

Załącznik nr 1 do uchwały nr
Rady Miejskiej w Gołdapi
z dnia

**STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW
ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO
MIASTA I GMINY GOŁDAP
(ZMIANA 2022)**

UWARUNKOWANIA ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

GOŁDAP 2022

SPIS TREŚCI

I. Cele rozwoju miasta i gminy Gołdap	3
1. Cele strategiczne rozwoju gminy	3
2. Cele kierunkowe zagospodarowania przestrzennego	4
II. Uwarunkowania realizacji celów rozwoju przestrzennego	6
1. Uwarunkowania wynikające z dotychczasowego zagospodarowania i przeznaczenia terenu	6
2. Uwarunkowania wynikające ze stanu i funkcjonowania środowiska przyrodniczego	12
3. Uwarunkowania wynikające z funkcjonowania środowiska kulturowego	31
4. Uwarunkowania wynikające z występowania terenów i obiektów chronionych na podstawie przepisów szczególnych	72
5. Uwarunkowania wynikające z uzbrojenia inżynierskiego	73
6. Uwarunkowania wynikające z dotychczasowego funkcjonowania systemu transportowego	92
7. Uwarunkowania wynikające z jakości życia mieszkańców	94
8. Uwarunkowania, wynikające ze stanu rolniczej przestrzeni produkcyjnej	118
9. Uwarunkowania wynikające z polityki przestrzennej państwa i regionu	125

Opracowanie pt. „Uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Gołdap” uwzględnia dotychczasowe wyniki analiz zawarte w elaboracie „studium” z 2001 roku, ustalenia zamiany „studium” z 2010 roku, ustalenia wprowadzone zmianą „studium” z 2015 r. oraz zmiany wprowadzone Zarządzeniem Zastępczym Wojewody Warmińsko-Mazurskiego z dnia 31 maja 2019 r. w sprawie wprowadzenia obszarów udokumentowanych złóż kopalin do Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta i Gminy Gołdap. Zaktualizowane uwarunkowania rozwoju miasta i gminy zostały opracowane w formie tekstu ujednoliconego, w którym połączono dotychczasową treść studium z wynikami analiz z 2021 roku (zapisane **czcionką czerwoną**). Treści nieaktualne zostały oznaczone skreśleniem.

I. CELE ROZWOJU MIASTA I GMINY GOŁDAP

1. CELE STRATEGICZNE ROZWOJU GMINY

1.1. Enumeracja celów

Gmina Gołdap jest jednostką terytorialną stanowiącą podstawę istnienia i rozwoju społeczności lokalnej. W dużej części obejmuje ona tereny o wysokich walorach przyrodniczych i krajobrazowych, które mogą stanowić wiodące ogniwo systemu ekologicznego województwa warmińsko-mazurskiego oraz całego kraju. Na tym powinny opierać się działania skierowane na rozwój lokalny gminy. Główny cel strategiczny rozwoju miasta i gminy Gołdap można zatem zapisać następująco:

„Uzdrowisko Gołdap” – wielokulturowa zorganizowana wspólnota, z dynamiczną gospodarką opartą na turystyce i dobrze płatnych miejscach pracy, z rozwiniętą bazą dla rozwoju kapitału ludzkiego.

Jako założenia do strategii rozwoju gospodarczego gminy Gołdap, przyjmuje się zrównoważony rozwój miasta i gminy, oparty na polityce ekorozwoju, zakładający rozwijanie i promowanie funkcji zgodnych z predyspozycjami środowiska, kształtowanie racjonalnej struktury funkcjonalno-przestrzennej, dynamiczny rozwój przedsiębiorczości lokalnej dla osiągnięcia trwałego, akceptowanego społecznie wizerunku miasta i gminy, dostatniego, przyjaznego mieszkańcom i gościom (kuracjuszom).

Trwały rozwój społeczno-gospodarczy będzie osiąganym poprzez optymalne wykorzystanie walorów środowiska naturalnego oraz wykorzystanie geograficznego położenia miasta i gminy na pograniczu Unii Europejskiej do tworzenia jak najlepszych warunków rozwoju gospodarki i wzrostu zamożności mieszkańców.

Realizacji tych założeń będą służyć następujące cele rozwoju:

- 1) Uzdrowisko Gołdap - ważnym ośrodkiem turystyczno-uzdrowiskowym o znaczeniu regionalnym i krajowym,
- 2) Gołdap atrakcyjnym miejscem zamieszkania i wypoczynku, wykorzystującym unikalne walory przyrodniczo-krajobrazowe gminy,
- 3) Gołdap ważnym ośrodkiem gospodarczym w subregionie północno-wschodniej Polski,
- 4) miasto Gołdap jako nowoczesne i przyjazne miejsce zamieszkania z dobrze zagospodarowaną przestrzenią publiczną,

- 5) Gmina Gołdap obszarem nowoczesnego rolnictwa, dostosowanego do lokalnej specyfiki przestrzeni produkcyjnej.

Określenie działań podejmowanych na rzecz kształtowania trwałego rozwoju miasta i gminy będzie oparte na założeniach wynikających z poniższych zasad:

- 1) realizacja potrzeb społecznych będzie prowadzona w sposób stwarzający najmniejsze ryzyko zagrożenia równowagi ekologicznej,
- 2) pozyskiwanie zasobów i udostępnianie walorów przyrodniczych dla rozwoju społecznego i gospodarczego będzie odbywać się w sposób zapewniający utrzymanie prawidłowego funkcjonowania systemów ekologicznych,
- 3) przetwarzanie zasobów i użytkowanie walorów będzie odbywać się przy możliwie najdłuższym utrzymaniu zasobów w obiegu gospodarczym (właściwa recykulacja), a także przez użytkowanie walorów w granicach odporności środowiska,
- 4) odprowadzenie zużytych zasobów będzie odbywać się wtedy, gdy nie istnieją techniczne możliwości utrzymania ich w obiegu gospodarczym (lub gdy rachunek ekonomiczny dla takiej działalności jest zdecydowanie negatywny),
- 5) rekultywacja zdegradowanych zasobów będzie prowadzona zawsze wtedy, gdy istnieją techniczne możliwości utrzymania albo odtwarzania stanów równowagi.

2. CELE KIERUNKOWE ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

2.1. Enumeracja celów

Cele strategiczne, przełożone na cele kierunkowe zagospodarowania przestrzennego, przy założeniu równoważenia rozwoju, poprzez oszczędne dysponowanie rezerwami z myślą o pokoleniach następnych, muszą przede wszystkim koncentrować się na kierunkach zagospodarowania terenów już znajdujących się w części zurbanizowanej gminy. Cele te ustala się w postaci następujących zapisów:

- 1) tworzenie warunków przestrzennych dla rozwoju w mieście i gminie bazy uzdrowiskowej i turystycznej, wykorzystującej walory przyrodnicze i kulturowe obszaru,
- 2) tworzenie warunków przestrzennych, umożliwiających rozwój atrakcyjnych miejsc zamieszkania i wypoczynku, wykorzystujących walory ziemi gołdapskiej,
- 3) tworzenie warunków przestrzennych do rozwoju przedsiębiorczości gospodarczej, umożliwiających kreację Gołdapi jako obszaru o dużym znaczeniu gospodarczym w subregionie północno-wschodniej Polski,

- 4) tworzenie warunków przestrzennych, umożliwiających poprawę funkcjonowania rolniczej przestrzeni produkcyjnej oraz rozwój agroturystyki, jako alternatywnego źródła dochodu dla działalności rolniczej.

2.2. Zadania realizacji celów przestrzennych:

- 1) racjonalne wykorzystanie istniejących rezerw terenowych – polityka koncentracji zabudowy w istniejących jednostkach osadniczych,
- 2) przygotowanie terenów dla rozwoju przedsiębiorczości gospodarczej, przede wszystkim w zakresie usług i przetwórstwa rolno-spożywczego – specjalna strefa ekonomiczna,
- 3) przygotowanie terenów dla rozwoju współpracy transgranicznej, wskazywanie miejsc lokalizacji obiektów handlowych i usługowych, związanych z obsługą ruchu ludzi, pojazdów i towarów,
- 4) poprawa wizerunku zagospodarowania gminy, szczególnie na terenach atrakcyjnych turystycznie,
- 5) wskazywanie terenów i obiektów na cele funkcji usługowych w zakresie kultury, lecznictwa uzdrowiskowego, ochrony zdrowia i opieki społecznej, sportu, rekreacji,
- 6) rozbudowa i modernizacja istniejących urządzeń melioracyjnych,
- 7) wskazywanie nieprodukcyjnych gruntów rolnych na cele usług z zakresu turystyki i rekreacji oraz zalesienia,
- 8) przygotowanie terenów dla eksploatacji złóż surowców naturalnych,
- 9) rozwój budownictwa mieszkaniowego oraz uzupełniających elementów infrastruktury technicznej, społecznej wypoczynkowej, poprzez przygotowanie planistyczne stosownych terenów oraz uruchomienie programu mieszkaniowego budownictwa komunalnego,
- 10) poprawa funkcjonowania systemu transportowego gminy,
- 11) odpowiedni do potrzeb rozwój i modernizacja infrastruktury technicznej.

II. UWARUNKOWANIA REALIZACJI CELÓW ROZWOJU PRZESTRZENNEGO

1. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z DOTYCHCZASOWEGO ZAGOSPODAROWANIA I PRZEZNACZENIA TERENU

1.1. Charakterystyka stanu istniejącego zagospodarowania przestrzennego gminy Gołdap

Powierzchnia gminy Gołdap wynosi 362 km², w tym powierzchnia miasta - 17 km². W strukturze przestrzennej gminy Gołdap dominują przestrzenie otwarte - pola, łąki, lasy i zadrzewienia, wody powierzchniowe. Występują tu duże kompleksy leśne (lesistość - ok.30%) i duża ilość różnorodnych zbiorników wodnych (11 małych jezior, liczne rzeki i cieki wodne). Obszar zurbanizowany stanowi około 6 % terenu gminy. Północno-wschodnia część gminy zakończona jest malowniczą i dziką Puszcą Romincką. Południowa część gminy ma bogato urozmaiconą rzeźbę terenu i obejmuje część obszaru pasma Szeskich Wzgórz (pasma wzgórz o wysokości 270 - 309 m n.p.m. - Szeska Góra). W znacznej części są to tereny o unikalnych walorach przyrodniczych i krajobrazowych, stanowiące ważne ogniwo ekologicznego systemu obszarów chronionych województwa warmińsko-mazurskiego i kraju. Największe kompleksy leśne znajdują we wschodniej części gminy, część zachodnia ma charakter bardziej rolniczy, w krajobrazie dominują tereny upraw polowych i łąk. Najważniejsze liniowe elementy struktury przestrzennej gminy to: droga krajowa nr 65 - granica państwa - Gołdap - Olecko - Ełk - Białystok, drogi wojewódzkie nr 650 - Węgorzewo - Banie Mazurskie -Gołdap, nr 651 - Gołdap - Żytkiejmy - Szypliszki, linia kolejowa nr 41 Ełk - Gołdap.

Administracyjnie teren gminy Gołdap obejmuje miasto oraz 30 sołectw:

- 1) Bałupiany, w skład którego wchodzi wsie: Bałupiany, Piękne Łąki, Niedrzwica,
- 2) Barkowo, obejmujące wieś Barkowo,
- 3) Bitkowo, obejmujące wieś Bitkowo,
- 4) Botkuny, obejmujące miejscowości: Botkuny, Czarnowo, Jurkiszki, Szyliny, Kolniszki, Bronisze,
- 5) Dunajek, obejmujące miejscowości: Dunajek, Dunajek Mały,
- 6) Dzięgiele, obejmujące wieś Dzięgiele,
- 7) Galwecie, obejmujące miejscowości: Galwecie, Kołkowo,

- 8) Główka, obejmujące miejscowości: Główka, Boćwinka, Boćwiński Młyn, Okrasin, Dąbie, Kolniszki,
- 9) Grabowo, obejmujące wieś Grabowo,
- 10) Górne, obejmujące miejscowości: Górne, Regiele,
- 11) Jabłońskie, obejmujące miejscowości: Jabłońskie, Włosty, Rostek,
- 12) Jany, obejmujące miejscowości: Jany, Osieki, Janki,
- 13) Jeziorki Wielkie, obejmujące miejscowości: Jeziorki Wielkie, Jeziorki Małe, Gieraliszki, osada Zielonka,
- 14) Juchnajcie, obejmujące miejscowości: Juchnajcie, Sokoły,
- 15) Konikowo, obejmujące wieś Konikowo,
- 16) Kośmidry, obejmujące miejscowości: Kośmidry, Gołdap II,
- 17) Kowalki, obejmujące wieś Kowalki,
- 18) Kozaki, obejmujące miejscowości: Wrotkowo, Tatary, Janowo, Kozaki, Jabramowo,
- 19) Łobody, obejmujące miejscowości: Łobody, Grygieliszki,
- 20) Marcinowo, obejmujące miejscowości: Marcinowo, Wronki Wielkie, Błażejewo,
- 21) Nasuty, obejmujące miejscowości: Nasuty, Kamionki, Rudzie,
- 22) Osowo, obejmujące wieś Osowo,
- 23) Pietraszki, obejmujące miejscowości: Pietraszki, Mażucie, Uźbale,
- 24) Pogorzal, obejmujące miejscowości: Pogorzal, Babki, Żelazki,
- 25) Rożyńsk Wielki, obejmujące miejscowości: Rożyńsk Wielki, kolonia Nowa Boćwinka, Rożyńsk Mały,
- 26) Siedlisko, obejmujące wieś Siedlisko,
- 27) Skocze, obejmujące wieś Skocze,
- 28) Suczki, obejmujące miejscowości: Suczki, Pietrasze,
- 29) Wiłkajcie, obejmujące miejscowości: Wiłkajcie, Samoniny,
- 30) Zatyki, obejmujące miejscowości: Zatyki, Wilkasy.

W strukturze sieci osadniczej gminy istnieją następujące grupy jednostek:

- miasto Gołdap, stanowiące regionalny ośrodek o funkcji społeczno-gospodarczej i turystyczno-uzdrowiskowej oraz wielofunkcyjny ośrodek gminny;
- wieś Grabowo, pełniąca funkcje usługowe dla sąsiednich terenów i wspomagająca ośrodek gminny w Gołdapi w obsłudze ludności i rolnictwa;
- wsie o funkcji rolniczej i usługowej na poziomie podstawowym dla sąsiednich jednostek: Kozaki, Boćwinka, Babki, Wronki, Galwiecie, Gołdap II;
- pozostałe wsie o funkcji rolniczej.

podzielony na rejony o różnej intensywności gospodarki rolnej w zależności od warunków naturalnych, potrzeb ochrony środowiska i walorów rekreacyjnych. Południowo- zachodnia i zachodnia część gminy charakteryzuje się wysoką wartością rolniczej przestrzeni produkcyjnej, w związku z tym plan gminy określa te tereny jako obszar zastrzeżony dla rolnictwa. Plan wskazuje również konieczność przywrócenia gruntom zdewastowanym ich pierwotnych właściwości przez rekultywację, meliorację i nawodnienia.

- Gospodarka leśna będzie rozwijana w istniejących kompleksach lasów gospodarczych. Plan nie przewiduje prowadzenia pełnych zrębów w lasach, uznanych za rekreacyjne lub izolacyjne.
- Rozwój funkcji rekreacyjnej miasta i gminy Gołdap opiera się na wykorzystaniu walorów przyrodniczych łańcucha Wzgórz Szeskich, kompleksu Puszczy Rominckiej oraz rejonu Jeziora Gołdap i rzek Gołdapy i Jarki. Docelową wielkość bazy noclegowej ustalono na około 3 800 miejsc, w tym: 3 000 w mieście i 800 na terenie gminy.

Ze względu na zróżnicowane warunki środowiska przyrodniczego gminy Gołdap, plan wprowadził podział jej obszaru na cztery jednostki strukturalne, których zasięg pokrywał się z rejonami produkcji rolniczej oraz specjalizacją funkcji kompleksów rekreacyjnych:

- Jednostka strukturalna "A" - rejon intensywnej gospodarki rolnej, obejmujący tereny po zachodniej i wschodniej stronie Wzgórz Szeskich, z wyłączeniem kilometrowej strefy wzdłuż rzek Gołdapa i Jarka. W rejonie zachodnim przewidywano prowadzenie gospodarki rolnej przez sektor prywatny i państwowy, w rejonie wschodnim - przez sektor państwowy.
- Jednostka strukturalna "B" - rejon produkcji rolnej z uwzględnieniem potrzeb rekreacji, obejmujący obszary w części północno-zachodniej gminy, wzdłuż rzeki Gołdapa - "B 1" oraz w części południowo-wschodniej, wzdłuż rzeki Jarka - "B2". W rejonie "B1" zakładano prowadzenie gospodarki rolnej przez sektor państwowy i prywatny, w rejonie „B2” jedynie przez sektor państwowy.
- Jednostka strukturalna "C" - rejon rekreacji i nieuciążliwych form rolnictwa, obejmujący Wzgórz Szeskie, Puszcę Romincką i tereny do niej bezpośrednio przyległe w okolicy Galwieci. Gospodarka rolna w tym rejonie miała być prowadzona przez Romincki Kombinat Rolny. Postulowano utworzenie parku krajobrazowego obejmującego Wzgórz Szeskie, rozwój budownictwa letniskowego nad Jeziorem Ostrówek, uznanie lasów za rekreacyjne.
- Jednostka strukturalna "D" - obejmująca miasto Gołdap, parki podworskie w Niedrzwicy i Jabramowie, wieś Jabłońskie i część Puszczy Rominckiej nad Jeziorem Gołdap, czyli tereny III strefy ochrony uzdrowiska. Plan ustalał, że wszelkie działania inwestycyjne w

tym rejonie muszą brać pod uwagę konieczność zachowania istniejących walorów krajobrazu. Postulował uznanie lasów za rekreacyjne oraz unikanie lokalizacji obiektów uciążliwych.

Tabela nr 1

Bilans terenów jednostek strukturalnych gminy Gołdap według planu ogólnego

Jednostka strukturalna	Powierzchnia terenu [ha]
„A”	10,856
„B”	7,507
„C”	9,813
„D”	6,232

Tereny zurbanizowane, leżące w granicach administracyjnych miasta Gołdap stanowią tylko około 30% całkowitej powierzchni miasta. Znajdują się one w strefie centralnej miasta i od północy otoczone są terenami leśnymi, od południa zaś terenami rolnymi. Najintensywniej zagospodarowaną część miasta stanowi zabytkowy układ urbanistyczny śródmieścia i sąsiadujące z nim tereny zabudowy wielorodzinnej. Zabudowa jednorodzinna skoncentrowana jest w kilku zespołach: od zachodniej strony śródmieścia, pomiędzy projektowaną obwodnicą i Gołdapską Górą, pomiędzy doliną rzeki i torami kolejowymi oraz pomiędzy doliną rzeki i lasem. Istotne elementy struktury przestrzennej miasta stanowią ponadto: dolina rzeki Gołdapa, linia kolejowa z położonymi przy niej terenami produkcyjnymi i technicznymi, znajdująca się na południowym skraju miasta Gołdapska Góra, przejście graniczne i sąsiadująca z nim strefa ekonomiczna, powstająca dzielnica uzdrowska.

Zatwierdzony uchwałą rady Miejskiej w Gołdapi nr 111/15/94, z dnia 9.09.1994 r. Plan ogólny zagospodarowania przestrzennego miasta Gołdap jako podstawową funkcję miasta wskazywał turystykę i wypoczynek o znaczeniu regionalnym, a docelowo funkcję uzdrowsko-sanatoryjną. Uzupełniające funkcje miasta to:

- ośrodek obsługi sąsiednich gmin,
- ośrodek obsługi międzynarodowego ruchu tranzytowego,
- ośrodek przemysłowy, w oparciu o istniejące i projektowane zakłady, nieuciążliwe dla środowiska,
- ośrodek obsługi produkcji żywności.

Plan ogólny zagospodarowania przestrzennego miasta przeznaczał tereny pod następujące funkcje: mieszkalnictwo jedno- i wielorodzinne; usługi z zakresu administracji, oświaty i wychowania, kultury, ochrony zdrowia i opieki społecznej, handlu, gastronomii i rzemiosła; sport i rekreację; turystykę i wypoczynek; zieleni; usługi

komunalne; tereny produkcyjne i magazynowe. W wyniku analizy przeznaczenia terenów pod zabudowę w miejscowym planie ogólnym zagospodarowania przestrzennego miasta należy stwierdzić, że do zagospodarowania zgodnie z planem jest ok. 495 ha.

Tabela nr 2

Bilans terenów o różnym sposobie użytkowania funkcjonalno-przestrzennego w mieście Gołdap

Funkcja terenu	Powierzchnia terenu			
	Stan 1992 rok		Prognoza na 2026 rok	
	[ha]	%	[ha]	%
1 tereny zainwestowane, w tym:	542,71	29,50	1 038,14	56,43
- przemysłowo-składowe	50,32	2,74	238,56	12,97
- ośrodki obsługi rolnictwa	1,4	0,08	0	0
- mieszkalnictwo	167,97	9,13	173,06	9,41
- administracja i usługi	70,19	3,82	231,95	12,61
- zieleń miejska	57,68	3,14	113,33	6,16
- komunikacja i transport	151,45	8,23	237,54	12,91
- urządzenia techniczne	14,50	0,79	14,50	0,79
- tereny specjalne	29,20	1,59	29,20	1,59
2 Użytki rolne	544,79	29,62	98,33	5,35
3 Lasy i zadrzewienia	428 00	23,27	378,93	20,60
4. Inne, w tym:	324,05	10,30	324,51	10,30
- Wody i rowy	189,50	7,31	189,50	7,32
- Nieużytki i zieleń niska	134,55		134,65	
Powierzchnia miasta ogółem	1 839,55	100,00	1 839,55	100,00

2.1. Uwarunkowania, wynikające z dotychczasowego zagospodarowania i przeznaczenia terenów

Działania na rzecz prawidłowego zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy uwarunkowane są:

- udostępnieniem terenów budowlanych dla mieszkalnictwa, usług i wytwórczości, polegającym przede wszystkim na ich przygotowaniu planistycznym i na rozbudowie systemów infrastruktury technicznej,

- przygotowaniu terenów budowlanych dla realizacji obiektów uzdrowiskowych, turystycznych, rekreacyjnych i wypoczynkowych, z uwzględnieniem konieczności ochrony walorów przyrodniczych i krajobrazowych gminy,
- wykorzystaniem rezerw terenowych występujących w obrębie istniejących terenów zurbanizowanych miasta i terenów wsi,

- wykorzystaniem rezerw przestrzennych istniejących w obrębie dawnych PGR, przede wszystkim na nieuciążliwe funkcje produkcyjne, magazynowo - składowe, a także turystyczne,
- przeciwdziałaniem rozpraszaniu się zabudowy na terenach niezurbanizowanych
- koncentracja zabudowy w granicach wyznaczonych na rysunku studium obszarów zwartej zabudowy wsi,
- zachowaniem i ochrona walorów krajobrazowych gminy,
- oddzielenie funkcji uciążliwych dla istniejącej i projektowanej zabudowy mieszkaniowej odpowiednimi strefami buforowymi,
- promowanie ekologicznego, przyjaznego środowiska budownictwa,
- wprowadzenie zasady ekonomiczności działań wobec przestrzeni (oszczędność miejsca, przestrzeni i energii),
- promowanie wysokich standardów estetycznych w organizacji przestrzeni.

2. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE ZE STANU I FUNKCJONOWANIA ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO

2.1. Charakterystyka stanu i funkcjonowania środowiska przyrodniczego

2.1.1. Położenie

Gmina Gołdap położona jest w północno-wschodniej części województwa warmińsko-mazurskiego w powiecie gołdapskim, stanowiąc fragment obszaru funkcjonalnego "Zielone Płuca Polski". Jest to gmina miejsko-wiejska, posiadająca typowe problemy obszarów rolniczych i popegeerowskich. Gmina położona jest w atrakcyjnym turystycznie obszarze, stosunkowo mało dotąd wykorzystywanym. Północną granicę gminy Gołdap stanowi granica państwa z Obwodem Kaliningradzkim Federacji Rosyjskiej. Sąsiednie gminy to Banie Mazurskie, Dubeninki i Kowale Oleckie.

W strategii zagospodarowania przestrzennego województwa gmina Gołdap została

włączona do mezoregionu ełckiego o typie łącznikowo-węzłowym, na obszarze którego obowiązuje ekopolityka dominacji działań zmierzających do zachowania i wzmocnienia funkcji ekologicznej. Oznacza to, że emisja zanieczyszczeń środowiska w gminie wpływa w sposób istotny zarówno na środowisko gminy, jak i na jej otoczenie. Wynika stąd przewaga szczególnie wysokiego stopnia reżimu gospodarowania oraz konieczność podjęcia działań zmierzających do zachowania i wzmocnienia funkcji ekologicznej gminy.

13. 05.1988 r. w Białowieży podpisane zostało Porozumienie Zielone Płuca Polski, którego ideą jest uwarunkowany ekologicznie wielokierunkowy rozwój północno-wschodniej części Polski. Według nowego podziału administracyjnego kraju w skład obszaru Zielonych Płuc Polski (ZPP) wchodzi następujące województwa: warmińsko-mazurskie (z gminą Gołdap), podlaski i w częściach mazowieckie, kujawsko-pomorskie i pomorskie.

Na terenie ZPP, w celu ochrony krajobrazów przyrodniczych, zbiorowisk i gatunków specyficznych dla danej strefy, a także zachowania ich w stanie niepogorszonym, wyznaczono obszary węzłowe. Na 46 wyznaczonych w Polsce obszarów węzłowych o znaczeniu międzynarodowym, aż 11 znajduje się na omawianym obszarze, stanowiąc 37% jego powierzchni. Obszary węzłowe o randze międzynarodowej obejmują tereny występowania skupień stanowisk gatunków uznanych za zagrożone w skali Europy. Obszary węzłowe połączone są korytarzami ekologicznymi o znaczeniu zarówno krajowym, jak i międzynarodowym.

W ujęciu fizyczno-geograficznym jest to obszar, na którym zbiegają się cztery krainy (mezoregiony): Kraina Węgorapy i Garb Szeski, wchodzące w skład Pojezierza Mazurskiego oraz Puszcza Romincka i Pojezierze Zachodnio-suwalskie, należące do Pojezierza Litewskiego.

Miasto Gołdap jest centralnym ośrodkiem Mazur Garbatych, krainy położonej między Pojezierzem Suwalsko-Augustowskim a Krainą Wielkich Jezior Mazurskich. Północną granicę miasta stanowi granica państwa, od wschodu, południa i zachodu otoczona jest przez tereny gminy Gołdap.

2.1.2. Rzeźba i budowa geologiczna

Rzeźba terenu

Obszar opracowania obejmuje trzy jednostki morfologiczne:

- wysoczyznę polodowcową,
- taras nadzalewowy,
- taras zalewowy rzeki Gołdapa.

Wysoczyzna polodowcowa obejmuje południową i północną część badanego terenu. Jej powierzchnia jest zróżnicowana. Teren wznosi się w kierunku południowym i mniej w

kierunku północnym. Deniwelacje w obrębie wysoczyzny w części południowej dochodzą do 20 m, a w części północnej do 13 m. Taras nadzalewowy ma szerokość od kilkudziesięciu w części południowej do około 400 m w części północno-zachodniej omawianego terenu. Wysokość względna tarasu wynosi 3 -8 m nad poziomem wody w rzece.

Taras zalewowy rzeki Gołdapy ma szerokość od kilkunastu metrów w części wschodniej do 500 m w części zachodniej. W jego obrębie w części północno-wschodniej zaznaczają się obniżenia w formie zatoki mające połączenie z rzeką. Są to wyraźnie zarysowane starorzecza, przeważnie wypełnione wodą, przy brzegach zarośnięte trzciną i sitowiem.

Przez środek omawianego obszaru, z północy na południe na długości około 30 km, rozciąga się pasmo Szeskich Wzgórz, które dzieli ziemię gołdapską na dwie części. Ich największym wzniesieniem jest Szeska Góra (309 m). Na północ od tego wzniesienia w kierunku Gołdapi ciągnie się pasmo wzgórz z zalesioną Górą Rudzką (284 m), Górą Tatarską (308 m) i Piękną Górą (272 m), na wschód zaś rozciąga się obniżenie Puszczy Rominckiej. Puszcza Romincka jest terenem silnie pagórkowatym. Pomiędzy wzgórzami moren i kemów występują torfowiska. Wysokości nie przekraczają 200 m.

Cały obszar pocięty jest wałami wysokich wzgórz morenowych. Najczęściej przecinają one teren z północnego zachodu na południowy wschód. Oddzielają je dość głębokie obniżenia o takim samym przebiegu. Olbrzymie urozmaicenie wprowadzają do rzeźby terenu głębokie doliny rzeczne, z wyraźnymi stromymi zboczami.

Budowa geologiczna

Omawiany teren pod względem geologicznym zbudowany jest z utworów czwartorzędowych, a starsze podłoże stanowi kreda górna, wykształcona w postaci margli, wapieni marglistych i wapieni. Stwierdzono tu też występowanie utworów holocenijskich w postaci namulów pylastych i piaszczystych, piasków i żwirów oraz plejstoceńskich w formie drobnych i średnich piasków fluwioglacjalnych, a także glin. W obrębie tarasu zalewowego lokalnie występują torfy o miąższości 0,3-0,5 m.

Znaczna część obszaru zabudowana jest z glin zwałowych, budujących liczne wzgórza morenowe. Wykształcone są w postaci glin brunatno-brązowych, zwięzłych w stropie i bardziej ilastych w spągu. Miąższość glin jest zmienna i waha się od 3,0 - 20,0 m. W rejonie jeziora Gołdap i wzdłuż rzeki Gołdapy, do miejscowości Boćwinka występują piaski i żwiry wodnolodowcowe sandrowe, o miąższościach przekraczających 20 m. Są to przeważnie piaski różnoziarniste, z przewagą drobnoziarnistych ze znaczną domieszką żwirów. W stropie przechodzą w żwiry z pojedynczymi głazikami. Ponadto rzeki Gołdapa i Jarka, formując swe doliny zalewowe akumulują piaski i żwiry rzeczne, o miąższości nie przekraczającej 3,0 m. Z utworów holocenijskich występują także torfy, namuły torfiaste i piaszczyste. Rejon ich występowania to ujście Jarki do jeziora Gołdap oraz dolina zalewowa

Gołdapy, koło miejscowości Skocza, Kośmidry i Bałupiany.

Surowce użyteczne gminy

Najważniejszymi złożami surowców użytecznych, które znajdują się na terenie gminy Gołdap są złoża żwirów i pospótek oraz lokalnie piasków i borowiny. Złoża kopalin pospolitych występujące w granicach gminy Gołdap przedstawiono w tabeli 3.

Tabela 3

Wykaz złóż kopalin w granicach gminy Gołdap

Lp.	Nazwa złoża	Stan zagospodarowania	Kopaliny
1.	Babki II	złoże rozpoznane szczegółowo	piaski i żwiry
2.	Bałupiany	złoże o zaniechany wydobywaniu	piaski i żwiry
3.	Bałupiany II	złoże rozpoznane szczegółowo	piaski i żwiry
4.	Bałupiany IV	złoże eksploatowane	piaski i żwiry
5.	Bałupiany V	złoże eksploatowane dz. 222/35 (ID 18114) powierzchni złoża 11,520 ha	kruszywa naturalne
6.	Bałupiany V-1	złoże eksploatowane część dz. 222/35 (ID 18173) powierzchnia złoża 1,210 ha	kruszywa naturalne
7.	Botkuny	złoże rozpoznane szczegółowo	piaski i żwiry
8.	Gołdap II	złoże skreślone z bilansu zasobów	piaski kwarcowe
9.	Kolniszki	złoże rozpoznane szczegółowo	piaski i żwiry
10.	Kośmidry	złoże rozpoznane szczegółowo	piaski i żwiry
11.	Kośmidry III	złoże eksploatowane część dz. 260/4 (ID 17638) powierzchnia złoża 0,504 ha	kruszywa naturalne
12.	Kozaki	złoże rozpoznane szczegółowo	piaski i żwiry
13.	Marcinowo	złoże rozpoznane szczegółowo	surowce ilaste ceramiki budowlanej
14.	Niedzwica	złoże eksploatowane	torfy
15.	Niedzwica 4	złoże rozpoznane szczegółowo	torfy
16.	Niedzwica II	złoże rozpoznane szczegółowo	torfy
17.	Niedzwica III	złoże eksploatowane	torfy
18.	Wiłkajcie	złoże eksploatowane	piaski i żwiry
19.	Wiłkajcie - Niedzwica III	złoże eksploatowane	torfy
20.	Wronki Wielkie	złoże rozpoznane szczegółowo	surowce ilaste ceramiki budowlanej

Piasek eksploatuje się w miejscowościach: Górne, Regiele i częściowo w Niedzwicy. Eksploatacja złóż żwirów i pospótek na terenie miasta Gołdap jest zabroniona.

Na obszarach bagien i dawnych jezior znajdują się torfy, które są jednym z nielicznych

surowców odnawialnych. Do niedawna były przedmiotem bardzo intensywnej eksploatacji, stanowiły bowiem wraz z drewnem ważne źródło energii cieplnej. Pokłady torfowe mają na terenie gminy bardzo różną miąższość i zajmują powierzchnię kilkakrotnie większą od powierzchni aktualnie występujących tu zbiorników wodnych. Niektóre torfowiska zawierają oprócz zwykłych torfów energetycznych i ogrodniczych również znaczne pokłady borowiny, czyli torfów leczniczych. Są to borowiny typu wysokiego zawierające 2,9-5,0% części nieorganicznych w suchej masie oraz borowiny typu przejściowego zawierające 5-10% części nieorganicznych w suchej masie. Największe zasoby tego surowca występują na torfowisku Mechacz Wielki w Puszczy Rominckiej, przy granicy państwa, na północny zachód od Niedzwicy oraz koło wsi Boćwinka.

Z bagnami jako pozostałościami po zanikłych jeziorach wiąże się również występowanie kredy jeziornej, surowca przydatnego dla rolnictwa. Złoża te nie są jednak eksploatowane.

W okolicach Gołdapi stwierdzono także występowanie naturalnych złóż wód mineralnych, które mogą być wykorzystane do celów uzdrowiskowych, balneologicznych. Są to wodystone i solanki o zróżnicowanym składzie chemicznym.

Gmina Gołdap jest samowystarczalna pod względem zasobów kruszyw naturalnych, które wykorzystywane są w budownictwie i drogownictwie.

2.1.3. Wody powierzchniowe i gruntowe

Wody powierzchniowe

Ziemia gołdapska jest częścią pojezierza, występują tu więc jeziora, bagna będące pozostałościami po zanikłych zbiornikach wodnych, rzeki i strumienie. Kształt sieci rzecznej, w tym kierunek spływu wód powierzchniowych, zdeterminowany jest przede wszystkim ukształtowaniem powierzchni terenu. Rozmieszczenie jezior, ich obecność lub brak w krajobrazie, związane jest nie tylko z działalnością lodowca i jego wód roztopowych, ale również z intensywnością erozji i innych procesów (m. in. obniżania się poziomu wód gruntowych), które w okresie polodowcowym przyczyniały się do zaniku tych akwenów.

Wody powierzchniowe stanowią 1,6 proc. całego obszaru ziemi gołdapskiej. Największy udział mają jeziora, rozrzucone po całym terenie, ale głównie koncentrujące się w części wschodniej.

Na terenie gminy Gołdap znajduje się 11 jezior, m.in. Gołdap, Rakówek, Wilkasy, Bitkowskie, Przerośl. Największe jest jezioro Gołdap, o powierzchni 234 ha (z tego po stronie polskiej 149 ha). Brzeg tego rynnowego jeziora jest piaszczysty, łatwo dostępny, porośnięty lasem i krzewami, dzięki temu może być wykorzystywane do celów rekreacyjnych. Północny kraniec jeziora, położony w obwodzie kaliningradzkim w Rosji jest płytki i otoczony bagnami.

Główną oś hydrograficzną gminy stanowi rzeka Gołdapa, której górny odcinek nosi nazwę

Jarka. Wypływa ona ze wschodnich stoków Szeskich Wzgórz w okolicy Pogorzeli i płynąc przez Górne, Kołkowo, Jurkiszki, uchodzi do jeziora Gołdap. Dolina Jarki jest na całej długości mało wyraźna a jej dno jest zabagnione. Uchodzą do niej liczne doliny mniejszych potoków i strumieni, prowadzących wody z obszaru Szeskich Wzgórz, a szczególnie z wytopisk wód nich położonych. Z południowego krańca jeziora Gołdap wypływa rzeka Gołdapa, będąca dopływem Węgorapy. Rzeka ta nie jest uregulowana. Wcina się ona wielokrotnie w powierzchnię tarasu zalewowego i płynie kilkakrotnie zmieniając kierunek biegu i tworząc liczne meandry. Teren gminy odwadniany jest w kierunku północnym, do rzeki Pregoty.

Wody powierzchniowe charakteryzują się pewnym stopniem zanieczyszczenia, co spowodowane jest spływem powierzchniowym z pól i odprowadzaniem do rzek niewystarczająco oczyszczonych ścieków.

Wody podziemne

W obrębie tarasu zalewowego rzeki Gołdapi występowanie poziomu wodonośnego stwierdzono na głębokości 0,8 - 2,4m poniżej lustra wody. Wykazuje on znaczne wahania w zależności od wahań wody w rzece. Ogólnie na tym terenie występują trzy piętra wodonośne:

- piętro holoceniowe - głównie w utworach rzecznych w dolinie Gołdapi, ze względu na płytkość zalegania i brak warstwy izolacyjnej wody tego poziomu narażone są na skażenie i nie odpowiadają normom,
- piętro plejstoceniowe - z kilkoma poziomami wodonośnymi na ogół dobrej jakości,
- piętro kredowe - nie jest jak dotąd wykorzystywane.

Na terenie gminy Gołdap znajduje się kilkanaście ujęć wody pitnej, w tym jedno zlokalizowane na terenie miasta Gołdap, na tarasie zalewowym w dolinie rzeki Gołdapy. Wszystkie ujęcia czerpią wodę z poziomu plejstoceniowego. Pokład ten jest bardzo zasobny w wodę. Woda jest słabo zmineralizowana, średnio twarda, o odczynie słabozasadowym, z ponadnormatywną zawartością Mn, Fe i S. Chociaż przekroczenia norm nie są duże, stosuje się uzdatnianie wody - odmanganianie i odżelazianie. Niekorzystnym zjawiskiem jest sporadyczne występowanie w wodzie pitnej bakterii E. coli i azotanów. Ale ogólnie wody podziemne na terenie gminy są dobrej jakości i nie zawierają istotnych zanieczyszczeń pochodzenia antropogenicznego.

W związku z tendencją do zmniejszania się poboru wody ograniczenie produkcji na skutek likwidacji zakładów pracy, oszczędne gospodarowanie wodą w gospodarstwach domowych w związku z montowaniem wodomierzy) wydajność istniejących ujęć jest wystarczająca i nie przewiduje się wykonywania nowych odwiertów.

Klimat

Gmina Gołdap leży na pograniczu dwóch krain klimatycznych: oleckiej i sejneńskiej, wchodząc w skład dziedziny pojeziernej, klimatycznej dzielnicy mazurskiej. Ze względu na znaczne wysunięcie w kierunku północno-wschodnim tego obszaru, jak również na duże wyniesienie nad poziom morza, teren ten należy pod względem klimatycznym do najsurowszych w kraju.

Średnia temperatura roczna wynosi 5,9°C. Najzimniejszym miesiącem jest styczeń ze średnią temperaturą -4,8°C. Średnia temperatura najcieplejszego miesiąca - lipca, wynosi 17,8 °C. Okres zalegania pokrywy śnieżnej wynosi około 120 dni. Przymrozki występują do drugiej połowy maja i od połowy września (126 dni z przymrozkami w ciągu roku), co powoduje, że okres wegetacji jest krótki - wynosi około 180 dni i nie sprzyja uprawie, zwłaszcza bardziej wymagających roślin. Okres lata jest skrócony, jednakże średnie nasłonecznienie w okresie wegetacji jest na ziemi gołdapskiej znacznie wyższe niż na południu Polski, co wynika z faktu, że dzień w tym okresie jest tu o półtorej godziny dłuższy niż na południu kraju. Zimy są mroźne i dłuższe niż w Polsce centralnej i zachodniej - trwają 3,5 - 4 miesiące, mimo łagodzącego oddziaływania obszarów leśnych i zbiorników wodnych.

Zimą długość dnia w Gołdapi jest o ponad godzinę krótsza niż na południu Polski. Średnie roczne opady wynoszą ok. 650 mm, a średnia wilgotność powietrza jest wysoka i wynosi 80 %. Maksimum opadów przypada na lipiec i sierpień. Przyczyną tego jest znaczne wyniesienie całego terenu nad poziom morza, bliskość Bałtyku oraz północno-zachodnia ekspozycja stoków pojeziernej wysoczyzny, najbardziej wystawionej na bezpośrednie oddziaływanie wilgotnych, oceanicznych mas powietrza.

Na zróżnicowanie warunków klimatu lokalnego na obszarze gminy Gołdap wpływa decydująco urozmaicona rzeźba terenu, jak też rodzaj gruntu, zaleganie wód gruntowych oraz istniejący stan zagospodarowania. Różnice klimatyczne zaznaczają się przede wszystkim w warunkach termicznych. Oziębione w porze nocnej powietrze z wyżej położonych terenów sływa grawitacyjnie do dolin i obniżeń wywołując niekorzystne zjawisko inwersji temperatury. Obszarem inwersyjnym jest dolina rzeki Gołdapy. Na intensywność tego zjawiska mają wpływ przeszkody utrudniające odpływ chłodnego powietrza - nasypy dróg i torów kolejowych biegnące w poprzek doliny, jak też zabudowa i zadrzewienia, szczególnie w jej przewężeniach. Wysoka wilgotność względna powietrza w obrębie zagłębień przy znacznych spadkach temperatury stwarza warunki do częstego występowania mgieł i przygruntowych przymrozków. Dlatego obszar doliny rzeki Gołdapy reprezentuje niekorzystne warunki klimatyczne. Tereny te można wykorzystać na cele rekreacyjne. Natomiast teren wysoczyzny pozbawiony wyżej wymienionych cech ujemnych reprezentuje na ogół dobre warunki klimatyczne i jest korzystny dla zabudowy mieszkaniowej, zwłaszcza tereny o ekspozycji południowej.

Gleby

Teren gminy znajduje się w całości na obszarze bielkowo-brunatnoziemnym. Dominują tu gleby wykształcone z glin, bielicowe oraz brunatne lekkie. Między nimi występują wyspowo bielice, gleby brunatne powstałe na żwirach lub ciężkie gleby wykształcone z glin lub ilów. Ze względu na dobrze rozwiniętą sieć dolin i powierzchniowych cieków wodnych, występują również gleby, powstałe przy obecności nadmiaru wody. W dolinie Gołdapy występują więc czarne ziemie pobagiennie, rozwinięte na torfach, wypełniających podmokłe dno doliny. W zagłębieniach pozostałych po zanikłych jeziorach i oczkach wytopiskowych często spotyka się również gleby tortowe.

Szata roślinna

Dzięki czystemu środowisku naturalnemu oraz wielu walorom przyrodniczo krajobrazowym gmina Gołdap to jeden z atrakcyjniejszych w województwie obszarów turystycznych. Na jej terenie występują duże kompleksy leśne, dające 31 % lesistości. Kompleksy te stanowią: Puszcza Romincka z kilkoma rezerwatami przyrodniczymi, lasy pokrywające Szeskie Wzgórza, fragmenty Puszczy Boreckiej i Lasów Skaliskich. Pod względem gatunkowym są to głównie lasy iglaste (70% lasów stanowią sosna, modrzew, świerk), w wieku najczęściej 21 - 60 lat. Stosunkowo duży procent powierzchni (10%) zajmują drzewa najstarsze - powyżej 100 lat. Ze względu na sanatoryjno-wypoczynkowy charakter miasta Gołdap wskazana jest ochrona starodrzewu w całej gminie.

Stan sanitarny lasów można uznać za zadowalający. Nie obserwuje się znaczących uszkodzeń drzewostanów na skutek gazów i pyłów emitowanych przez zakłady przemysłowe. Populacje szkodliwych owadów zostały opanowane chociaż co kilka lat stanowią poważny problem w litych drzewostanach sosnowych. Największe zagrożenie lasów stanowią czynniki antropogeniczne.

W 1994 r. powstała koncepcja kompleksowej ochrony zasobów leśnych wyznaczonych na obszarze Zielonych Płuc Polski, tzw. Leśnych Kompleksów Promocyjnych (LKP). Głównym celem tworzenia LKP jest prowadzenie gospodarki leśnej zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju.

Parki i zieleńce stanowiące w granicach miasta Gołdap zieleń miejską zajmują powierzchnię około 30 ha. Zieleń jest także podstawowym elementem zagospodarowania osiedli mieszkaniowych, jako zieleń wewnątrzblokowa. Ogrody działkowe, zlokalizowane w dolinie Gołdapy oraz w południowej części miasta mają powierzchnię ok. 12 ha. Lasy zajmują w granicach administracyjnych miasta powierzchnię 428 ha i są stopniowo przekształcane w parki leśne. Enklawą zieleni jest także cmentarz komunalny przy ul. Gumbińskiej.

Tabela nr 4

Pomniki przyrody na terenie miasta i gminy Gołdap

Lp.	Nazwa	Obowiązująca podstawa prawna	Opis pomnika	Miejscowość	Opis lokalizacji
1	Dąb szypułkowy	Dec. Dyr. Wydz. RLS 41OB z 24.11.1975	Dąb szypułkowy o obwodzie pnia 320 cm	Gołdap	tereny zabudowane, ul. Malarska
2	Lipa drobnolistna (o czterech pniach)	Dec. Woj. Suwałskiego z 05.05.1977 r. Nr 24, Dz.Urz. WRN Nr 8, poz. 39	Lipa drobnolistna o czterech pniach o obwodach 300, 254, 278, 177 cm	Juchnajcie	obszar zabudowy zagrodowej
3	Dąb szypułkowy	Dec. Woj. Suwałskiego z 05.05.1977r.Nr 24, Dz. Urz. WRN Nr 8 poz.39	Dąb szypułkowy o obwodzie 303 cm	Gołdap	tereny zabudowane w mieście przy ul. Paderewskiego
4	Dąb	Dec .Woj. Suwałskiego z 05.05.1977 r. Nr 24, Dz. Urz. WRN Nr 8 poz.39	Dąb o obwodzie pnia 401 cm	Gołdap	park miejski przy Placu Zwycięstwa
5	Buk zwyczajny	Dz. Urz. WRN w Suwałkach z 1978 r. Nr 11, poz.46	Buk rosnący na terenie parku podworskiego, o obwodzie pnia 175 cm	Galwecie	park podworski w Galweciach, Rakówek
6	Grupa 4 drzew – dąb szypułkowy	Dz. Urz. WRN w Suwałkach z 1978 r. Nr 11, poz.46	Cztery dęby o obwodach pni 214,170,183,167 cm	Jurkiszki	przy posesji Nadleśnictwa Gołdap
7	Klon zwyczajny	Dz. Urz. WRN w Suwałkach z 1978 r. Nr 11, poz.46	klon zwyczajny o obwodzie 270 cm	Gołdap	alejka spacerowa na terenie parku Placu Zwycięstwa
8	Topola biała	Dz. Urz. WRN Suwałkach z 1978 r. Nr 11, poz.46	Topola biała o obwodzie 595 cm	Galwecie	park podworski w Galweciach, Rakówek
9	Klon zwyczajny	Zarządzenie Nr 12/80 Woj.Suw. z12.03.1980r. Dz. Urz .WRN w Suwałkach Nr 2	klon zwyczajny o obwodzie 294 cm	Gołdap	pas drogi powiatowej - ul. Wolności
10	Dąb szypułkowy	Dz. Urz. WRN w Suwałkach z 1984 r. Nr 7, poz.26	Dąb o charakterystycznym kształcie	Jurkiszki	przy drodze do osady nadleśnictwa
11	Jesion wyniosły	Dz. Urz. WRN w Suwałkach z 1984 r. Nr 7, poz.26	Jesion wyniosły o obwodzie 295 cm	Galwecie	park podworski w Galweciach
12	Klon zwyczajny	Dz. Urz. WRN w Suwałkach z 1984 r. Nr 7, poz.26	klon zwyczajny o obwodzie 348 cm	Jurkiszki	przy posesji Nadleśnictwa Gołdap
13	Żywotnik olbrzymi	Dz. Urz. WRN w Suwałkach z 1984 r. Nr 7, poz.26	żywotnik olbrzymi, rozgałęziony dwupienny o obwodzie 144 cm	Hajnówek	droga gospodarcza Lasów Państwowych przy granicy państwa
14	Grupa 21 drzew Jarzab Szwedzki	Rozp. Nr 32/96 Woj. Suwałskiego z dnia26.06.96r.Dz. Urz .Woj. Suw Nr 49 poz.139	Drzewa rosnące w formie parku osiedlowego	Gołdap	park osiedlowy przy ul Kościuszki

15	Klon zwyczajny	Rozp. Nr 222/98 Woj. Suwalskiego z dnia 14.12.98r.Dz. Urz. Woj. Suw Nr 74 poz.510	Klon zwyczajny o obwodzie pnia 300 cm	Galwiecie	teren cmentarza niemieckiego w pobliżu drogi Gołdap - Żytkiejmy
16	Zespół 6 głązów narzutowych	Dz. Urz. Woj. Warmińsko – Mazurskiego Nr 71 Olsztyn dnia 1999.10.27	Głązy narzutowe	Tatary	zbocze Tatarskiej Góry na terenie Leśnictwa Nasuty
17	Głąz narzutowy	Dz. Urz. Woj. Warmińsko – Mazurskiego Nr 71 Olsztyn dnia 1999.10.27	Głąz narzutowy	Tatary	zbocze Tatarskiej Góry
18	Buk purpurowy	Dz. Urz. Woj. Warmińsko – Mazurskiego Nr 71 Olsztyn dnia 1999.10.27	Buk purpurowy o obwodzie 413 cm	Blenda	ruiny po zabudowie folwarcznej
19	Głąz narzutowy	Dz. Urz. Woj. Warmińsko – Mazurskiego Nr 152 Olsztyn dnia 2001.12.27	Głąz narzutowy	Nasuty	na terenie leśnym
20	Żywotnik zachodni	Dz. Urz. Woj. Warmińsko – Mazurskiego Nr 152 Olsztyn dnia 2001.12.27	Żywotnik zachodni o obwodzie 210 cm	Jany	obszar zabudowy zagrodowej

2.1.4. Stan środowiska i zagrożenia środowiskowe

Stan czystości powietrza

W licznych analizach ocenach warunków środowiskowych i infrastrukturalnych Gołdapi stwierdzono, między innymi, że stan sanitarnohigieniczny powietrza należy uznać za rewelacyjny. Przeprowadzone przez Wojewódzką Stację Sanitarno-Epidemiologiczną badania powietrza atmosferycznego w okresie od 1.03.1995 do 8.06.1995 roku na zawartość dwutlenku azotu, dwutlenku siarki, stężenia pyłu oraz miesięcznego opadu pyłu wykazały, że w centrum dzielnicy uzdrowskiej - ośrodek Wita I - opad pyłu wynosi 3,4 t/km²/rok; na terenie potencjalnej bazy łóżkowej leczenia ambulatoryjnego przy ul. 1 Maja opad pyłu wynosi 4,3 t/km²/rok, zaś w centrum miasta opad wynosi 15 t/km²/rok. Należy zaznaczyć, że NOS (najwyższe dopuszczalne stężenie) dla terenów specjalnie chronionych, m.in. dla uzdrowisk wynosi 40 ton/km²/rok. Żadne z istniejących uzdrowisk i uzdrowisk w rozwoju nie może poszczycić się takimi wynikami jak Gołdap.

Zagrożeniem dla obszarów strefy uzdrowskiej jest lokalizacja w bezpośrednim sąsiedztwie obiektów o znacznej uciążliwości. Przykładem może być ferma bydła w Botkunach (tuż przy granicy miasta) oraz fragment zabudowy przemysłowej przy ulicy Stadionowej. Konieczne jest podjęcie działań mających na celu minimalizację uciążliwości. Dla fermy w Botkunach zaleca się zmianę funkcji całego terenu na usługi (np. związane z obsługą drogi) i mieszkalnictwo. Dla

terenów położonych przy ulicy Stadionowej konieczne jest zastosowanie działań estetyzujących, np. związanych z wprowadzeniem zieleni izolacyjnej.

Hałas, wibracje, pole elektromagnetyczne

Miasto i Gmina Gołdap posiada opracowany w 1997 roku przez Państwową Inspekcję Ochrony Środowiska "Plan akustyczny głównych tras komunikacyjnych miasta Gołdapi". Jest to ostatnie badanie poziomów hałasu, jakie zostało przeprowadzone na terenie miasta i gminy. Opracowanie to obejmuje swym zakresem wpływ hałasu samochodowego głównych tras komunikacyjnych na klimat akustyczny położonych wzdłuż nich terenów chronionych. Pomiar wykazały przekroczenia wartości dopuszczalnych we wszystkich punktach pomiarowych na ogólnym odcinku 6,98 km długości ulic objętych badaniami.

Tabela nr 5

Procentowy udział liczby punktów pomiarowych, w których stwierdzono przekroczenia wartości dopuszczalnych

	Wielkość przekroczeń poziomu LAeq dop (dB)			
	10-15	15-20	20-25	25-30
Liczba punktów pomiarowych	8	6	3	2
Udziały procentowe (%)	42	31	16	11

Źródło: Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Suwałkach

Tabela nr 6

Procentowy udział długości ulic, przy których stwierdzono przekroczenia wartości dopuszczalnych

	Wielkość przekroczeń poziomu LAeq dop (dB)			
	10-15	15-20	20-25	25-30
Długość ulic (km)	3,15	2,86	0,32	0,65
Udziały procentowe (%)	45,13	40,97	4,58	9,32

Źródło: Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Suwałkach

W chwili obecnej, w układzie komunikacyjnym Gołdapi dominują ulice o poziomach dźwięku z przedziału 60-65 dB. Najwyższą emisję hałasu komunikacyjnego zarejestrowano w centralnej części miasta - u zbiegu ulicy Królewieckiej i Lipowej oraz na południowym odcinku ulicy Mazurskiej.

Hałas związany z ruchem tranzytowym przez miasto został rozwiązany poprzez

wybudowanie obwodnicy miasta Gołdapi. Biorąc pod uwagę obecne natężenie ruchu na obwodnicy na zastosowane rozwiązanie należy uznać za docelowe. Ewentualne uciążliwości hałasu i drgań od strony obwodnicy należy uwzględnić podczas wyznaczania nowych terenów inwestycyjnych miasta w bezpośrednim jej sąsiedztwie. W rozwiązaniach przestrzennych należy przeprowadzić badania i prognozy hałasu i drgań dla poszczególnych terenów.

Od opisanych wyżej badań na terenie miasta i gminy Gołdap nie przeprowadzono badań natężenia hałasu na ciągach komunikacyjnych. Ewentualne przekroczenia dopuszczalnych poziomów hałasu mogą występować wzdłuż drogi krajowej nr 65 oraz dróg wojewódzkich nr 650 i 651.

Hałas przemysłowy – w stosunku do skali negatywnego oddziaływania, jaki powoduje hałas drogowy, istniejące nieliczne źródła hałasu przemysłowego, związanego ze świadczonymi usługami nie mają większego znaczenia, chociaż lokalnie mogą być uciążliwe. Źródłami hałasu przemysłowego mogą być urządzenia stacjonarne oraz ręczne, sieci i urządzenia energetyczne, urządzenia wentylacyjne i klimatyzacyjne. Istotnym problemem z punktu widzenia uciążliwości hałasowych są zlokalizowane na terenie gminy Gołdap elektrownie wiatrowe.

Przekształcenia powierzchni ziemi

Przekształcenia powierzchni Ziemi następują głównie poprzez erozję, prowadzącą do przeobrażeń pokrywy glebowej oraz zmian rzeźby terenu. Procesy erozji wodnej występują w największym stopniu na obszarach pagórkowatych, na terenach gruntów ornych. Powodują wymywanie próchnicznej warstwy gleby i obniżają w ten sposób jej produktywność. Nasilenie zjawiska erozji następuje przy silnych wiatrach a także przy częstych ociepleniach w ciągu zimy - topniejąca pokrywa śnieżna przyspiesza wymywanie gleby ze stromych stoków. Niekorzystny wpływ erozji minimalizowany jest na terenach trwałych użytków zielonych, pasach zadrzewień i lasów. Eksploatacja surowców mineralnych, głównie złóż kruszywa naturalnego, niesie ze sobą zagrożenie przekształcenia powierzchni ziemi, lokalnej zmiany stosunków wodnych a także znacznych przeobrażeń krajobrazu.

Przekształcenia i zagrożenia krajobrazu

Krajobraz terenów pozamiejskich jest uzależniony od trzech podstawowych czynników: uwarunkowań geograficznych (ukształtowania terenu), warunków przyrodniczych oraz elementów kulturowych związanych z rozwojem osadnictwa i zmianami gospodarczymi danego terenu. Uwarunkowania geograficzne wpływają na ukształtowanie powierzchni ziemi, oraz niezmiennie cechy takie jak wypiętrzenia i wzgórza, równiny, niziny, doliny rzek, jeziora itp. Uwarunkowania przyrodnicze – naturalne siedliska flory - które niestety ulegają ciągłym

tym, że w spokojny, chociaż zróżnicowany krajobraz gminy Gołdap wprowadzone zostały dominanty o zdecydowanie technicznym charakterze, w pionowym układzie. Dodatkowym aspektem lokalizacji jest dynamika obiektów wynikająca z obracających się łopat wirnika. Potęguje ona negatywne odczucia wraz ze zbliżaniem się obserwatora do urządzenia. Największe zagrożenie wynikające z nagromadzenia turbin na stosunkowo małej powierzchni widoczne jest w rejonie wsi Wronki Wielkie, Suczki i Marcinowo. Obserwator dojeżdżający do miasta Gołdap porusza się pomiędzy polami turbin wiatrowych, które mogą powodować stan rozkojarzenia lub rozdrażnienia. Efekt taki wynikający ze złamania dotychczasowych przyzwyczajeń szczególnie widoczny jest wśród mieszkańców tych obszarów. Jest to szczególnie istotne z punktu widzenia możliwości rozwoju turystycznego gminy. Trudno sformułować strategię rozwoju turystyki w gminie Gołdap, opartej na unikatowych walorach krajobrazu w sytuacji, gdy spójność i szczególny charakter zostały zniekształcone poprzez powtarzalne elementy (turbin), typowe dla wielu regionów kraju.

Podsumowując, należy wnioskować o nie wyznaczanie nowych terenów pod lokalizację turbin wiatrowych, za wyjątkiem obszarów, na których inwestorzy uzyskali prawomocne pozwolenia na budowę.

Zagrożenia wód powierzchniowych i podziemnych

Zasadniczym zagrożeniem dla wód powierzchniowych jest emisja zanieczyszczeń, powodująca stałe pogarszanie się ich stanu. Źródła emisji zanieczyszczeń ogólnie można podzielić na:

- 1) punktowe - ścieki wprowadzane bezpośrednio do odbiorników: cieków i wód stojących. Największym punktowym źródłem zanieczyszczeń jest Miejska Oczyszczalnia Ścieków w Gołdapi. Odbiornikiem ścieków jest rzeka Gołdapa. Rzeka jest zanieczyszczana również ściekami z mniejszych oczyszczalni bezpośrednio, bądź pośrednio poprzez rowy melioracyjne i mniejsze cieki, do których odprowadzane są ścieki w: Kozakach, Niedzwicy, Wronkach, Boćwince. Źle oczyszczone ścieki odprowadzane są również z oczyszczalni w Galwieciach - do rowu melioracyjnego, a następnie do rzeki Jarki,
- 2) rozproszone - ścieki odprowadzane z terenów nie skanalizowanych i nie posiadających oczyszczalni, ich ilość wzrasta wraz z ilością jednostek osadniczych zwodociągowanych, ale nie mających kanalizacji. Są one również zagrożeniem dla jakości wód podziemnych. W gminie Gołdap ścieki bytowo-gospodarcze są w większości gromadzone w szambach, często nieszczelnych, czasem połączonych z rowami melioracyjnymi. Trafiają w ten sposób do wód powierzchniowych, a także stanowią zagrożenie dla wód podziemnych. Szczególne zagrożenie stanowią zbiorniki do gromadzenia ścieków przy budynkach wielorodzinnych po byłych PGR-ach, zlokalizowane w miejscowościach: Grabowo, Różyńsk, Kośmidry,

- 3) obszarowe - zanieczyszczenia przedostające się ze zlewni w związku z procesami infiltracji, spływu powierzchniowego, erozji wietrznej i wodnej. Na wielkość dopływu zasadniczy wpływ mają: ukształtowanie terenu, sposób zagospodarowania zlewni, intensywność nawożenia użytków rolnych, warunki geologiczne i meteorologiczne. W gminie Gołdap występują na terenach pagórkowatych, o dość stromych zboczach, użytkowanych rolniczo a jednocześnie o dużych spływach powierzchniowych. Stanowią je głównie azot i fosfor - związki biogenne pochodzące z nawozów sztucznych i naturalnych, przy czym większa jest koncentracja azotu, ponieważ fosfor jest lepiej wiązany przez kompleks sorpcyjny gleb. Generalnie najmniejszy spływ tego typu zanieczyszczeń obserwuje się z terenów leśnych,
- 4) liniowe - pochodzące z otoczenia dróg i torowisk, przedostające się z wodami deszczowymi i roztopowymi. Przez teren gminy przebiegają drogi o dużym natężeniu ruchu kołowego, stanowiące potencjalne zagrożenie.

2.2. Prawne uwarunkowania w zakresie ochrony przyrody

Rezerwaty przyrody

- Torfowisko na Tatarskiej Górze o powierzchni około 1,96 ha powołany w celu ochrony kompleksu torfowisk przejściowych i wysokich oraz zbiornika dystroficznego wraz ze stanowiskiem turzycy skąpokwiatowej, rosiczki długolistnej oraz innych gatunków roślin chronionych - Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Olsztynie z dnia 9 czerwca 2020 r. zmieniające zarządzenie w sprawie rezerwatu przyrody (Dz. Urz. Woj. Warm.-Maz. z 2020 r. poz. 2514);
- Mechacz Wielki o powierzchni około 146,72 ha powołany w celu zachowanie torfowiska wysokiego wraz z borem bagiennym i stanowiskami wielu rzadkich gatunków roślin - Zarządzenie Nr 67 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Olsztynie z dnia 2 listopada 2010 r. w sprawie rezerwatu przyrody "Mechacz Wielki" (Dz. Urz. Woj. Warm.-Maz. z 2010 r. Nr 182 poz. 2311);
- Czarnówko o powierzchni 32,15 ha obszar obejmujący torfowisko porośnięte lasem wraz z przylegającymi fragmentami drzewostanów rosnących na gruntach mineralnych (Zarządzenie nr 15 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Olsztynie z dnia 12 marca 2014 roku w sprawie uznania obszaru za rezerwat przyrody „Czarnówko” (Dz. Urz. Woj. Warm.-Maz. z 2014 r. Poz. 1280).

Parki krajobrazowe

- Park Krajobrazowy Puszczy Rominckiej ustanowiony w celu ochrony wartości przyrodniczych, historycznych oraz walorów krajobrazowych i wypoczynkowych obszaru stanowiącego głównie lasy Puszczy Rominckiej, których granicę od północy stanowi polsko-rosyjska granica państwowa, a od południa i wschodu nasyp linii kolejowej z początków XX wieku, powołany Rozporządzeniem Wojewody Warmińsko - Mazurskiego Nr 35 z dnia 27 września 2005 r. w sprawie Parku Krajobrazowego Puszczy Rominckiej (Dz. Urz. Woj. Warm.-Maz. z 2005 r. Nr 140 poz. 1674).

Obszary chronionego krajobrazu

Na terenie miasta i gminy Gołdap występuje pięć obszarów chronionego krajobrazu ustanowionych Rozporządzeniem Nr 21 Wojewody Warmińsko-Mazurskiego z dnia 26 stycznia 2006 r. w sprawie wprowadzenia obszarów chronionego krajobrazu na terenie województwa warmińsko-mazurskiego (Dz. Urz. Woj. Warm-Maz. Nr 52 poz. 725) w stosunku do których obowiązują następujące przepisy:

- Obszar Chronionego Krajobrazu Doliny Gołdapy i Węgorapy o powierzchni 30 534,0 ha położony również w granicach gmin Budry, Banie Mazurskie, miasta i gminy Węgorzewo - Rozporządzenie Nr 49 Wojewody Warmińsko-Mazurskiego z dnia 2 lipca 2008 r. w sprawie Obszaru Chronionego Krajobrazu Doliny Gołdapy i Węgorapy (Dz. Urz. Woj. Warm.-Maz. z 2008 r. Nr 108 poz. 1831),
- Obszar Chronionego Krajobrazu Grabowo - Rozporządzenie Nr 23 Wojewody Warmińsko- Mazurskiego z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie Obszaru Chronionego Krajobrazu Grabowo (Dz. Urz. Woj. Warm.-Maz. Nr 70 poz. 1339),
- Obszar Chronionego Krajobrazu Wzgórz Szeskich - Rozporządzenie Nr 39 Wojewody Warmińsko-Mazurskiego z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie Obszaru Chronionego Wzgórz Szeskich (Dz. Urz. Woj. Warm.-Maz. z 2008 r. Nr 71 poz. 1365),
- Obszar Chronionego Krajobrazu Dolina Błędzianki o powierzchni 5994,5 ha położony również w granicach gminy Dubieninki - Rozporządzenie Nr 22 Wojewody Warmińsko-Mazurskiego z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie Obszaru Chronionego Krajobrazu Doliny Błędzianki (Dz. Urz. Woj. Warm.-Maz. Nr 70 poz. 1338),
- Obszar Chronionego Krajobrazu Puszczy Rominckiej - Rozporządzenie Nr 30 Wojewody Warmińsko-Mazurskiego z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie Obszaru Chronionego Puszczy Rominckiej (Dz. Urz. Woj. Warm.-Maz. Nr 70 poz. 1346).

Obszary Natura 2000 – część obszaru gminy Gołdap położona jest w granicach:

- Specjalny Obszar Ochrony Siedlisk Puszcza Romincka - kod obszaru PLH280005 - Decyzja Komisji z dnia 13 listopada 2007 r. przyjmująca, na mocy dyrektywy Rady

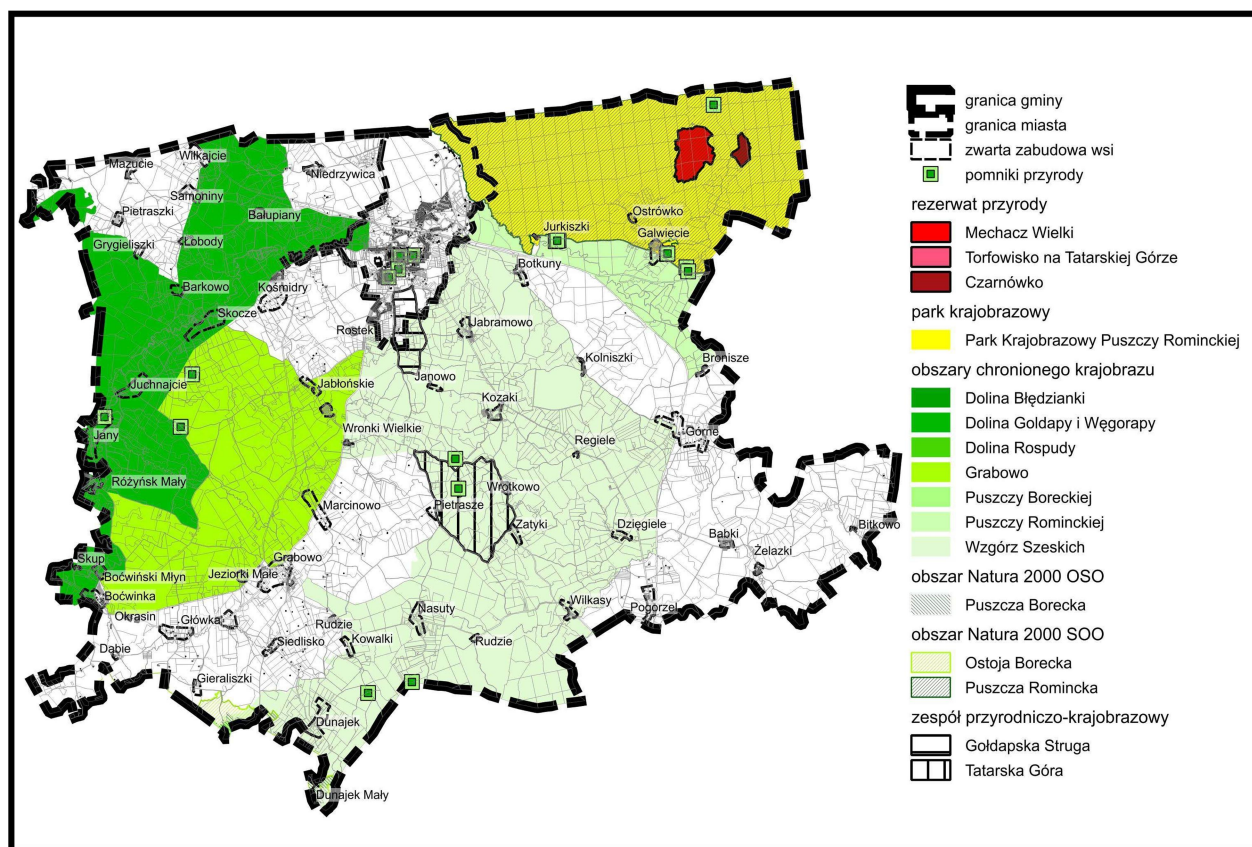
- 92/43/EWG, pierwszy zaktualizowany wykaz terenów mających znaczenie dla Wspólnoty, składających się na kontynentalny region biogeograficzny (notyfikowana jako dokument C(2007)5043)(2008/25/WE) - Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej (L 12 str.383),
- Specjalny Obszar Ochrony Siedlisk Ostoja Borecka - kod obszaru PLH280016 - Decyzja Komisji z dnia 12 grudnia 2008 r. przyjmująca na mocy dyrektywy Rady 92/43/EWG drugi zaktualizowany wykaz terenów mających znaczenie dla Wspólnoty składających się na kontynentalny region biogeograficzny (notyfikowana jako dokument nr C(2008) 8039)(2009/93/WE) - Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej (L 43 str.63),
 - Obszary Specjalnej Ochrony Ptaków Puszcza Borecka - kod obszaru PLH280006 - Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 12 stycznia 2011 r. w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków (Dz. U. 2011 r., Nr. 25 poz. 133).

Zespoły przyrodniczo-krajobrazowe:

- Zespół przyrodniczo-krajobrazowy Gołdapska Struga o powierzchni 183 ha powołany Rozporządzeniem Nr 132 Wojewody Warmińsko-Mazurskiego z dnia 20 lipca 1999 r. w sprawie uznania za zespół przyrodniczo-krajobrazowy (Dz. Urz. Woj. Warm.-Maz. Nr 46, poz. 866 z 1999 r.). Obecnie obowiązuje Uchwała Nr XXVIII/237/2020 Rady Miejskiej w Gołdapi z dnia 27 października 2020 r. w sprawie zespołu przyrodniczo-krajobrazowego Gołdapska Struga.
- Zespół przyrodniczo-krajobrazowy Tatarska Góra o powierzchni około 575 ha powołany Rozporządzeniem Nr 133 Wojewody Warmińsko-Mazurskiego z dnia 20 lipca 1999 r. w sprawie uznania za zespół przyrodniczo-krajobrazowy (Dz. Urz. Woj. Warm.-Maz. Nr 46, poz. 867 z 1999 r.).

Rysunek nr 3

Prawne formy ochrony przyrody na terenie miasta i gminy Gołdap

2.3. Uwarunkowania realizacji rozwoju przestrzennego miasta i gminy wynikające z uwarunkowań środowiska przyrodniczego

W celu uzyskania poprawy warunków przyrodniczych w obrębie gminy należy podjąć wielokierunkowe działania dwukierunkowo:

- 1) chronić przed degradacją istniejące zasoby przyrodnicze,
- 2) likwidować istniejące zagrożenia,
- 3) zapobiegać degradacji krajobrazu gminy – jednego z najcenniejszych walorów,
- 4) prowadzić zdecydowaną politykę w zakresie koncentracji zabudowy wiejskiej.

Zwiększenie przestrzeni budowlanej uwarunkowane jest ochroną walorów zasobów środowiska przyrodniczego i krajobrazu, konieczna zatem jest:

- 1) czynna ochrona najcenniejszych zasobów środowiska przyrodniczego, poprzez przestrzeganie zakazów i nakazów, obowiązujących w obrębie: rezerwatów, Parku Krajobrazowego Puszczy Rominckiej, zespołów przyrodniczo-krajobrazowych, Obszarów Chronionego Krajobrazu, stref ochrony uzdrowskiej,
- 2) ochrona krajobrazu, w szczególności rzeźby terenu zagłębień wytopiskowych, pagórków

- i wzgórz morenowych, rynien subglacialnych i dolin rzecznych, ochrona korytarzy i sięgaczy ekologicznych, stanowiących łączniki pomiędzy poszczególnymi elementami systemu przyrodniczego - dotyczy to w szczególności dolin rzek Gołdapa i Jarka,
- 3) ochrona krajobrazu antropogenicznego, w tym ochrona ekspozycji zwartych zespołów zabudowy wiejskiej, ochrona ekspozycji sylwety miasta Gołdap, ochrona typowej dla obszaru formy zabudowy rozproszonej (siedliskowej),
 - 4) ochrona areału gleb wyższej jakości przed zmniejszaniem zmianą przeznaczenia na nierolnicze, z wyjątkiem dolesień,
 - 5) ochrona użytków rolnych przed rozproszoną urbanizacją,
 - 6) ochrona areału gruntów leśnych przed zmniejszaniem i przeznaczaniem na inne cele;
 - 7) ochrona wód powierzchniowych - rzek i jezior oraz stref wokół nich,
 - 8) ochrona wód gruntowych przed zanieczyszczeniem,
 - 9) ochrona wód i gleb przed niekontrolowanym zanieczyszczeniem ściekami bytowymi i rolniczymi,
 - 10) ochrona cennej roślinności, szczególnie gatunków rzadkich lub zagrożonych wyginięciem, zbiorowisk leśnych i torfowiskowych oraz zadrzewień śródpolnych,
 - 11) całkowita ochrona pomników przyrody (tabela nr 4) wraz z ich najbliższym otoczeniem,
 - 12) rekultywacja nieczynnych wyrobisk.

Poprawa warunków zamieszkania i wypoczynku warunkowana jest potrzebą likwidowania lub przynajmniej minimalizowania zagrożeń dla środowiska naturalnego. W tym celu należy:

- 1) chronić atmosferę poprzez:
 - a) zamianę kotłowni lokalnych opalanych węglem na kotłownie zasilane paliwami ekologicznymi - przyczyni się to do jeszcze większego ograniczenia emisji gazów do atmosfery, zwłaszcza w okresie zimowym,
 - b) stosowanie nowoczesnych technologii i skutecznych filtrów oczyszczających gazy odprowadzane do atmosfery przez zakłady przemysłowe,
 - c) likwidację działalności negatywnie wpływającej na stan jakości powietrza w strefach uzdrowiskowych w tym: emisja pyłów, przykrych zapachów i innych zanieczyszczeń (np. ferma w Botkunach),
- 2) poprawiać klimat akustyczny poprzez:
 - a) wprowadzanie wysokiej zieleni izolacyjnej i ekranów przeciwhałasowych, zwłaszcza wzdłuż ciągów drogowych o szczególnie wysokim natężeniu ruchu,
 - b) modernizację i utrzymywanie w dobrym stanie technicznym nawierzchni dróg,
 - c) budowę obwodnicy miejskiej;
 - d) zmniejszanie hałasu powodowanego przez zakłady rzemieślnicze (wykluczanie hałaśliwego rzemiosła i zakaz lokalizacji nowych tego typu zakładów w

- strefach mieszkaniowych i na obszarach chronionych),
- 3) poprawiać czystość wód otwartych poprzez:
 - a) obejmowanie coraz większej ilości gospodarstw i zakładów produkcyjnych systemem kanalizacji, co spowoduje likwidację dużej ilości szamb,
 - b) wprowadzenie zakazu stosowania chemicznych środków ochrony roślin na terenach spływu wód roztopowych do dolin rzecznych,
 - c) przestrzeganie zakazów obowiązujących w strefach ochronnych wokół jezior i rzek,
 - 4) zmniejszać ilości odpadów poprzez:
 - a) segregację u źródła, selektywną zbiórkę i recykling odpadów, co pozwoli na zmniejszenie o ok. 30% objętości śmieci odpadów trafiających na wysypiska składowiska.

3. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE ZE STANU ŚRODOWISKA KULTUROWEGO

3.1. Charakterystyka istniejących zasobów dziedzictwa kulturowego miasta i gminy Gołdap

3.1.1. Początki osadnictwa na ziemi gołdapskiej

W warunkach ostatniego zlodowacenia nie mogły w okolicach Gołdapi egzystować jakiegokolwiek rozwinięte formy życia. Maksimum transgresji lodowca nastąpiło około 18 tysięcy lat przed naszą erą. Stopniowe ocieplenie się klimatu spowodowało, że w XII tysiącleciu p.n.e. rozwinęła się tu roślinność tundrowa i pojawiła się zwierzyna, za którą przywędrował człowiek. Gospodarka ówczesnych grup ludzkich, zamieszkujących tundrową strefę Niżu Europejskiego, polegała na eksploatacji środowiska naturalnego: łowiectwie, zbieractwie i - w niewielkim stopniu - rybołówstwie. W późnym paleolicie zamieszkiwano jedno- lub kilkuzłazasowe obozowiska o charakterze sezonowym, gdyż ten rodzaj gospodarki zmuszał do ciągłego przemieszczania się. Zasadniczą rolę odgrywało polowanie na renifery, z zastosowaniem łuku, oszczepu lub harpuna. Dzięki temu gatunkowi możliwa była egzystencja w trudnych warunkach klimatu subarktycznego. Mięso stanowiło podstawowe źródło pożywienia; skóry, ścięgna i jelita wykorzystywano do sporządzania odzieży i pokryć namiotów; z kości i rogów wykonywano broń i narzędzia. Nieprzypadkowo najstarszym śladem działalności ludzkiej w rejonie Gołdapi jest fragment poroża renifera z nacięciami wykonanymi krzemiennym narzędziem, wydobyty z warstwy torfu w okolicach wsi Siedlisko.

Kompleks obozowisk datowanych na schyłek epoki lodowej odkryto w samej Gołdapi.

Na podstawie bardzo skąpych źródeł archeologicznych nie sposób ustalić, do jakiej grupy etnicznej należeli ludzie zamieszkujący w epoce kamienia ziemi Polski północno-wschodniej. Możliwe jest jedynie wydzielenie kultur archeologicznych, czyli zbliżonych do siebie zespołów znalezisk, świadczących o bliskich relacjach i związkach kulturowych ludzi, którzy się nimi posługiwali, zamieszkując terytorium o określonych granicach. Przynależność kulturowa najstarszych znalezisk jest problematyczna. Na podstawie pewnych przesłanek zalicza się je do kultury hamburskiej, zajmującej znaczne tereny Niżu Europejskiego w XII i XI tysiącleciu p.n.e. Znacznie liczniejsze zabytki pochodzą z dwóch następnych tysiącleci; wiąże się je z kręgiem kultur z liściakami (nazwa pochodzi od krzemienych grotoł strzał o charakterystycznym kształcie, zbliżonym do liścia wierzby), a zwłaszcza z kulturą świderską, która w IX tysiącleciu p.n.e. zajmowała ogromny obszar pomiędzy Bałtykiem i Karpatami, sięgając zarazem od dorzecza Odry po Prypeć. Około 8300 lat p.n.e. zakończyło się ostatnie zlodowacenie. Miejsce tundry i laso-tundry zajęła tajga, która około 6000 lat p.n.e. ustąpiła lasom mieszanym. Ciepleszy klimat i zmiana formacji roślinnych spowodowały zanik niektórych zimnolubnych gatunków zwierząt. Zamiast nich pojawiła się fauna leśna. Obfitość pożywienia umożliwiła przejście na półosiadły tryb życia spowodowała pewien przyrost demograficzny. Znalazło to odzwierciedlenie w zagęszczeniu osadnictwa. W rejonie Gołdapi odkryto tylko cztery stanowiska archeologiczne datowane na późny paleolit, a na mezolit - już siedemnaście. Najciekawsze obozowisko mezolityczne na terenie gminy odkryto w Bałupianach. We wczesnym holocenie, w okresie preborealnym i borealnym (VIII tysiąclecie p.n.e.), ziemie północno-wschodniej Polski zamieszkiwali wciąż jeszcze sukcesorzy łowców reniferów, którzy zaadaptowali się do życia w warunkach leśnych (kultura poświderska). Na przełomie VIII i VII tysiąclecia ze wschodu przywędrowały tu plemiona posługujące się odmiennym zestawem narzędzi, od dawna nastawione na eksploatację lasów i rybołówstwo. Po zasymilowaniu się z "autochtonami" stworzyli oni nowy lud, nazywany kręgiem kultur strefy leśnej lub kundajskim kręgiem kulturowym, który zajmował ogromne przestrzenie - od dorzecza górnej Wołgi po ziemie wschodniej Polski i od Skandynawii po dorzecze Bugu. W okolicach Gołdapi natrafiono na ślady dwóch kultur należących do tego kręgu - niemeńskiej i narewskiej. Znalaziono też zabytki świadczące o penetracji tej strefy przez grupy kultury janisławickiej, przybyłe z ziem środkowej Polski.

Urozmaicony i bogaty w naturalne źródła pożywienia obszar pojezierzy nie zmuszał do poszukiwania nowych sposobów gospodarowania. Zamieszkiwały go nadal plemiona kultur niemeńskiej i narewskiej, których egzystencja opierała się na eksploatacji środowiska naturalnego.

W całym kręgu kultur strefy leśnej w IV tysiącleciu rozpowszechniła się umiejętność wytwarzania i wypalania ceramiki - pojawiły się duże naczynia gliniane o

charakterystycznych ostrych, stożkowatych dnach, często bogato zdobione. Bardziej dyskusyjne jest pochodzenie gładzonych siekierek krzemienych (np. ze Skajzgir, gm. Dubeninki) i kamiennych toporów bojowych z przewierconym otworem, takich jak znaleziony w Głazejewie (gm. Gołdap). Trudno rozstrzygnąć, czy pozostawili je w okolicach Gołdapi neolityczni rolnicy przybyli z południa, od III tysiąclecia penetrujący tę strefę w poszukiwaniu nowych ziem pod uprawę; czy też posługiwali się nimi autochtoni, którzy weszli w ich posiadanie drogą wymiany handlowej.

Okolo 1800 lat p.n.e. rozpoczęła się na ziemiach polskich epoka brązu, nazwana tak od stopu miedzi i cyny, który zrewolucjonizował wytwarzanie broni, ozdób i narzędzi. Wynalazek ten na Mazury trafił z opóźnieniem, gdyż zamieszkiwały je nadal ludy o tradycjach neolitycznych, a może nawet mezolitycznych. Zauważa się tu co prawda wpływy kultury kurhanów sambijskich, trzcinieckiej, a później łużyckiej (cmentarzysko ciepłopalne warmińsko-mazurskiej grupy kultury łużyckiej w Rapie, gm. Banie Mazurskie), jednak wątpliwe jest, by żyjące tu ludy uległy głębszym przemianom społecznym, typowym dla epoki brązu. Znajdowane na ziemi gołdapskiej przedmioty wykonane z brązu, takie jak grot oszczepu z Gołdapi czy siekierka z Grunajek (gm. Banie Mazurskie), wykonane zostały w odległych warsztatach odlewniczych. Miały one niewątpliwie ogromną wartość i niewielu członków zamieszkujących tu plemion mogło sobie na nie pozwolić.

Zasadniczy przełom w dziejach ludów zamieszkujących Ziemię północno-wschodniej Polski nastąpił w połowie I tysiąclecia p.n.e. Dopiero wówczas na szeroką skalę upowszechniło się rolnictwo. Sieć osadnicza w stosunku do poprzedniego okresu uległa zagęszczeniu. Pojawiły się bardzo charakterystyczne osiedla obronne: otoczone wałami i palisadami warownie na trudno dostępnych wzniesieniach oraz osady nawodne. Ludność zamieszkująca Krainę Wielkich Jezior Mazurskich, Pojezierze Ełckie i okolice dzisiejszej Gołdapi w drugiej połowie I tysiąclecia p.n.e. określa się mianem kultury kurhanów zachodniobałtyjskich. Nazwa ta pochodzi od formy grobów, w których umieszczano popielnice ze szczątkami zmarłych, spalonych uprzednio na stosie. Zgodnie z obowiązującym wówczas rytuałem pogrzebowym, wraz ze zmarłym grzebano w kurhanach dary grobowe: broń, ozdoby i narzędzia wykonane z brązu, żelaza, kości i rogu, a także naczynia gliniane, zapewne wypełnione pożywieniem i napojami. Na podstawie źródeł archeologicznych i językoznawczych, ówczesnych mieszkańców tych ziem identyfikuje się z zachodnim odłamek Bałtów, indoeuropejskiego ludu, należącego do bałtosłowiańskiej wspólnoty językowej, który tu przywędrował z pierwotnych siedzib w dorzeczu Dniepru, Oki i Prypeci.

Na przełomie er w dziejach tej części Europy zaszły kolejne poważne zmiany. Wzrost potęgi i bogactwa starożytnego Rzymu u schyłku republiki i ekspansja Cesarstwa Rzymskiego wywierały znaczący wpływ nawet na tak odległe terytoria jak ziemie Bałtów.

Zapotrzebowanie na bursztyn, futra i inne dobra natury spowodowały powstanie szlaków

bursztynowych. Dzięki kontaktom handlowym zaczęły docierać na obszar od Karpat po Bałtyk doskonałe wyroby rzymskich rzemieślników, powstawały tu ich lokalne naśladownictwa, przejmowano te i wiele ważnych zdobyczy cywilizacyjnych.

Jakkolwiek w rejonie Gołdapi nie natrafiono dotychczas na ślady kultury bogaczewskiej z I wieku naszej ery (zachodniobałtyjskiej wspólnoty zamieszkującej Krainę Wielkich Jezior Mazurskich), można sądzić, że penetrowała ona i dorzecze Gołdapy, gdyż duże skupienie stanowisk należących do tej kultury znajdowało się w bezpośrednim sąsiedztwie, wokół Węgorzewa. Na przełomie I i II wieku naszej ery istniało już kurhanowe cmentarzysko grobów ciepłopalnych w Okrasinie (gm. Gołdap). Sto lat później rozpoczął się niezmiernie ważny okres w dziejach zasiedlenia tych ziem. W dorzeczu Gołdapy powstało wówczas centrum osadnicze ludności należącej do zachodniobałtyjskiego kręgu kulturowego. Wywodziła się ona z "mazurskiej" kultury bogaczewskiej, z biegiem lat ulegała jednak coraz silniejszym wpływom idącym z Półwyspu Sambijskiego z Suwalszczyzny. Znajduje to odzwierciedlenie w stylistyce przedmiotów metalowych i naczyń glinianych. Efektem postępu cywilizacyjnego był znaczny przyrost demograficzny. Świadczy o tym pokaźna liczba osad datowanych na późny okres rzymski (III- IV w. n. e.). Odkryto je między innymi w Niedrzwicy, Juchnajciach, Rostku. Z tego okresu pochodzą cmentarzyska z bogato wyposażonymi grobami ciepłopalnymi (Boćwinka, Gąsewo, Grodzisko, Grunajki, Nowa Boćwinka). Dzięki licznym źródłom można odtworzyć sposób życia ówczesnych mieszkańców tych ziem. Utrzymywali się oni prawie wyłącznie z rolnictwa (uprawiali m.in. pszenicę, jęczmień, owies, groch, bób) i hodowli, głównie bydła i owiec, a także niewielkich koni spokrewnionych z tarpanami. Wsie nie były zbyt rozległe; często wręcz były to zabudowania jednodworcze.

Wylesione tereny zajmowały wówczas zaledwie 5-7 % powierzchni gruntów; były to więc jakby wysepki otoczone nieprzebytą puszczą. Osady lokalizowano nad wodą, na brzegach jezior, rzek, strumieni, w miejscach dobrze nasłonecznionych i osłoniętych od wiatru. Solidne drewniane domostwa dzielono nieraz na kilka pomieszczeń. Do ogrzewania służyły otwarte paleniska lub lepiane z gliny piece. Pod podłogą lub na zewnątrz budynku drążono jamy służące do przechowywania żywności. Z bagien wydobywano rudę darniową, z której w dymarkach wytapiano żelazo. W późnym okresie rzymskim rozpowszechniła się również umiejętność wytopu szkła, z którego sporządzano kolorowe paciorki.

W okresie wędrówek ludów (od połowy IV do końca VI w.) wygasły kontakty z Cesarstwem Zachodniorzymskim. Powszechne w całej niemal Europie migracje w nieznacznym tylko stopniu objęły ziemie zamieszkałe przez Bałtów Zachodnich. W okolicach Gołdapi zamieszkiwały nadal te same plemiona, czego świadectwem jest nieprzerwane użytkowanie osad i cmentarzysk. Jakkolwiek wzrosły wpływy z terenu Suwalszczyzny, gdzie ukształtowała się tzw. grupa prudziska, tutejsza ludność kultywowała dawne obyczaje.

We wczesnym średniowieczu okolice Gołdapi stanowiły prawdopodobnie pogranicze prusko-

jaćwieskie. Liczne publikacje archeologiczne mówią o jaćwieskim osadnictwie wokół potężnych grodów w Grodzisku (gm. Banie Mazurskie) i Rostku koło Gołdapi.

Przemiany społeczne, ukształtowanie się ustroju feudalnego we wczesnym średniowieczu nie ominęło i ziem bałtyjskich. Wykształciła się na nich grupa możnowładców decydujących o losach swych współrodaków. Znalazło to odzwierciedlenie w systemie organizacji sieci osadniczej. Rolę centrów zaczęły odgrywać grody obronne wznoszone na szczytach wzgórz, o czym świadczą zachowane do dziś obiekty w Grodzisku (gm. Banie Mazurskie), Bałupianach i Rostku (gm. Gołdap), Orlińcu (gm. Dubeninki). Z jednej strony były to siedziby możnowładców, z drugiej zaś - warowne twierdze, w których chroniono się w razie zagrożenia. Część z nich nigdy nie była zamieszkana, jak na przykład grodzisko w Rostku, całkowicie pozbawione śladów użytkowania. Wokół grodów rozwijała się gęsta sieć niewielkich zazwyczaj wsi, składających się z kilku do kilkunastu zabudowań.

Plemiona pruskie i jaćwieskie nie zdołały nigdy stworzyć jednolitego państwa, nie mogły więc opierać się skutecznie najazdom, które położyły kres ich istnieniu. Nie bez znaczenia było również uporczywe trwanie przy wierzeniach pogańskich. Choć głównym zajęciem Bałtów Zachodnich było rolnictwo, w celu wzbogacenia się i zdobycia niewolników do pracy, urządzali oni najazdy na ziemie sąsiadów, docierając nieraz bardzo daleko, aż do Małopolski. Sąsiedztwo to stało się bardzo uciążliwe dla Rusi i osłabionej rozdrobnieniem dzielnicowym Polski. Akcje odwetowe ze strony książąt mazowieckich nie dały oczekiwanych rezultatów. Wezwano na pomoc zakon krzyżacki, który przystąpił do systematycznego podboju ziem zachodniobałtyjskich. Ostateczny kres suwerennego istnienia plemion pruskich i jaćwieskich nastąpił po upadku powstania jaćwieskiego w 1283 roku. Wschodnie Mazury uległy częściowemu wyludnieniu. Nie można jednak mówić o pustce osadniczej, jak powszechnie do niedawna uważano. Wbrew pozorom Krzyżacy nie dążyli do całkowitej eksterminacji ludności, często ograniczając się do przesiedlenia miejscowych feudałów. Czytelne w materiale archeologicznym stosunkowo liczne ślady osadnictwa z XIV i XV wieku wskazują, że część mieszkańców tych ziem przetrwała aż do czasów kolonizacji wschodnich Mazur w drugiej połowie XVI wieku. Wtedy zapewne epigoni dawnych Prusów i Jaćwingów ulegli ostatecznej akulturacji w środowisku osadników wywodzących się z Polski, Niemiec i Litwy.

W okolicach dzisiejszego miasta Gołdap stykały się granice krain zamieszkałych przez plemiona pruskie Galindów i Nadrowów oraz plemiona Jaćwingów. Na terenie Szeskich Wzgórz i Puszczy Boreckiej rozciągały się włości jaćwieskiego plemienia Kymenow; od Wiżajn po Puszcę Romincką - włości plemienia Weyze; od Mieruniszek po Gołdap - tereny plemienia Meruniska. Walki z Prusami i Jaćwingami prowadzili Polacy, Rusini, a od połowy XIII wieku ich podbój rozpoczęli Krzyżacy. Przyjmuje się, że w 1283 roku podbój tych ziem został zakończony zdobyciem przez Krzyżaków włości plemienia Kymenow. Tereny nad Gołdapą zostały wyludnione na blisko 250 lat. Wchodziły odtąd w skład państwa krzyżackiego

i w większości podlegały komturowi w Królewcu, pełniącemu także funkcję wielkiego marszałka, a od 1457 roku - wielkiego mistrza Zakonu. Krzyżacy nie prowadzili tu przez długi czas (aż do XVI wieku) akcji osadniczej, traktowali bowiem ten obszar jako szeroki pas leśnej granicy, zabezpieczający przed sąsiadami: Wielkim Księstwem Litewskim i Królestwem Polskim. Jedynymi stałymi mieszkańcami terenów nad Gołdapą byli rybacy, myśliwi i bartnicy.

W 1422 roku, na mocy traktatu melneńskiego, wyznaczony został przebieg granicy między państwem krzyżackim a Litwą i Polską. Granice trzech państw zbiegały się kilka kilometrów na południe od Jeziora Wisztynieckiego, w odległości 30 kilometrów na wschód od późniejszego miasta Gołdap. Wytyczona wówczas granica przetrwała, z niewielkimi zmianami, setki lat.

Nic nie zmieniły w położeniu ziem nad Gołdapą wojny toczone przez Zakon w XV wieku, w tym wojna trzynastoletnia i pokój toruński w 1466 roku, wprowadzający zależność lenną państwa krzyżackiego od Polski. Dopiero od przekształcenia w 1525 roku państwa zakonnego w Prusy Książęce, świeckie państwo protestanckie, rozpoczął się okres intensywnego zasiedlania nie zagospodarowanych dotąd terenów.

Prusy Książęce zajmowały obszar 38.500 km². Administracyjnie dzieliły się na trzy okręgi: Sambię, Natangię i Górne Prusy. Okręgi dzieliły się na starostwa, te na gminy miejskie i wiejskie. Przeobrażone państwo stanęło przed koniecznością odbudowy kraju zniszczonego wojną lat 1519-1521. Sprzyjała temu dobra koniunktura rolna i ogromne możliwości kolonizacji terenów pokrytych jeszcze niemal całkowicie lasami, zwłaszcza w Sambii, w dorzeczu Węgorapy i Pregoly oraz wzdłuż granicy z Litwą i Polską. Właśnie te obszary objęła w XVI wieku intensywna akcja osadnicza, prowadzona przez ludność osiadłą na terenach Prus Książęcych, wcześniej już zagospodarowanych w ramach kolonizacji mazurskiej.

Postępy kolonizacji wiejskiej spowodowały konieczność stworzenia lokalnych ośrodków wymiany i zaopatrzenia w artykuły rzemieślnicze. Powstające miasta, w przeciwieństwie do wsi, miały zazwyczaj skład etniczny z przewagą Niemców, a językiem urzędowym był w nich niemiecki. Pierwszym ośrodkiem, który otrzymał prawa miejskie w Prusach Książęcych (1552 r.) była Tylża (Tilsit, obecnie Sowietsk). Kolejne lokacje nastąpiły w strefie Krainy Wielkich Jezior Mazurskich i na wschód od nich. Najwcześniej, bo w 1560 roku, status miasta otrzymała na tym terenie Margrabowa (Olecko), następnie Gołdap (1570 r.) i Węgorzewo (Angerburg, w 1571 r.). Miasta lokowane były na prawie chełmińskim. Wszystkie, z wyjątkiem Gołdapi, rozwijały się z osad targowych, istniejących obok dawnych zamków krzyżackich.

Działalność osadnicza prowadzona była - pod nadzorem księcia Albrechta - przez starostów odpowiedzialnych za rozwój gospodarczy swych jednostek administracyjnych. Okolice Gołdapi stały się więc terenem kolonizacji prowadzonej przez starostów: wystruckiego i węgorzewskiego. Pierwszą osadą nad rzeką Gołdapą był założony w 1524 roku dwór

Wróbel, podporządkowany staroście węgorzewskiemu. W części południowej starostwa wystruckiego najwcześniej powstał dwór Lorenza Hermesa w Galwieciach (1531 r).

Wykaz czynszów w starostwie wystruckim z 1539 roku wymienia 145 osiedli, z tego 115 osad w puszczy na wschód od Wystruci; zaś wykaz gospodarzy z 1540 roku - tylko 115 miejscowości, z tego 86 z 1234 gospodarzami w puszczy na wschód od Wystruci.

W tym okresie kolonizacja południowej części starostwa dopiero się rozpoczęła. Wykazy czynszów z 1539 i 1542 roku oraz gospodarzy z 1540 roku odnotowują 21 wsi położonych w Puszczy Rominckiej, na północ od Gołdapy oraz dwór Lorenza Hermesa. Proces zakładania wsi następował z północy na południe, a zakładane w Puszczy Rominckiej wsie były własnością księcia. W roku 1551 ukształtowany został podział starostwa na 13 sołectw, który utrzymał się do reformy króla Fryderyka Wilhelma I w XVIII wieku. Wystruckie rachunki roczne uwidaczniają ponadto, iż znacznie wzrastała liczba osiedli, natomiast wzrost liczby osadników był niewielki. Na przykład w 1539 roku w 21 miejscowościach było 190 gospodarzy, a w 1564 roku w 68 miejscowościach było ich dwustu. Na ten niewielki wzrost miały niewątpliwie wpływ zarazy panujące z różnym nasileniem w latach 1531, 1537, 1539, 1546, 1549. Dla całego starostwa kolejne wykazy wymieniają: 171 miejscowości z 825 osadnikami w 1554/55 roku, w 1557/58 - 351 miejscowości (wzrost na skutek podziału dotychczasowych wsi) z 872 chłopami, a w 1564 roku - 411 miejscowości z 1075 chłopami. Starostwo węgorzewskie przystąpiło do kolonizacji terenów nad Gołdapą później, bo dopiero po 1550 roku. Jednak działalność ta, mimo że nie przybrała tak wielkich rozmiarów, jak na terenie Puszczy Rominckiej, miała charakter bardziej planowy, a powstające wsie były liczniej zasiedlane. Osią, wzdłuż której starostwie węgorzewscy prowadzili akcję, była rzeka Gołdapa. Wzdłuż tej spławnej arterii komunikacyjnej powstało szereg wsi: Botkuny, Kolniszki, Kotkowe, Skoczę, Juchnajcie, Boćwinka, Banie Mazurskie.

Na lata sześćdziesiąte XVI wieku przypadał wyraźny wzrost nadań gruntów przez księcia Albrechta. Obdarowywani byli najczęściej zasłużeni urzędnicy książęcy. Otrzymywali oni tereny, na części których mogli wznieść swoje dwory, na pozostałym gruncie zobowiązani byli zakładać wsie chłopskie. Przykładem takiego nadania było założenie przez starostę straduńskiego, Lorenza von Halle, dworu w Górnem (Schónjariken).

We wschodniej części starostwa węgorzewskiego powstały wolne wsie szlacheckie: Marlinowo - w 1580 roku, Sumowo i Czarne - 1597, Regiele 1567, Rożyńsk - 1586, Pogorzel - 1587, Siedlisko - 1593, Kamionki - 1601, Suczki - 1607. W obu starostwach powstawały wsie zasiedlane przez chłopów zobowiązanych do szarwarku, to jest robót publicznych, na przykład naprawy i budowy dróg i mostów. Dla każdej z tych wsi wydzielano 40-50 włók, z czego sołtys zasadzca otrzymywał jedną dziesiątą na prawie magdeburskim. Była to zresztą prawidłowość charakterystyczna dla całych Prus.

Do roku 1590 powstało nad Gołdapą ponad 95% miejscowości. Po zakończeniu akcji

kolonizacyjnej na południe od rzeki przeważały dobra szlacheckie, wolne wsie szlacheckie i szlacheckie wsie szarwarkowe; natomiast na północ od niej - książęce wsie szarwarkowe.

Podczas procesu osadniczego wystąpiły cztery formy prawne osiedlania kolonistów:

- 1) nadania na prawie lennym w zamian za służbę wojskową. Polegały one na tym, że lennik zwolniony z wszelkich opłat na rzecz pana lennego mógł dowolnie nakładać na swych chłopów czynsz i szarwarki,
- 2) osiedlanie chłopów zobowiązanych do szarwarku. Otrzymywali oni kilka lat wolnizny, po czym zobowiązani byli do płacenia czynszu rocznego, dostarczania zboża, zwożenia drewna, stawiania się w określonym dniu z zaprzęgiem do pracy na pańskim itp.,
- 3) nadania na prawie chełmińskim. Nie pociągały one za sobą szarwarku i związanych z nim robót. Powinności chłopskie określano w formie rocznego czynszu. Przy nadaniach karczem wymagano sprzedaży piwa starościńskiego i płacenia czopowego. Ze wsi należących do starostwa węgorzewskiego powstały na prawie chełmińskim Botkuny, Jabłońskie i Grabowe,
- 4) osiedlanie chłopów czynszowych. Polegało na odstąpieniu gruntu na ściśle określony czas za roczny czynsz. Do tej grupy początkowo należeli urzędnicy otrzymujący na czas trwania służby grunt - najczęściej jedną włókę.

Ta ostatnia forma prawna osiedlania kolonistów przekształciła się w połowie XVII wieku w tzw. osadnictwo szkatułowe (BarahmungsJcolonisation). Chłop otrzymywał jedną do czterech włók na okres od ośmiu do piętnastu lat w zamian za wysoki czynsz wynoszący 15-20 marek za włókę. Decyzja co do przedłużenia umowy należała do pana. Osadnictwo to zapoczątkował wielki elektor Fryderyk Wilhelm w celu uniezależnienia się od stanowiska miast i stanów pruskich w sprawie uchwalenia nowych podatków na cele wojskowe. Rozpoczął on akcję kolonizacji terenów leśnych, należących do prywatnego skarbu, czyli szkatuły książęcej.

Szybko przebiegająca kolonizacja pociągnęła za sobą konieczność zorganizowania administracji kościelnej. Przyjmowano zasadę, aby w każdym sołectwie znajdował się kościół. Najwcześniej, bo przed 1550 rokiem, powstał kościół i parafia w Gawajtach (Gawaiten, obecnie Gawriłowo); następne - w Gołdapi w 1568 L, Górnem - 1574, Żytkiejmach - 1579, Grabowie - 1588, Baniach Mazurskich - 1581, Tołminkiejmach - 1588 (obecnie

Czystyje Prudy), Dubeninkach -1620 (według innych źródeł: 1598).

Na podstawie wizytacji kościelnych pastorki i sołtysi ustalili w 1590 roku wykazy wsi należących do danej parafii, a w 1591 roku osiągnięto porozumienie co do podziału terenu między parafie Gołdap, Grabowe i Górne. Tak ukształtowana sieć parafii przetrwała wieki. W 1778 roku powstał w Gołdapi nowy kościół z parafią, a w 1876 roku, w wyniku podziału parafii w Tołminkiejmach, utworzono parafię w Romintach Wielkich (obecnie Krasnolesje).

W przedstawionym procesie zasiedlania terenów nad Gołdapą doszło do zetknięcia się

dwóch fal osadnictwa, mianowicie posuwających się od zachodu i południa kolonistów mazurskich z zasiedlającym te tereny od północy i północnego wschodu elementem litewskim. Zróżnicowanie to zostało utrwalone w nazwach geograficznych; nazwy polskie przeważają na południe i zachód od Gołdapy, nazwy bałtyjskie (litewskie) - na północ i północny wschód. Wraz z rozwojem sieci wsi pojawiła się potrzeba stworzenia lokalnych ośrodków wymiany. Książę Albrecht podjął w 1540 roku decyzję o budowie miasta Wystruć (obecnie Czerniachowsk). Miało ono powstać przy zamku starościńskim. Jednak na prawa miejskie Wystruć czekała do 1583 roku. Faktycznie więc pierwszym miastem w starostwie wystruckim była Gołdap, której przyrzeczono przywilej w 1566, a otrzymała go w 1570 roku.

3.1.2. Dzieje ziemi Gołdapskiej od XVI w. do współczesności

Geneza i założenie miasta

Na obszarze późniejszego miasta powstały w połowie XVI wieku trzy wsie chłopskie: Szyłajty (Sieliten, Schileiten), Jurkiszki (Gerkyschken, Jórkischken) i prawdopodobnie Paryńsk (Parinsken). We wsi Szyłajty znajdował się wzmiankowany już w 1551 roku folwark książęcy wraz z owczarnią i tartakiem. W 1565 roku książę Albrecht, w celu utrwalenia granicy, postanowił założyć w starostwie wystruckim, za wsią Rominty, nowe miasto. Za uznaniem tezy, że decyzja księcia dotyczyła założenia Gołdapi, przemawiają następujące dane:

- miasto leżało niecałe trzy mile od granicy z Wielkim Księstwem Litewskim;
- wieś Rominty leżała w odległości jednej mili od miasta na północny wschód, co potwierdza informację, że nowe miasto powstać miało za wsią Rominty, gdyż podczas jazdy z Królewca i Wystruci znajdowało się ono właśnie za nią;
- zarówno Rominty, jak i Gołdap, należały do urzędu w Kiautach i tam miasto płaciło podatki.

Nadzór nad budową miasta powierzył książę Albrecht radcy Kasparowi von Nostitzowi (1500-1580). Polecenie właściwego założenia miasta otrzymał w 1565 r. pochodzący ze starostwa ryńskiego Bronisz Rostek (Brunisch Rosteck) Tworzone na gruntach dotychczas istniejących wsi miasto miało otrzymać sto włók ziemi, a jego ludność planowano na stu obywateli. Już w roku 1566 akcja osadzania ludzi przekroczyła planowaną liczbę i osiągnęła 350 kandydatów. Rekonstruując dzieje miasta od roku 1565 do 1570, można postawić tezę, że wieś Szyłajty - przekształciwszy się w osadę targową - stała się zaczątkiem nowego ośrodka miejskiego. Osiedlający się tu kandydaci na obywateli przyszłego grodu kilkakrotnie występowali o nadanie mu przywileju miejskiego.

Rozrastająca się wieś Szyłajty, połączona z okolicznymi wsiami, stała się celem napływu osadników. Zabudowywali oni osadę prowizorycznie i nietypowo. O tym, że powstające miasto ściągało do siebie znaczny procent ludności, świadczyła zmniejszająca się w

starostwie wystruckim liczba chłopów czynszowych. I tak w 1564 roku było ich 1.975, ale w 1584 - 1.668. Zestawienie tych liczb z docelową liczbą mieszkańców miasta (400 osób) wskazuje na to, jak dużą stanowiąc mieli oni część ludności starostwa.

Według historyka niemieckiego Barkowskiego, miasto Gołdap powstało na obszarze owczarni i wsi Szyłajty i nazywało się pierwotnie Salaiten. Można przypuszczać, iż obok tej nazwy (bądź Sileiten) używano równolegle nazwy Gołdap. Próbowano ją wywodzić od polskiego słowa "gołąb".

Nazwa Goldap (w spolszczeniu: Gołdapa) występowała pierwotnie jako nazwa rzeki, następnie przeniesiona została na nazwę jeziora, a później osady. Jej drugi człon ape to staropruski odpowiednik litewskiego upe, czyli rzeka. Etymolodzy wyjaśniają nazwę jako "rzeka płynąca w obniżeniu", gdyż litewskie gelda znaczy: dolina, niecka, obniżenie. Z czasem ta nazwa zaczęła dominować, ale dopiero przywilej lokacyjny rozstrzygnął definitywnie sprawę na jej rzecz.

Miasto powstało w miejscu, w którym prowadzić miała przez Gołdapę przeprawa na trasie z Litwy do Prus Książęcych. Jeżeli ta informacja odpowiada prawdzie, to był to trakt drugorzędny, nie mający istotnego znaczenia dla wymiany handlowej. Powstające miasto miało spełniać przede wszystkim rolę centrum handlowego dla okolicznych wsi, ponieważ w obrębie 20 mil (tj. 150 km) nie było ośrodka miejskiego. Gołdap leżała w odległości 7 mil od Wystruci, 6 od Węgorzewa, 4 od Olecka, a 19 od Królewca.

Oprócz skrócenia drogi z okolicznych wsi do ośrodka miejskiego planowano prawdopodobnie wykorzystać także położenie nadgraniczne Gołdapi (trzy mile od granicy z Litwą). Wiązało się to z faktem, iż rzeki Gołdapa i Węgorapa służyły jako drogi wodne do Królewca, a ich spławność wykorzystywano wiosną do transportu drewna. Ze względu na bliskość granicy nie ograniczano się zapewne tylko do drewna, ale spławiano też inne artykuły sprowadzane z Polski. Właśnie z wykorzystaniem rzeki jako spławnej arterii wiązą niektórzy historycy powstanie Gołdapi.

Następnym czynnikiem sprzyjającym powstaniu Gołdapi mógł być fakt, iż zakładane po litewskiej stronie granicy miasta - wobec niestałości lesistej strefy granicznej - opanować mogły handlowo obszar pogranicza. Groziło to pozbawieniem Prus Książęcych dochodów z wymiany wieś - miasto. Właśnie ten powód podaje się dla uzasadnienia decyzji księcia z 16 grudnia 1565 roku. Podsumowując te rozważania, należy stwierdzić, że miasto Gołdap powstało w trakcie dynamicznego procesu miastotwórczego na pograniczu prusko litewskim w XVI i XVII wieku, by służyć gospodarczej aktywizacji obszarów leśnych pogranicza.

Przywilej miejski dla Gołdapi wystawiony został w Królewcu 15 maja 1570 roku w dniu Zielonych Świąt. Jego oryginał nie zachował się, zaginął bowiem w czasie po żaru w 1582 roku. Powtórnie wystawiono go 7 listopada 1597 roku, a następnie 3 listopada roku 1623. Kopie zawierały identyczne postanowienia jak oryginał.

Przywilej wyznaczał miastu 154 włóki i 15 morgów gruntu nad Gołdapą. Rozstrzygnął też definitywnie kwestię nazwy miasta i zawierał szczegółowy podział gruntu. I tak sołtys otrzymał swoje wcześniej wykupione dziesięć włók. Pod zabudowę miasta przeznaczono 7,5 włóki. Mieszkającym przy rynku stu pełnoprawnym obywatelom przyznano 103 włóki, pozostałym trzystu zamieszkującym uliczki - 30 włók, po 3 morgi na każdy dom. Pastor otrzymał cztery włóki oraz działkę na dom o szerokości pięciu prętów (pręt = 3,77 m) i długości dwudziestu. Na dom kapelana przewidziano parcelę dwa i pół na dziesięć prętów. Pod szkołę przyznano identyczną działkę, pod kościół - piętnaście na dziesięć, zaś pod szpital - pięć na dwadzieścia. Na powierzchni dwóch morgów miał powstać cmentarz. Ponadto miastu zezwolono na wzniesienie na gruncie miejskim cegielni. Przywilej określał szczegółowo pozostałe prawa i obowiązki obywateli i sołtysa.

Wraz z przywilejem miejskim Gołdap uzyskała od księcia Albrechta Fryderyka zatwierdzenie swego wilkierza, który regulował zakres kompetencji wójta i ławników, zasady ich wyboru oraz przepisy policyjne, takie jak zarządzenia przeciwpożarowe, regulacje trybu naprawiania szkód wyrządzonych przez bydło itp. Ustalał on także dokładnie zasady sprzedaży działek gruntu, warzenia piwa, ruchu targowego, uprawnienia produkcyjne poszczególnych zawodów.

Rozwój miasta do roku 1657

Miasto rozwinęło się na lewym, wysokim brzegu Gołdapy, w odległości około 3 km od jeziora Gołdap. Miejsce wybrane pod osadę gwarantowało mieszkańcom ochronę w czasie wiosennych przyborów wód, czego nie można było uzyskać na prawym, zabagnionym brzegu rzeki. Taka lokalizacja zapewniała jednak mniejsze bezpieczeństwo niż gdyby miasto powstało między jeziorem a rzeką. Prawdopodobnie zrezygnowano z naturalnych warunków obronnych ze względu na ciągłość osadnictwa w miejscu powstania nowego miasta.

Pierwszym budynkiem publicznym w Gołdapi była wieża (więzienie) zbudowana na rzucie kwadratu. Wymieniona została po raz pierwszy w 1583 roku. W czasie pożaru miasta w 1625 roku spłonęła, a po 1658 roku została odbudowana już jako budowla dwupiętrowa.

Największym przedsięwzięciem młodego miasta stała się budowa kościoła. Kościół zlokalizowano poza obrębem zabudowań, na niewielkim wzgórzu, co nadawało mu charakter obronny. Budowany był w stylu gotyckim. Dokładnej daty powstania świątyni nie można podać, jednakże za początek budowy można przyjąć rok 1578 lub 1579. Budowa ciągnęła się przez kilkadziesiąt lat, miastu brak było pieniędzy, a przedłużały ją pożary kościoła: w 1597 roku oraz trzykrotnie w latach 1608-1638. Szczególnie dotkliwy był pożar w roku 1623, kiedy to spłonęła nawa kościoła, kamienna wieża wypaliła się wewnątrz, a w dzwonnicy stopiły się dzwony. Ostatecznie budowę kościoła wraz z odbudową wieży ukończono w drugiej połowie XVII wieku. Świątynia była w XVII wieku jedyną murowaną budowlą w mieście.

Okolo 1590 roku zbudowano dom pastora oraz dom diakona. Na środku rynku wzniesiony

został około roku 1608 drewniany ratusz. Szpital wybudowany został około 1600 roku przy wjeździe do miasta od strony Wystruci i pełnił rolę przytułku. Odbudowany w 1657 roku po pożarach szpital przeznaczony był dla 16 osób.

W 1613 roku po raz pierwszy wymieniona została szkoła z dwoma nauczycielami. Zbudowana z drewna, znajdowała się przy plebani. W 1638 roku uczyło się w szkole 30 chłopców i kilka dziewcząt. Budynek szkoły płonął dwukrotnie - wraz z kościołem, szpitalem i domem pastora - w 1623 oraz 1660 roku. Na południe od miasta, blisko Góry Gołdapskiej, pobudowano szopę na cegły i wapno (a dokładniej: cegielnię), której wzniesienie nakazywał przywilej lokacyjny z 1570 roku. Natomiast na drugim brzegu rzeki, za miastem, przy pastwiskach miejskich, wzniesiono browary. Taka ich lokalizacja zabezpieczała częściowo miasto przed pożarami.

Gołdap nie miała murów miejskich, a jedynie była obwiedziona drewnianą palisadą z czterema bramami: Wystrucką, Węgorzewską, Młyńską (z niej wychodziła prawdopodobnie droga w stronę jeziora i dalej, ku granicy z Litwą) i Kozacką (w kierunku Olecka). Miasto było zbudowane ściśle wokół rynku i dwu równoległych ulic głównych, szerokich - zgodnie z przywilejem - na dwa pręty, tj. około ośmiu metrów. Na środku rynku usytuowany był ratusz. Wiadomo, że wokół niego stały ławy i kramy. Miasto otaczał zwarty ciąg zabudowań (może palisada) otwierający się w stronę drogi do Olecka i Ełku. Był to prawdopodobnie początek bramy Kozackiej, od której wychodziły dwie ulice. Między rynkiem a wjazdem do miasta od strony Olecka znajdowały się dwie budowle, których nie można zidentyfikować (być może były to zajazdy). Wykluczyć należy szkołę, szpital, domy duchownych oraz więzienie, zlokalizowane w innych miejscach.

W ciągu pięćdziesięciu lat miasto zostało uformowane. Zmiany w jego wyglądzie przyniosły wydarzenia losowe w drugiej połowie XVII wieku.

W XVI w. miście panowała bieda i mieszkańcy nie byli w stanie opłacać czynszów. Sytuację pogarszało sąsiedztwo prężniejszego ekonomicznie Olecka i kłęski elementarne. Niezadowolenie powodowały też posunięcia władz miejskich. Doprowadziło to do trzykrotnego opuszczania miasta przez osadników i zasiedlania go od nowa. Po raz czwarty zasiedlono je w 1593 roku, ale warunki nie uległy poprawie, bowiem starosta węgorzewski, Daniel von Kunheim, zbudował na granicy obszaru miejskiego siedem karczem, w tym w Botkunach, Kozakach, Janowie, Wronkach, Skeczach. Niezbyt oddalone od miasta (2 do 6 kilometrów), połączone drogami z okolicznymi wsiami, stanowiły istotną dlań konkurencję. Miasto ożywiało się szczególnie w okresie jarmarków organizowanych cztery razy do roku, w poniedziałki po wyznaczonych w przywileju dniach. W każdy poniedziałek odbywał się cotygodniowy targ, który był miejscem wymiany towarów dla ludności zamieszkującej tereny zaplecza gospodarczego miasta, to jest w odległości umożliwiającej przybycie na targ i powrót do domu w ciągu jednego dnia.

Dużym zagrożeniem dla całkowicie drewnianego (z wyjątkiem kościoła) miasta były pożary.

Szczególnie groźne były one w latach 1623 i 1638, kiedy to zniszczeniu uległy wszystkie budynki publiczne (poza ratuszem). W 1625 roku wybuchła w Gołdapi epidemia dżumy, która doprowadziła do prawie całkowitego wyludnienia miasta. Szczególnie groźne dla miasta były okresy wojen lub ruchów wojsk. Przemarsz polskich oddziałów w 1608 roku pociągnął za sobą spłądowanie Gołdapi tak dotkliwie, że władze krajowe przyrzekły wypłacenie miastu w formie rekompensaty 8000 marek. Czas wojny trzydziestoletniej przebiegał w mieście spokojnie, natomiast prawdziwą dla niego klęską okazała się wojna Rzeczypospolitej ze Szwecją. Jeszcze bardziej tragiczne było wtargnięcie Tatarów do Prus po bitwie pod Prostkami (1656 r.), zwłaszcza zaś podczas ich drugiego napadu na Gołdap 12 lutego 1657 roku, kiedy to miasto zostało zrabowane i doszczętnie spalone (z wyjątkiem kościoła), a ludność częściowo wymordowana, częściowo zaś wzięta w jasyr. Spalone też zostały okoliczne wsie. Najazdy lat 1656-1657 doprowadziły do zniszczenia powoli rozwijającego się miasta i tragicznego zamknięcia jego blisko 90-letniego okresu istnienia.

Gołdap była zasiedlana przez ludność etnicznie zróżnicowaną. O strukturze etnicznej miasta decydowało położenie na pograniczu obszarów zamieszkiwanych w sposób zwarty przez Litwinów i Polaków. Element niemiecki był mniej liczny, ale odgrywał istotną rolę, gdyż właśnie spośród niego wywodzili się najczęściej członkowie władz miejskich. Pozycję mniejszości niemieckiej wzmocniał fakt, iż posługiwała się językiem urzędowym w Prusach Książęcych. Najliczniejsi w XVI i XVII wieku byli osadnicy polscy. Jednak z biegiem czasu, w wyniku wojen i epidemii dżumy, struktura etniczna zmieniała się na korzyść napływającej coraz liczniej ludności niemieckiej.

Czynnikiem łączącym mieszkańców miasta była religia. Cała ludność była wyznania luterańskiego - oficjalnego w Prusach. O katolikach w XVI i XVII wieku nie ma wzmianek. W skład parafii, oprócz miasta, wchodziły okoliczne wsie. Granice parafii były początkowo dość płynne. W 1591 roku nastąpiła wymiana wsi między parafiami w Grabowie i Gołdapi.

Rok wcześniej dokonano wymiany z parafią w Gawajtach. Dla XVI i XVII wieku nie można precyzyjnie podać wszystkich miejscowości wchodzących w skład parafii Gołdap.

W omawianym okresie liczba ludności miasta prawdopodobnie przekroczyła tysiąc osób, choć nie ma na ten temat dokładnych danych poza wzmianką, iż po najeździe Tatarów zniszczone miasto liczyło w 1657 roku 450 mieszkańców.

W XVII wieku miasto miało zdecydowanie rolniczy charakter. Uprawa roli była podstawowym źródłem utrzymania ludności. Głównymi uprawami były: żyto, pszenica, owies, jęczmień i groch. Mieszkańcy specjalizowali się w hodowli bydła. Ponieważ łąki miejskie położone z drugiej strony rzeki nie były w stanie zaspokoić zapotrzebowania na siano dla bydła, mieszkańcy wynajmowali łąki w okolicach Galwieci. Handel, poza handlem bydłem, nie miał w XVII wieku warunków do rozwinięcia się - z braku dróg do Królewca. Żegluga Gołdapą i Węgorapą (a dokładniej: wiosenny spław drewna) stawała się niemożliwa z powodu obniżenia

poziomu wody i zapiaszczenia rzek. Najważniejszy, choć nie na wielką skalę, był handel z Polską, skąd sprowadzano zimą zboże i transportowano je do Wystruci.

O istnieniu w XVII wieku cechów rzemieślniczych nie ma wzmianek. Ponieważ mieszkańcy mieli prawo warzenia piwa, przypuszczać można, że istniały już wtedy cechy słodowników i gorzelników. Dokładniejsze informacje dotyczące rzemiosła pochodzą dopiero z XVIII wieku.

Dzieje miasta od połowy XVII do końca XVIII wieku

Po zniszczeniach z lat 1656-1657 miasto zostało szybko odbudowane. Odbudowa połączona była z prostowaniem biegu ulic, co miało zmniejszyć zagrożenie pożarowe. Jednak właśnie w następnych latach Gołdap padła ofiarą wielkich pożarów, które kilkakrotnie niszczyły znaczną część zabudowy. W wieku XVIII po żary były wprawdzie równie częste (lata: 1747, 1749, 1763, 1767, 1781), ale ograniczały się do pojedynczych domów (z wyjątkiem po żaru w 1747 r.). Ograniczenie tego niebezpieczeństwa zawdzięczało miasto dobrze zorganizowanemu w XVIII wieku systemowi zabezpieczenia przeciwpożarowego. Drugim obok pożarów zagrożeniem miasta były przemarsze wojsk - polskich, rosyjskich. Wydarzenia te zakłócały i opóźniały rozwój przestrzenny Gołdapi. Jednak zwłaszcza w XVIII wieku jej zabudowa postępowo powalała szybko. Opis miasta z około 1754 roku zawiera informację, iż u schyłku XVII wieku ulice poszerzono, a drewniane domy budowano regularniej. Znajdujący się na środku rynku ratusz spłonął w którymś z pożarów i został zastąpiony nowym, murowanym, początkowo jedno-, później dwupiętrowym. Na pierwszym piętrze znajdował się odwach i więzienie dla obywateli. Przy ratuszu wybudowano też ławy piekarskie, z innej jego strony znajdowała się remiza strażacka.

Zlokalizowana przy kościele szkoła spłonęła w pożarach lat 1660 i 1676, nową wybudowano na koszt króla w 1750 roku, między rynkiem a kościołem. Szpital dla kilkunastu osób mieścił się ciągle przy ulicy Wystruckiej. Znajdujący się w pobliżu kościoła i szkoły cmentarz został zamknięty w 1782 roku. Wydano wtedy zakaz grzebania zmarłych w obrębie miasta i przy Bramie Wystruckiej utworzono nowy cmentarz, na którym wzniesiono kaplicę.

Wraz z pojawieniem się w 1719 roku w Gołdapi garnizonu wzniesiono koszary oraz szkołę jazdy konnej, a w 1778 roku drugi kościół w mieście, przeznaczony dla ewangelików reformowanych. Nowy kościół był masywną budowlą z drewnianą wieżą, na której znajdował się wybijający godziny zegar, podarowany przez Kłajpedę w 1783 roku. Przy nowym kościele zbudowano ławy mięsne. W końcu XVIII wieku na środku rynku znajdowały się: kościół ewangelicko-reformowany jako równocześnie kościół garnizonowy, ratusz, szkoła jazdy konnej oraz cztery domy bez przydzielonego gruntu. Budowle dzieliły rynek na dwie nierówne części. Od rynku wiodły cztery główne ulice do czterech bram. Ulic bocznych było czternaście. Prawie wszystkie budowle w mieście były jednopiętrowe, z wyjątkiem ratusza sześciu domów dwupiętrowych (1790 r.). Najbogatsze domy znajdowały się przy rynku. Starsze domy miały

podcienie, a wszystkie - podwórce wraz z budynkami gospodarczymi i ogrodem. Tylko kilka domów było murowanych, pozostałe były drewniane. Ulice były dość szerokie, tak że pozwalały na swobodne mijanie się dwóch wozów. Obok miasta, za rzeką, znajdowały się suszarnie i browary oraz pastwiska miejskie.

Jednym z głównych problemów, który musiały rozwiązać władze miejskie, było zaopatrzenie w wodę i związane z tym zabezpieczenie przed pożarami.

Do połowy XVIII wieku Gołdap miała jedno źródło z czystą wodą, w drugiej połowie odkryto dwa dalsze i zbudowano wodociąg. Doprowadzał on wodę na rynek rurami pod ziemią z dwu stawów położonych na południe od miasta. Wodociąg udoskonalono w 1789 roku i założono na rynku cztery studnie publiczne, piąta znajdowała się przy młynie. Były też trzy studnie prywatne. Na rynku ustawiono cysternę na wodę. Przy okazji tych prac rynek i kilka sąsiednich ulic wybrukowano.

Jedną z największych klęsk tamtych czasów była epidemia dżumy w latach 1709-1711. Dla ofiar choroby założono nowy cmentarz przy Bramie Wystruckiej, gdyż obowiązywał wówczas zakaz grzebania zwłok w obrębie miasta. Wzniesiono też dom dla dotkniętych chorobą, zlokalizowany za miastem (przy drodze do Wystruci). Dom ten zamieniono później na prochownię.

Królowie pruscy Fryderyk Wilhelm I i Fryderyk II Wielki rozpoczęli akcję kolonizacji kraju wyludnionego na skutek epidemii. Napływ nowych osadników prowadził do zmiany struktury narodowościowej miasta; kurczyła się liczba ludności litewsko- i polskojęzycznej, rosła zaś liczba ludności niemieckiej.

W końcu XVIII wieku własnością miasta były: cztery budynki bramne, ujeżdżalnia, koszary dla 68 koni przy bramie węgorzewskiej, folusz wodny, młyn wodny, wiatrak, szpital, waga publiczna, łąka do składania drewna, ogrody za rzeką. Las miejski rozciągał się na północny zachód od Gołdapi. Był on w złym stanie i nie dostarczał drewna budulcowego, lecz tylko opałowe. W 1770 roku generał Lossow wybudował na czterech włókach lasu należące do miasta dobra Niedrzwica (Niederwitz). Na przełomie 1765 i 1766 roku, na zaproszenie generała von Lossowa, przebywał w Gołdapi i Niedrzwicy Immanuel Kant.

Liczba mieszkańców Gołdapi po epidemii dżumy powoli wzrastała. Wraz z jej wzrostem następowało zróżnicowanie religijne i narodowościowe ludności. W 1732 roku miasto liczyło (bez garnizonu) 1484 mieszkańców, w roku 1789 2790 osób, wraz z wojskiem - 3372. Blisko dwie trzecie mieszkańców Gołdapi było luteranami, zaś jedna trzecia kalwinami. Bardzo nieliczni byli katolicy, dla których zamierzano wzniesć kościół, głównie ze względu na rozwój handlu z ziemiami polskimi. Żydzi nie mieszkali w Gołdapi, a pojawiali się tu tylko w czasie jarmarków.

Głównym źródłem utrzymania mieszkańców była uprawa roli i rzemiosło. Dobrze rozwijała się hodowla bydła, dzięki dzierżawieniu łąk w okolicach Galwici. Z roślin uprawiano głównie cztery zboża, najwięcej żyta i pszenicy. Handel nie osiągnął większych rozmiarów, ale

miasto nadal uczestniczyło w zimowym transporcie zboża z Rzeczypospolitej do Wystruci. Czynnikiem, który zwiększył natężenie kontaktów handlowych Gołdapi, był znaczny rozwój rzemiosła od połowy XVIII stulecia. Zestawienie składu zawodowego ludności Gołdapi około 1790 roku zawiera 63 rodzaje rzemiosł z 367 mistrzami, 172 czeladnikami i 131 uczniami. Wysoka w porównaniu do czeladników i uczniów liczba mistrzów wskazuje, iż większość warsztatów była jedno- lub dwuosobowa. Mistrzowie skupieni byli w 17 cechach miejskich. Brak jest informacji o strukturze i natężeniu handlu z Rzeczypospolitą. Nie można więc stwierdzić, w jakim stopniu nadgraniczne położenie miasta wpływało na jego rozwój. Z dostępnych źródeł wynika, że rzemiosło nastawione było głównie na rynek krajowy. Zwłaszcza uruchomienie stałej poczty konnej zbliżało ośrodki miejskie Prus. W XVIII wieku przechodziły przez Gołdap dwie poczty: litewska i polska. Licząca w końcu XVIII stulecia około trzech tysięcy mieszkańców Gołdap zmieniła w drugiej połowie tego wieku swe oblicze z rolniczego na rzemieślnicze.

Okolice Gołdapi w wiekach XVI - XVIII

Obszar późniejszego powiatu gołdapskiego wchodził do początków XIX wieku w skład starostw wystruckiego i węgorzewskiego. Wojna trzydziestoletnia (1618-1648) nie zakłóciła dalszego rozwoju na tym obszarze. Dopiero wojny szwedzkie w latach 1655-1660 doświadczyły tragicznie tę ziemię i zniweczyły dotychczasowy dorobek jej mieszkańców. Okolice Gołdapi plądrowane były przez Szwedów, Polaków, Litwinów, Tatarów, którzy spalili wszystkie leżące wokół wsie, zrabowali bydło i konie, a pojmanych w niewolę ludzi, skutych kajdanami, powiązanych powrozami, uprowadzili na Krym. Na wsie napadały też polsko-litewskie oddziały hetmana Gosiewskiego. Szczególnie ucierpiały od nich Boćwinka i Rudzie. W następnych latach wsie odbudowano, a leżące odłogiem pola zagospodarowano. Kolejna klęska nawiedziła te ziemie w latach 1709-1710; była to wielka epidemia dżumy. Przyszła po bardzo mroźnej i bezśnieżnej zimie, a potem klęsce nieurodzaju i wielkim głodzie. Zaraza ogarnęła niemal wszystkie wsie; kilka z nich wymarło zupełnie (poza Dąbrówką jeszcze Nasuty, Główka, Kozaki i inne), w pozostałych znaczna część mieszkańców. Prawie wszędzie pozostały nie uprawiane i puste pola. Wyludnione po wielkiej zarazie wsie wymagały intensywnych działań kolonizacyjnych. Prowadzono je w latach 1710-1740. Wśród nowych osadników znajdowała się ludność mazurska (polskiego pochodzenia), ale także niemiecka - ta druga szczególnie faworyzowana przez władze pruskie. Z czasem ludność niemiecka zaczęła odgrywać coraz większą rolę na tym terenie, a w końcu stała się dominująca. Niewątpliwie przyczyniła się też do przyspieszenia procesów asymilacyjnych wśród ludności mazurskiej i litewskiej. Najwcześniej uległa zniemczeniu szlachta, a następnie mieszczaństwo.

W okresie wojny siedmioletniej (1757-1763) omawiany obszar zajmowały przez kilka lat wojska rosyjskie. Ludność chłopska ucierpiała wówczas mocno ze strony żołnierzy rosyjskich,

którzy dopuszczali się rabunków i mordów. Niektórzy chłopci próbowali bronić się sami, niektórzy opuszczali gospodarstwa emigrowali stąd, między innymi do sąsiedniej Polski. W omawianym okresie ogromną rolę w życiu wsi odgrywał kościół ewangelicko- augsburski. Pierwsze parafie powstawały tu wraz z rozwijaniem się kolonizacji - najwcześniej parafia w Gołdapi (od 1568r.), do której należało wiele okolicznych wsi.

Z kościołem związane było szkolnictwo. Pierwsze szkoły powstawały w parafiach już w XVI wieku. Dopiero w latach 1734-1739 powstała sieć szkolna, która z niewielkimi zmianami przetrwała przez następne wieki. Między innymi w 1736 roku powstały szkoły w Boćwinie i Grygieliskach, a w 1737 - w Rożyńsku, Juchnajciach, Dunajku i Kamionkach.

Pierwsza połowa XIX wieku

W XIX wiek Prusy wkroczyły w dotychczasowej strukturze politycznej (Królestwo Prus od 1701 r., poszerzone znacznie o ziemie zabrane Polsce). Próbą jej rozbitcia były wojny napoleońskie. Bezpośrednio dotknęły one omawiane tereny podczas kampanii pruskiej Napoleona w 1807 roku. W Gołdapi stacjonowały najpierw wojska polskie, później przechodziły przez miasto wojska francuskie, rosyjskie i pruskie (1812-1815).

Po zakończeniu wojen napoleońskich przez blisko sto lat ziemia ta cieszyła się pokojem, wykorzystywanym do powolnego, stopniowego rozwoju, który zakłócały jednak wydarzenia polityczne, kryzysy gospodarcze, klęski losowe i konflikty etniczne.

Jednym z ważniejszych wydarzeń w Prusach na początku XIX wieku była reforma administracji w 1818 roku. W jej wyniku powstały nowe powiaty jako ogniwa silnej, scentralizowanej administracji państwowej. Powstał wówczas powiat gołdapski, który objął południową część dotychczasowego starostwa wystruckiego i wschodnią węgorzewskiego. Jego granice przetrwały do 1945 roku. Nowy powiat leżał na pograniczu etnicznym. Zamieszkiwała go ludność niemiecka, polska i litewska (z pochodzenia). Pierwsze lata XIX wieku były w Prusach początkiem planowej i konsekwentnie prowadzonej germanizacji. Germanizatorzy mieli jednak na tym obszarze - inaczej niż w południowo wschodniej części Mazur - zadanie ułatwione, albowiem w poprzednim wieku, w efekcie opisanych już wydarzeń i przemian, dokonał się tu w znacznym stopniu proces asymilacji ludności autochtonicznej, zarówno mazurskiej (polskiej), jak i litewskiej.

Położenie ludności wiejskiej w powiecie gołdapskim (także we wschodniej części węgorzewskiego) było w pierwszej połowie XIX wieku niezwykle trudne. Zniesienie poddaństwa (w 1804 r.) i uwłaszczenie (1807 r.) chłopów w Prusach nie zmieniło od razu na lepsze ich położenia. Nie stać ich było na wykupienie długów, którymi obciążone były gospodarstwa. Zadłużali się więc albo oddawali bogatym właścicielom część swojej ziemi. Lata 1808-1840 to okres kryzysu gospodarczego, przejawiającego się na wsi w ogromnym bezrobociu, rugach chłopskich, emigracji zarobkowej (wówczas jeszcze do Królestwa Polskiego), a nawet w

buntach chłopów. Główną dziedziną gospodarki i podstawowym źródłem utrzymania ludności było nadal zacofane i mało wydajne rolnictwo. Dominowała tu ciągle jeszcze trójpolówka. Jedną z przyczyn małej wydajności rolnictwa były także trudne warunki naturalne dla upraw i hodowli, wśród nich znaczne obszary nie zmeliorowanych łąk. Dlatego w pierwszej połowie XIX wieku rozpoczęto ważne prace melioracyjne na Mazurach. W przeciwieństwie do wsi, Gołdap charakteryzowała się od początku XIX wieku pewnym ożywieniem życia politycznego, gospodarczego, kulturalnego. W 1809 roku odbyły się pierwsze wybory radnych do nowej rady miejskiej; ustanowiono też nowy zarząd miasta (magistrat). W 1818 roku miasto stało się siedzibą nowo utworzonego powiatu. Znajdowały się tu wówczas: księgarnia, browar, sąd powiatowy, starostwo powiatowe, zarząd poczt, nadleśnictwo, urząd katastralny, komenda rejonowa policji. Miała Gołdap sporą liczbę, bo aż 95 szewców, którzy sprzedawali swoje wyroby przeważnie w innych miastach wschodniopruskich; także wielu garncarzy, którzy wykorzystywali znajdującą się w pobliżu znakomitą glinę, a swoje wyroby sprzedawali w Królewcu, Tylży, Kłajpedzie. Rozwinęło się w mieście również tkactwo lniane. Od 1787 roku wyrabiano tu artystyczne dzbany, lichtarze i talerze cynowe, noszące specjalny znak firmowy z herbem Gołdapi.

W 1832 roku miasto liczyło 3.494 mieszkańców i liczba ta w następnych dziesięcioleciach wzrastała.

Przełom wieków. Początki ożywienia

Podczas wojny francusko-niemieckiej 1870-1871 roku wielu mieszkańców Gołdapi i okolic służyło w armii pruskiej. Ofiarom wojny, głównie żołnierzom Pułku Piechoty Donhoffa, poświęcony był pomnik na rynku przed ratuszem, który stał tam do 1945 roku. Po zjednoczeniu Niemiec (1871) tereny te weszły w skład II Rzeszy. W 1878 roku Prusy Wschodnie stały się obok Prus Zachodnich - jej prowincją.

W drugiej połowie XIX wieku, zwłaszcza pod jego koniec, doszło do wyraźnego ożywienia w prowincji wschodniopruskiej, choć nadal - w porównaniu z prowincjami zachodnimi Rzeszy Niemieckiej - pozostawała ona obszarem peryferyjnym i zacofanym. Główną przyczyną tego ożywienia - poza wzrostem wymiany w wyniku wcześniejszych reform uwłaszczeniowych - była realizacja szeroko zakrojonego programu robót publicznych, związanych z budową dróg bitych, linii kolejowych i kanałów, a w przypadku samej Gołdapi - z ruchem budowlanym po utworzeniu tu garnizonu wojskowego.

W latach 1846-1855 wybudowano jedną z głównych dróg wschodniopruskich, to jest drogę z Wystruci - przez Gołdap, Olecko - do Elku (a potem do Prostek), łączącą powiat gołdapski ze stolicą prowincji i wszystkimi ważniejszymi ośrodkami Rzeszy. Po 1860 roku powstały ważne dla ruchu wewnętrznego na omawianym obszarze drogi z Gołdapi do Węgorzewa i do Żytkiejm. Najważniejszym jednak przedsięwzięciem była budowa kolei z Królewca do Elku.

W 1878 roku oddano do użytku jej odcinek z Darkiejm do Gołdapi, a w 1879 roku - z Gołdapi do Ełku. Dla Gołdapi i okolic było to prawdziwe okno na świat (połączenie z Wystrucią, Królewcem, Berlinem itd.) i znaczne ułatwienie wymiany z większymi ośrodkami handlowymi i przemysłowymi Niemiec. Na przełomie wieków otrzymała Gołdap połączenie kolejowe przez Banie Mazurskie z Węgorzewem (1899), przez Kumiecie z Tołminkiejmami (1900), a potem z Żytkiejmami (1908). Dzięki temu stała się Gołdap ważnym węzłem kolejowym we wschodniej części Prus. Miało to duże znaczenie nie tylko dla ruchu pasażerskiego, ale przede wszystkim towarowego, zwłaszcza zaś dla handlu bydłem, zbożem i drewnem.

Zaczęła się poprawiać sytuacja w rolnictwie, które nadal stanowiło główne źródło utrzymania ludności powiatu gołdapskiego. Przeważały tu średniej wielkości i duże gospodarstwa chłopskie. Uprawiano głównie żyto i ziemniaki, a także mieszanki jęczmienia z owsem, owies, jęczmień, groch. Powoli rosły plony zbóż, wzrastała też hodowla bydła i trzody chlewnej.

W drugiej połowie XIX wieku istniało w powiecie gołdapskim pięć fabryk (w większości w formie spółek akcyjnych): browar i młyn parowy, huta szkła (w Czerwonym Dworze) i dwie fabryki papieru (jedna w Kiautach). Prócz tego działało wiele warsztatów w ramach zajęć ubocznych ludności, jak tkackie czy farbowania przędzy; ponadto cegielnie, olejarnie, garncarnie, młyny wodne, wiatraki, browary, gorzelnie i destylarnie, garbarnie. Ponadto funkcjonowało w powiecie blisko trzy tysiące krosien chałupniczych. Dość rozwinięte było rzemiosło (860 zakładów, w tym 255 w mieście i 605 na wsi), którego wyroby sprzedawano przede wszystkim na miejscu i w najbliższej okolicy.

Handel był niemal wyłącznie lokalny (głównie zbożem i bydłem). W Gołdapi odbywały się dwa targi cotygodniowe, cztery doroczne jarmarki bydłące i końskie oraz dwa płócienne (wszystkie jednodniowe, tylko płócienne - do ośmiu dni); w osadzie targowej Żytkiejmy - co roku cztery targi zwykłe oraz jarmarki bydłocy i koński trwające jeden dzień. Z targów bydła i koni, które odbywały się na jej wielkim rynku, znana była Gołdap nie tylko w okolicy, ale i za granicą.

Na przełomie XIX i XX wieku Gołdap rozwinęła się w spory ośrodek przemysłu lokalnego, rzemiosła, handlu, administracji i kultury. Działały tu wówczas: młyn, trzy tartaki, dwa browary, po dwie gorzelnie, cegielnie i drukarnie. Powstawały nowe budynki, zmieniał się wygląd miasta, wzrastała liczba ludności: w 1855 roku - 4.201, w 1880 - 5.313, w 1890 - 7.161, w 1900 - 8.349, w 1910 - 9.496. W 1900 roku otrzymało miasto własną gazownię, dzięki czemu zmieniło się jego oświetlenie. W latach 1902-1903 wybudowano dużą, nowoczesną szkołę powszechną dla chłopców i dziewcząt, z salą gimnastyczną. W 1905 roku oddano zakład wodociągów z wieżą ciśnień, stacją pomp i siecią wodociagową. W latach 1905-1906 wzniesiony został przy ulicy Garncarskiej nowy gmach istniejącego od 1904 roku miejskiego gimnazjum realnego, do dziś znanej i cenionej szkoły państwowej,

uważanej za spadkobierczynię wymienionej po raz pierwszy w 1613 roku szkoły łacińskiej. Pozostałe obiekty publiczne z tego okresu to: żeńska szkoła średnia, szkoła zawodowa i handlowa oraz szpital i sierociniec .

Okolice Gołdapi zaczynały już w końcu XIX wieku zwracać uwagę swoim bogactwem wód i lasów. Zwłaszcza Puszcza Romincka przyciągała myśliwych i to spośród najściślejszej elity władzy II Rzeszy. W pobliżu Romint znajdował się drewniany pałacyk myśliwski i kościółek św. Huberta, oba w stylu skandynawskim. Pierwsza Wojna Światowa przyniosła Gołdapi i okolicom duże zniszczenia. Już na jej początku Gołdap zajęły wojska rosyjskie, które przebywały tu aż do lutego 1915 roku. W mieście spalone zostały niemal wszystkie budynki przy rynku. Zniszczeniu uległo 91 budynków mieszkalnych, wiele warsztatów rzemieślniczych i budynków gospodarczych. Były też straty w ludziach. Podczas działań wojennych na obszarze powiatu gołdapskiego zginęło 1402 żołnierzy niemieckich i 2562 rosyjskich, a także 47 osób cywilnych. Pozostało po nich 14 większych cmentarzy wojennych i 82 mniejsze miejsca pochówku. Większe cmentarze urządzono między innymi w Gołdapi (trzy), Dubeninkach, Wobałach i Żytkiejmach.

Lata międzywojenne

Zaraz po odejściu Rosjan rozpoczęła się odbudowa miasta, przede wszystkim najbardziej zniszczonego rynku. Odwiedził Gołdap wówczas cesarz Wilhelm II, który interesował się stanem prac. Okres międzywojenny był czasem nie tylko odbudowy Gołdapi ze zniszczeń wojennych, ale także dalszego rozwoju miasta i powiatu pod względem gospodarczym, kulturalnym i społecznym. W ciągu tego okresu zmieniła się znacznie struktura zawodowa ludności. W 1925 roku 58,3% ludności powiatu zajmowało się rolnictwem i leśnictwem, 14,9 przemysłem i rzemiosłem, 7,4 - handlem i komunikacją, 19,3% stanowiły pozostałe grupy zawodowe. Do 1939 roku liczba ludności utrzymującej się z rolnictwa zmniejszyła się do 42%, wzrosły natomiast liczebnie grupy żyjące z przemysłu i rzemiosła (23,1) oraz z handlu i komunikacji (9,8).

W rolnictwie rozwinęła się zwłaszcza hodowla bydła i trzody chlewnej. Powiat gołdapski znalazł się w tej dziedzinie w czołówce powiatów południowej i południowo-wschodniej części Prus Wschodnich. Nieco gorsze wyniki osiągnęto w uprawie roślin.

Przemysł powiatu był nadal silnie związany z rolnictwem i oparty na zakładach małych, raczej o charakterze lokalnym i rzemieślniczym. Znajdowały się tu młyny, piekarnie, gorzelnie, mleczarnie, masarnie i rzeźnie. Powiat Gołdapski, tak jak całe Prusy Wschodnie był znaczącym dostawcą żywności na rynek ogólnoniemiecki. Z innych dziedzin przemysłu należy wymienić wydobycie kruszyw naturalnych, przemysł drzewny, produkcję materiałów budowlanych. Ważną dziedziną gospodarki był handel, głównie koźmi, bydłem, zbożem i innymi artykułami rolno-spożywczymi oraz drewnem.

W latach 1923-1927 budowano odcinkami linię kolejową Gołdap - Żytkiejmy, która miała znaczenie nie tylko gospodarcze, ale i turystyczne.

Mimo tych symptomów rozwoju, nadal trwała emigracja zarobkowa ze wsi powiatu gołdapskiego w rejony uprzemysłowione Niemiec. Natomiast w związku z odpływem sił roboczych, zwłaszcza w majątkach ziemskich i dużych gospodarstwach chłopskich, do powiatu gołdapskiego przybywali pracownicy sezonowi z sąsiedniej Suwalszczyzny.

W latach międzywojennych Gołdap należała do miast o najwyższej do 1939 roku dynamice rozwoju; w 1925 roku liczyła 8511 mieszkańców, w 1933 - 9380, a w 1939 - 12818.

W latach dwudziestych otrzymało miasto elektryczność i kanalizację, wyprzedziwszy w tej dziedzinie wiele innych miast Rzeszy. Wokół rynku zbudowano - po zniszczeniach wojennych - dwupiętrowe kamienice z podcieniami. Na rynku stał nowy kościół, ratusz, sąd, poczta i budynek straży pożarnej, a także wspomniany już pomnik poświęcony poległym w wojnie 1870 - 1871 roku żołnierzom pułku Donhoffa. W stronę jeziora, w okolicach dworca kolejowego, powstawała dzielnica willowa. Różne części miasta połączył ciąg nowych, szerokich i funkcjonalnych ulic, a rozdzielały ładnie zagospodarowane tereny zielone, z centralnie położonym, reprezentacyjnym parkiem wokół głównych budynków rynku zajmującego powierzchnię trzech hektarów (drugiego co do wielkości w Prusach Wschodnich).

Obok istniejących już przed wojną szkół, na początku lat 20. utworzono uprawniającą do podjęcia studiów Miejską Wyższą Szkołę dla Dziewcząt, przemianowaną następnie na Liceum im. Barona von Sterna. Przez kilkanaście lat po traktacie wersalskim nie było w Gołdapi wojska. Powróciło tu w połowie lat 30. w sile dużego pancernego oddziału obrony przeciwlotniczej oraz batalionu 22 Pułku Piechoty, który nawiązywał do tradycji 44 Pułku hr. Donhoffa.

Miasto posiadało nowoczesne urządzenia sportowe: boiska, sale gimnastyczne, pływalnię nad jeziorem Gołdap, zwanym wówczas Jeziorem Szylińskim albo Żylińskim (Schilinner See). Wzdłuż brzegów jeziora znajdowała się plaża o długości siedmuset metrów. Pływalnia była podobno wzorowo urządzona, z kabinami dla gości, boiskiem i placem zabaw. Z tarasu rozciągał się wspaniały widok na lasy po drugiej stronie jeziora. W pobliżu jeziora znajdował się las miejski, schronisko młodzieżowe, boisko sportowe i ulubiony cel wycieczek gołdapian, czyli tzw. "Świerki" (Fichten). Natomiast z przeciwnej (południowej) strony miasta przyciągała Gołdapska Góra, z której szczytu można było oglądać panoramę Szeskich Wzgórz i ogromnej Puszczy Rominckiej. W okolicach góry uprawiano narciarstwo i sport szybowcowy. Gołdap uchodziła za bramę wjazdową do Puszczy Rominckiej. Ten zachowany w stanie naturalnym obszar leśny nadal przyciągał przede wszystkim myśliwych. W latach trzydziestych puszcza, nazwana Puszcza Goeringa, stała się niemal prywatną własnością tego hitlerowskiego dygnitarza. Ograniczono wówczas dostęp do niej, a

jednocześnie eksploatację gospodarczą. Od 1937 roku stała się obszarem chronionym. Południowe obrzeża Puszczy Rominckiej były ponadto dużą atrakcją turystyczną. Podobnie jak znajdujący się w granicach powiatu gołdapskiego północno-wschodni fragment Puszczy Boreckiej z nadleśnictwem i osadą wycieczkowo-letniskową Czerwony Dwór. Oba rejony turystyczne posiadały dobre drogi oraz sieć niedrogich i dobrze zaopatrzonych zajazdów i gospód.

Powiat gołdapski zajmował w 1939 roku powierzchnię 993,34 km², a zamieszkiwało go 45825 osób (poprzednio: w 1825 r. - 21874, w 1852 - 35642, w 1879 - 43232, w 1925 - 42672). Składał się z miasta Gołdap i 171 gmin wiejskich, które należały do 26 okręgów administracyjnych.

W okresie międzywojennym była Gołdap miastem już całkowicie niemieckim, podobnie zresztą jak i powiat. Nie zachowały się już żadne oznaki ruchu polskiego czy litewskiego. Od 1928 roku rozpoczęła się likwidacja ostatnich elementów polskości, to jest akcja przemianowywania jeszcze polsko brzmiących nazw miejscowych na niemieckie, nasilona zwłaszcza w latach 30. W latach 30. i na początku 40. działały tu organizacje hitlerowskie: NSDAP, HJ (Hitler- Jugend), BOM (Bund der Oeutschen Madchen).

Okolice Gołdapi, podobnie jak całe Prusy Wschodnie, stały się w latach trzydziestych bazą wypadową przeciwko Polsce. Powoli zwiększano garnizon wojskowy Gołdapi oraz wzmacniano obsadę placówek służby granicznej w po wiecie. W połowie lat 30. zorganizowany został w Żytkiejmach ośrodek szpiegowski wywiadu SD we współpracy z Abwehrą, skierowany na pogranicze polskie, przede wszystkim na Suwalszczyznę.

Lata wojny 1939-1945

W pierwszej połowie sierpnia 1939 roku przystąpiono do budowy fortyfikacji między Gołdapią a Oleckiem oraz koncentracji wojsk w ramach Grupy Armii "Północ", w której skład wchodziła 3 Armia (miała uderzyć na polską Armię "Modlin", a potem na Warszawę). Pierwsze dni września upłynęły w rejonie Gołdapi spokojnie, za wyjątkiem prób przejścia granicy z 1 na 2 września przez dwa patrole złożone z żołnierzy 2 Pułku Ułanów Grochowskich.

Przez kilka lat mieszkańcy Gołdapi i okolic żyli z dala od głównych aren drugiej wojny światowej. Jedynie na krótko wiosną 1941 roku odbywała się tu koncentracja wojsk przed nową wojną. Stąd bowiem 22 czerwca tegoż roku część wojsk niemieckich uderzyła na Związek Radziecki (w kierunku na Leningrad).

W okolicach Gołdapi przebywali podczas wojny robotnicy przymusowi, którzy pochodzili przeważnie z okupowanych terenów Polski, ale także Związku Radzieckiego. Byli tu również jeńcy z różnych krajów europejskich, na przykład Francuzi, Belgowie i inni.

Front wschodni dotarł w okolice Gołdapi pod koniec 1944 roku, w styczniu 1945 roku do miasta wkroczyła Armia Czerwona. Po ustaleniu granicy część powiatu gołdapskiego

znalazła się po stronie rosyjskiej, w tym jezioro Wisztynieckie, większa część Puszczy Rominckiej, jedna trzecia jeziora Gołdap. W marcu 1945 r. administracja została przekazana władzom polskim. Miasto było prawie całkowicie zniszczone, tereny wiejskie wyludnione i w znacznym stopniu zaminowane. Plagą pierwszych lat powojennych była grabież i wywóz mienia niemieckiego. Zasiedlanie i odbudowa gospodarki były procesem długotrwałym i trudnym. Stopniowo powstawały pierwsze zakłady pracy, podstawowe instytucje administracji państwowej, placówki oświatowe i ochrony zdrowia. Większość inwestycji na terenie gminy była związana z działalnością Państwowych Gospodarstw Rolnych. Zaczęto znowu doceniać walory turystyczno-krajobrazowe ziemi gołdapskiej - pojawiły się ośrodki wypoczynkowe i dziesiątki domków kempingowych.

3.2. Obiekty zabytkowe i obszar objęte ochroną konserwatorską

W mieście i gminie Gołdap znajdują się zarówno obiekty, jak i zespoły wpisane do rejestru zabytków, a także kilkadziesiąt stanowisk archeologicznych, obejmujących ślady osadnictwa, cmentarzyska, osady i grody. Zlokalizowane są one między innymi w miejscowościach: Bałupiany, Babki, Głazajewo, Niedrzwica, Galwiecie, Juchnajcie, Jabłońskie, Marcinowo, Okrasin, Pietrasze, Barkowo, Skoczce, Jary, Włosty, Rostek, Kośmidry, Kozaki, Kolniszki, Jurkiszki, Botkuny, Gieraliszki, Nasuty, Dunajek, Kowalki, Boćwinka, Dąbie, Konikowo, Siedlisko i w obrębie granic administracyjnych miasta Gołdap. Ochroną konserwatorską objęty jest również układ urbanistyczny śródmieścia Gołdapi. Niestety wprowadzona w latach powojennych pięciokondygnacyjna zabudowa pierzei rynku całkowicie zniszczyła jego pierwotne walory. W mieście i gminie znajduje się ponadto szereg obiektów, pochodzących z przełomu wieku XIX i XX oraz okresu międzywojennego, które należałoby objąć ochroną konserwatorską ujęte zostały w gminnej ewidencji zabytków. Wśród obiektów zabytkowych, bądź mających wysokie walory kulturowe znajdują się: obiekty sakralne (kościóły w Gołdapi, Grabowie, ruiny w Górnem), cmentarze z I i II Wojny Światowej oraz opuszczone cmentarze ewangeliczne (Gołdap, Wronki), zespoły dworsko-parkowe lub parkowe, dwory i pałace (Gieraliszki, Niedrzwica, Wilkasy, Rakówek, Galwiecie). Ciekawe elementy krajobrazu tworzą istniejące oraz zdemontowane linie kolejowe (dziś nasypy), kanały, bunkry i umocnienia ziemne. Wśród nich znajduje się nieczynna dziś linia kolejowa Gołdap - Żytkiejmy, okopy z I i II Wojny Światowej (wał Eryka Kocha), a także wcześniejsze umocnienia ziemne (szwedzkie bądź pruskie).

3.2.1. Obszary i obiekty wpisane do wojewódzkiego rejestru zabytków

Ścisłej ochronie prawnej na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad

zabytkami podlegają obiekty i obszary wpisane do wojewódzkiego rejestru zabytków. Wykaz obiektów, które wpisane zostały do wojewódzkiego rejestru zabytków stanowi tabela 7.

Tabela nr 7

Zespoły i obiekty wpisane do rejestru zabytków

Lp.	Obiekt zabytkowy	Numer i data decyzji
1.	Gołdap, część miasta Gołdap /układ urbanistyczny wg opisu w decyzji/	A-182, 10 listopada 1956 NR KULT.V-2B/69-30-56
2.	Gołdap, Cmentarz żołnierzy rosyjskich z I wojny światowej	A-3369, 6 czerwca 1992 WKZ 534/910/D/92
3.	Gołdap, kościół ewangelicki ob. rzymskokatolicki paw. NMP Matki Kościoła Gołdap, kościół ewangelicki /ruina/ wieża gotycka	A-9/S, 13 lutego 1979 KL.WKZ 534/9/D/79; A-137, 22 marca 1956 NR KULT. V-2B-10-49-56
4.	Gołdap, kościół par. p.w. św. Leona, u. Wojska Polskiego	nr rej. 527 z 07.10.1986 r.
5.	Gołdap, ul. Cmentarna, Cmentarz ewangelicki //	A-3810, 16 marca 1995 WKZ 534/1025/D/95
6.	Gołdap, ul. Cmentarna, Cmentarz żydowski	A-3809, 16 marca 1995 WKZ 534/1026/D/95
7.	Gołdap, ul. Jaćwieska 004 A, magazyn zbożowy	A-36623, 1 stycznia 1994 WKZ 534/985/D/94
8.	Gołdap, ul. Mazurska 011, budynek mieszkalny	A-535/S, 30 grudnia 1986 KL.WKZ 534/535/D/86
9.	Gołdap, ul. Mazurska 009, budynek mieszkalny	A-530/S, 7 października 1986 KL.WKZ 534/530/D/86
10.	Gołdap, ul. Mazurska 005, budynek mieszkalny	A-528/S, 7 października 1986 KL.WKZ 534/528/D/86
11.	Gołdap, ul. Mazurska 007, budynek mieszkalno-usługowy	A-529/S, 7 października 1986 KL.WKZ 534/529/D/86
12.	Gołdap, ul. Partyzantów / Wolności, zespół dawnych koszar piechoty Hrabiego Donhoffa	A-4468, 14 czerwca 2007 IZAR(JD)-4100/5-91/06/07
13.	Gołdap, Plac Zwycięstwa 015, dom	A-3680, 23 marca 1994 WKZ 534/991/D/94
14.	Gołdap, Plac Zwycięstwa 014, dom	A-3678, 23 marca 1994 WKZ 534/989/D/94
15.	Gołdap, Plac Zwycięstwa 020, dom	A-4183, 21 czerwca 2000 SOZ.IZN-5340/237/2000
16.	Gołdap, ul. Suwalska /Padrewskiego/, wieża ciśnień	A-3208, 8 listopada 1991 WKZ 534/858/D/91
17.	Gołdap, ul. Suwalska, cmentarz wojenny z I wojny światowej	A-328/S, 10 marca 1983 KL.WKZ 534/328/D/83
18.	Gołdap, ul. Tatuzy 009, budynek mieszkalny	A-533/S, 7 października 1986 KL.WKZ 534/328/D/83
19.	Gołdap, ul. Wojska Polskiego, kościół parafialny p.w. Św. Leona	A-1713, 7 października 1986 KL.WKZ 534/527/D/86
20.	Gołdap, ul. Wolności 015, dom	A-3679, 23 marca 1994 WKZ 534/990/D/94
21.	Gołdap, Gołdap, ul. Wolności, 013, dom	A-3677, 23 marca 1994 WKZ 534/988/D/94
22.	Gołdap, Gołdap, ul. Wolności, 011, dom	A-3681, 23 marca 1994 WKZ 534/987/D/94
23.	Botkuny, dwa wiadukty kolejowe	A-1289, 15 maja 1979 KL.WKZ 534/34/79
24.	Bronisze, cmentarz ewangelicki	A-2609, 11 stycznia 1989 KL.WKZ 534/637/D/89
25.	Dzięgiele, cmentarz ewangelicki	A-3226, 20 listopada 1991 WKZ 534/876/D/91
26.	Gieraliszki, zespół dworsko-parkowy (dwór, piwnica, obora, budynek gosp.)	A-3836, 4 września 1995 WKZ 534/1034/D/95
27.	Górne, kościół /ruina/	A-199, 25 stycznia 1957 NR KULT.V-2B-17-94-57
28.	Grabowo, cmentarz wojenny żołnierzy niemieckich z II wojny światowej	A-1018/S, 13 lutego 1985 WKZ 534/1018/D/95
29.	Grabowo, kościół parafialny p.w. Matki Boskiej Różańcowej	A-1690, 30 czerwca 1986 KL.WKZ 534/511/D/86
30.	Niedrzewica, park dworski wraz z przyległym terenem zabudowy gospodarczej i mieszkalnej	A-1981, 31 marca 1987 KL.WKZ 534/D/87
31.	Podgórz, cmentarz ewangelicki	A-951, 15 marca 1993
32.	Rakówko, park dworski wraz z przyległym terenem	A-3204, 4 listopada 1991 WKZ 534/855/D/91
33.	Wilkasy, park dworski	A-2588, 15 listopada 1988 KL.WKZ 534/188/D/88
34.	Wronki Wielkie - Podgórze, cmentarz ewangelicki	A-3463, 15 kwietnia 1993 WKZ.534/951/D/93
35.	Wronki Wielkie, cmentarz żołnierzy radzieckich z II wojny	A-3283, 26 lutego 1992 WKZ 534/905/D/92

światowej

Źródło: opracowanie własne na podstawie Gminnej Ewidencji Zabytków

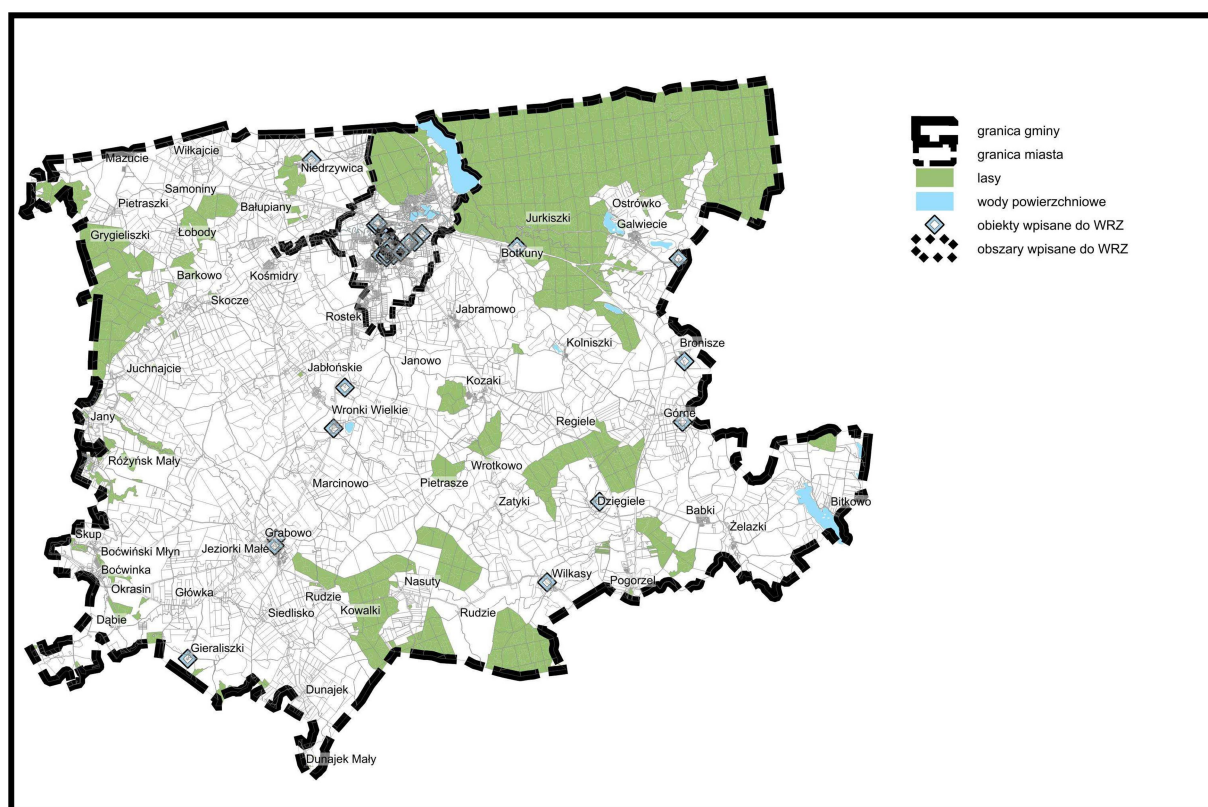
3.2.2. Zabytki archeologiczne wpisane do wojewódzkiego rejestru zabytków

W granicach gminy znajdują się następujące zabytki archeologiczne wpisane do wojewódzkiego rejestru zabytków archeologicznych:

- stanowisko C-114 zespół osadnictwa pradziejowego ze schyłkowego paleolitu i mezolitu oraz wczesnej epoki brązu - decyzja z dnia 10.10.1966 r. (obszar AZP 12-78, nr M. 1, Nr Ob. 1),
- stanowisko C-035 grodzisko - decyzja z dnia 20.10.1966 r. (obszar AZP 13-78, nr M. 1, Nr Ob. 4).

Rysunek nr 4

Obiekty i obszary wpisane do rejestru zabytków

3.2.3. Zabytki wpisane do gminnej ewidencji zabytków

Studium ustala obowiązek objęcia ochroną wszystkich obiektów i obszarów ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta i Gminy Gołdap. Należy podkreślić, że jest to zbiór

otwarty, podlegający ciągłej weryfikacji. Aktualny wykaz obiektów znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków zawarty został w tabeli 8. Ochroną objęte są również stanowiska archeologiczne ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków, których wykaz przedstawiono analogicznie w tabeli 9.

Tabela nr 8

Wykaz zabytków wpisanych do gminnej ewidencji zabytków

Lp.	Obiekty objęte ochroną
1.	Babki - cmentarz ewangelicki, założono - 2 poł. XIX w. (A-1/1949)
2.	Babki (Młynniki) - cmentarz ewangelicki, założono - 2 XIX w. (A-81/1949)
3.	Bałupiany – dom w zespole budynków służby drogowej, pocz. XX w. (B-4/1949)
4.	Bałupiany – dom w zespole budynków służby drogowej, pocz. XX w. (B-5/1949)
5.	Bałupiany – cmentarz ewangelicki, ok. 1800 r. (A-3/1949)
6.	Barkowo- cmentarz ewangelicki, założono - 2 poł. XIX w. (A-4/1949)
7.	Bitkowo (Ślepowo)- cmentarz ewangelicki, 2 poł. XIX w. (A-5/1949)
8.	Boćwinka – Dom mieszkalny w zespole kolejowym przy nieczynnej linii kolejowej. (B-18/1949)
9.	Boćwinka – Budynek gospodarczy w zespole kolejowym przy nieczynnej linii kolejowej (B-19/1949)
10.	Boćwinka - cmentarz ewangelicki, rodzinnym. (A-7/1949)
11.	Boćwinka Młyn –dwór w zespole dworsko-parkowym XIX/XX w. (B-21/1949)
12.	Boćwinka Młyn - park w zespole dworsko-parkowym XIX/XX w. (B-22/1949)
13.	Botkuny – dworzec przy nieczynnej linii kolejowej Gołdap-Żytkiejmy, ok. 1910 r. (B-23/1949)
14.	Botkuny – budynek gosp. w zespole stacji przy nieczynnej linii kolejowej Gołdap-Żytkiejmy, ok. 1910 r. (B- 24/1949)
15.	Botkuny – Botkuny –budynek gospodarczy w zespole stacji przy nieczynnej linii kolejowej Gołdap-Żytkiejmy, ok. 1910 r. (B-25/1949)
16.	Botkuny – para mostów kolejowe nad rzeką Jarką na nieczynnej linii kolejowej Gołdap-Żytkiejmy, ok. 1910 r. (B-26/1949)
17.	Botkuny – para mostów kolejowych nad drogą gruntową na nieczynnej linii kolejowej Gołdap-Żytkiejmy, ok. 1910 r.
18.	Botkuny – most kolejowy nad drogą kołową Gołdap - Dubeninki na nieczynnej linii kolejowej Gołdap-Żytkiejmy, ok. 1910 r. (B-27/1949)
19.	Botkuny – most kolejowych nad drogą gruntową na nieczynnej linii kolejowej Gołdap-Żytkiejmy, ok. 1930 r. (B- 28/1949)
20.	Botkuny – mostów kolejowych nad ciekim wodnym na nieczynnej linii kolejowej Gołdap-Żytkiejmy, ok. 1930 r. (B-29/1949)
21.	Botkuny – most kolejowy nad ciekim wodnym na nieczynnej linii kolejowej Gołdap-Żytkiejmy, ok. 1930 r. (B- 30/1949)
22.	Botkuny – cmentarz ewangelicki, 2 ćw. XIX w. (A-8/1949)
23.	Bronisze – park w zespole podworskim XIX/XX w. (B-42/1949)
24.	Bronisze - cmentarz ewangelicki, ok. 1800 r. (A-9/1949)
25.	Czarnówko - cmentarz ewangelicki, ok. 2 poł. XIX w. (A-10/1949)
26.	Czarnówko - cmentarz ewangelicki, XIX w. (A-11/1949)
27.	Czarnówko - cmentarz ewangelicki, 2 poł. XIX w. (A-12/1949)
28.	Dąbie - park w zespole podworskim. (B-43/1949)
29.	Dąbie - cmentarz ewangelicki, ok. 2 poł. XIX w. (A-13/1949)
30.	Dunajek –budynek szkolny w zespole szkoły, pocz. XX w. (B-81/1949)
31.	Dunajek - budynek gospodarczy w zespole szkoły, pocz. XX w. (B-82/1949)
32.	Dunajek - cmentarz ewangelicki, ok. 1900 r. (A-14/1949)
33.	Dunajek - cmentarz ewangelicki, założono - 1 poł. XIX w. (A-15/1949)
34.	Dunajek – Blenda - cmentarz ewangelicki, 2 poł. XIX w. (A-16/1949)
35.	Dunajek - Kozie Góry - cmentarz ewangelicki, 2 poł. XIX w. (A-17/1949)
36.	Dunajek – Wierzbianka - cmentarz ewangelicki, 2 poł. XIX w. (A-18/1949)
37.	Dzięgiele - cmentarz ewangelicki, 1 ćw. XIX w. (A-19/1949)
38.	Galwecie – dwór ok. poł. XIX w. (B-94/1949)

39. Galwecie – park ok. poł. XIX w. (B-95/1949)
40. Galwecie - cmentarz ewangelicki, ok. 1800 r. (A-20/1949)
41. Galwecie - cmentarz ewangelicki rodzinny, ok. 2 poł. XIX w. (A-21/1949)
42. Gieraliszki – dwór w zespole dworsko-parkowym, 2 poł. XIX w. (B-102/1949)
43. Gieraliszki – obora w zespole dworsko-parkowym, 2 poł. XIX w. (B-103/1949)
44. Gieraliszki – obora w zespole dworsko-parkowym, 2 poł. XIX w. (B-104/1949)
45. Gieraliszki – magazyn w zespole dworsko-parkowym, 2 poł. XIX w. (B-105/1949)
46. Gieraliszki – park w zespole dworsko-parkowym, 2 poł. XIX w. (B-106/1949)
47. Gieraliszki - cmentarz ewangelicki rodzinny, k. XIX w. (A-22/1949)
48. Gieraliszki - cmentarz ewangelicki, 2 poł. XIX w. (A-23/1949)
49. Główka – cmentarz ewangelicki, 2 poł. XIX w. (A-24/1949)
50. Gołdap – Kościół ewangelicki ob. par. rzym.-kat. p.w. NMP Matki Kościoła, mur 1578 r., ul. Żeromskiego. (B- 124/1949)
51. Gołdap – Plebania ob. dom, ul. Żeromskiego 4, XIX/XX w. (B-125/1949)
52. Gołdap – Kościół p.w. św. Leona , 1894 r., ul. Wojska Polskiego. (B-126/1949)
53. Gołdap – dom, ul. Armii Krajowej 4, XIX/XX w. (B-128/1949)
54. Gołdap – dom, ul. Armii Krajowej 6, XIX/XX w. (B-129/1949)
55. Gołdap – dom, ul. Armii Krajowej 8, XIX/XX w. (B-130/1949)
56. Gołdap – dom, ul. Armii Krajowej 10, XIX/XX w. (B-132/1949)
57. Gołdap – dom, ul. Armii Krajowej 11, XIX/XX w. (B-133/1949)
58. Gołdap – dom, ul. Armii Krajowej 12, XIX/XX w. (B-134/1949)
59. Gołdap – dom, ul. Armii Krajowej 36, XIX/XX w. (B-135/1949)
60. Gołdap – dom, ul. Armii Krajowej 38, XIX/XX w. (B-136/1949)
61. Gołdap – dom, ul. Górna 11, k. XX w. (B-137/1949)
62. Gołdap – dom, ul. Górna 13, k. XX w. (B-138/1949)
63. Gołdap – dom, ul. Górna 15, XIX/XX w. (B-139/1949)
64. Gołdap – dom, ul. Górna 17, XIX/XX w. (B-140/1949)
65. Gołdap – dom, ul. ul. Jaćwieska 4a, XIX/XX w. (B-141/1949)
66. Gołdap – dom, ul. Jaćwieska 6, XIX/XX w. (B-142/1949)
67. Gołdap – dom, ul. Jaćwieska 8, XIX/XX w. (B-143/1949)
68. Gołdap – dom, ul. Jaćwieska 9, XIX/XX w. (B-144/1949)
69. Gołdap – dom, ul. Jaćwieska 11, XIX/XX w. (B-145/1949)
70. Gołdap – dom, ul. Jaćwieska 14a, XIX/XX w. (B-146/1949)
71. Gołdap – dom, ul. Jaćwieska 14b, XIX/XX w. (B-147/1949)
72. Gołdap – dom, ul. Jaćwieska 14c, XIX/XX w. (B-148/1949)
73. Gołdap – dom, ul. Jaćwieska 14d, XIX/XX w. (B-149/1949)
74. Gołdap – dom, ul. Jaćwieska 19, XIX/XX w. (B-150/1949)
75. Gołdap – dom, ul. Królewiecka 11, XIX/XX w. (B-151/1949)
76. Gołdap – dom, ul. Kolejowa 7, XIX/XX w. (B-152/1949)
77. Gołdap – dom, ul. Kolejowa 9, XIX/XX w (B-153/1949)
78. Gołdap – dom, ul. Kolejowa 11, XIX/XX w (B-154/1949)
79. Gołdap – dom, ul. Kościuszki 1, okres międzywojenny. (B-155/1949)
80. Gołdap – dom, ul. Kościuszki 3, okres międzywojenny. (B-156/1949)
81. Gołdap – dom, ul. Kościuszki 4, okres międzywojenny.(B-157/1949)
82. Gołdap – dom, ul. Kościuszki 5, okres międzywojenny. (B-158/1949)
83. Gołdap – dom, ul. Kościuszki 6, okres międzywojenny.(B-159/1949)
84. Gołdap – dom, ul. Kościuszki 8-12, okres międzywojenny. (B-160/1949)
85. Gołdap – dom, ul. Kościuszki 14, okres międzywojenny. (B-161/1949)
86. Gołdap – dom, ul. Kościuszki 16, okres międzywojenny. (B-162/1949)
87. Gołdap – dom, ul. Kościuszki 18, okres międzywojenny. (B-163/1949)
88. Gołdap – dom, ul. Kościuszki 20, okres międzywojenny. (B-164/1949)

89. Gołdap – dom, ul. Lipowa 1, okres międzywojenny. (B-165/1949)
90. Gołdap – dom, ul. Lipowa 2, okres międzywojenny. (B-166/1949)
91. Gołdap – dom, ul. Lipowa 3, okres międzywojenny. (B-167/1949)
92. Gołdap – dom, ul. Lipowa 5, okres międzywojenny. (B-168/1949)
93. Gołdap – dom, ul. Lipowa 8a, okres międzywojenny. (B-169/1949)
94. Gołdap – dom, ul. 11 Listopada 2, okres międzywojenny. (B-170/1949)
95. Gołdap – dom, ul. 11 Listopada 3 / 3a, okres międzywojenny. (B-171/1949)
96. Gołdap – dom, ul. 11 Listopada 5, okres międzywojenny. (B-172/1949)
97. Gołdap – dom, ul. 11 Listopada 7, okres międzywojenny. (B-173/1949)
98. Gołdap – dom, ul. 11 Listopada 16, okres międzywojenny. (B-174/1949)
99. Gołdap – dom, ul. 11 Listopada 18, okres międzywojenny. (B-175/1949)
100. Gołdap – dom, ul. Malarska 5, okres międzywojenny. (B-176/1949)
101. Gołdap – dom, ul. Malarska 7, XIX/XX w. (B-177/1949)
102. Gołdap – dom, ul. Mazurska 4, XIX/XX w. (B-178/1949)
103. Gołdap – dom, ul. Mazurska 5, XIX/XX w. (B-179/1949)
104. Gołdap – dom, ul. Mazurska 7, XIX/XX w. (B-180/1949)
105. Gołdap – dom, ul. Mazurska 9, XIX/XX w. (B-181/1949)
106. Gołdap – dom, ul. Mazurska 10, XIX/XX w. (B-182/1949)
107. Gołdap – dom, ul. Mazurska 11, XIX/XX w. (B-183/1949)
108. Gołdap – dom, ul. Mazurska 12, okres międzywojenny. (B-184/1949)
109. Gołdap – dom, ul. Mazurska 20, XIX/XX w. (B-185/1949)
110. Gołdap – dom, ul. Mazurska 22, XIX/XX w. (B-186/1949)
111. Gołdap – dom, ul. Mazurska 23, XIX/XX w. (B-187/1949)
112. Gołdap – dom, ul. Mazurska 27, XIX/XX w. (B-188/1949)
113. Gołdap – dom, ul. Paderewskiego 11, XIX/XX w. (B-189/1949)
114. Gołdap – dom, ul. Paderewskiego 24, okres międzywojenny. (B-190/1949)
115. Gołdap – dom, ul. Partyzantów 20, XIX/XX w. (B-191/1949)
116. Gołdap – dom, ul. Partyzantów 26, XIX/XX w. (B-192/1949)
117. Gołdap – dom, ul. Partyzantów 28, okres międzywojenny. (B-193/1949)
118. Gołdap – dom, ul. Plac Zwycięstwa 12, okres międzywojenny. (B-194/1949)
119. Gołdap – dom, ul. Plac Zwycięstwa 14, okres międzywojenny. (B-195/1949)
120. Gołdap – dom, ul. Plac Zwycięstwa 15, okres międzywojenny. (B-196/1949)
121. Gołdap – dom, ul. Plac Zwycięstwa 20, okres międzywojenny. (B-197/1949)
122. Gołdap – Zespół Szkół Ogólnokształcących, ul. ks. J. Popiełuszki 2, XIX/XX w. (B-198/1949)
123. Gołdap – dom, ul. Przytorowa 1, XIX/XX w. (B-199/1949)
124. Gołdap – budynek gosp., ul. Przytorowa 1, XIX/XX w. (B-200/1949)
125. Gołdap – dom, ul. Przytorowa 3, XIX/XX w. (B-201/1949)
126. Gołdap – budynek gosp., ul. Przytorowa 3, XIX/XX w. (B-202/1949)
127. Gołdap – dom, ul. Przytorowa 5, XIX/XX w. (B-203/1949)
128. Gołdap – Szkoła Podstawowa nr 1, ul. Szkolna 4, XIX/XX w. (B-204/1949)
129. Gołdap – dom, ul. Tatyzy 7, XIX/XX w. (B-205/1949)
130. Gołdap – dom, ul. Tatyzy 9, XIX/XX w. (B-206/1949)
131. Gołdap – dom, ul. Warsztatowa 2, okres międzywojenny. (B-207/1949)
132. Gołdap – dom, ul. Wojska Polskiego 2, , XIX/XX w. (B-208/1949)
133. Gołdap – dom, ul. Wolności 11, XIX/XX w. (B-209/1949)
134. Gołdap – dom, ul. Wolności 13, XIX/XX w. (B-210/1949)
135. Gołdap – dom, ul. Wolności 15, okres międzywojenny. (B-211/1949)
136. Gołdap – dom, ul. Żeromskiego 11, okres międzywojenny. (B-212/1949)
137. Gołdap – dworzec w zespole stacji kolejowej, XIX/XX w., okres międzywojenny. (B-213/1949)
138. Gołdap – magazyn spedycji kolejowej w zespole stacji kolejowej, XIX/XX w. (B-214/1949)

139. Gołdap – szalec w zespole stacji kolejowej, XIX/XX w., okres międzywojenny. (B-215/1949)
140. Gołdap – wieża wodna w zespole stacji kolejowej, XIX/XX w., okres międzywojenny. (B-216/1949)
141. Gołdap – wieża wodna w zespole stacji kolejowej, XIX/XX w., okres międzywojenny. (B-217/1949)
142. Gołdap – nastawnia w zespole stacji kolejowej, XIX/XX w. (B-218/1949)
143. Gołdap – nastawnia w zespole stacji kolejowej, XIX/XX w. (B-219/1949)
144. Gołdap – pozostałości lokomotywni w zespole stacji kolejowej, XIX/XX w. (B-220/1949)
145. Gołdap – pozostałości stacji nawęglania w zespole stacji kolejowej, XIX/XX w. (B-221/1949)
146. Gołdap – rampa w zespole stacji kolejowej, XIX/XX w. (B-222/1949)
147. Gołdap – koszarowiec w zespole koszar piechoty /gimnazjum/, XIX/XX w. (B-2223/1949)
148. Gołdap – koszarowiec w zespole koszar piechoty /biblioteka/, XIX/XX w. (B-224/1949)
149. Gołdap – koszarowiec w zespole koszar piechoty, XIX/XX w. (B-225/1949)
150. Gołdap – koszarowiec w zespole koszar piechoty, okres międzywojenny. (B-226/1949)
151. Gołdap – koszarowiec w zespole koszar piechoty, XIX/XX w. (B-227/1949)
152. Gołdap – koszarowiec w zespole koszar piechoty, Partyzantów 27 XIX/XX w. (B-228/1949)
153. Gołdap – kasyno w zespole koszar piechoty, 1909 r. (B-229/1949)
154. Gołdap – budynek administracyjny w zespole koszar piechoty, XIX/XX w. (B-230/1949)
155. Gołdap – budynek administracyjny w zespole koszar piechoty, XIX/XX w. (B-231/1949)
156. Gołdap – wieża w zespole koszar piechoty XIX/XX w. (B-232/1949)
157. Gołdap – magazyn w zespole koszar piechoty, XIX/XX w. (B-233/1949)XIX w.
158. Gołdap – magazyn w zespole koszar piechoty, XIX w. XIX/XX w. (B-234/1949)
159. Gołdap – magazyn w zespole koszar piechoty, XIX/XX w. (B-235/1949)
160. Gołdap – magazyn w zespole koszar piechoty, XIX/XX w. (B-236/1949)
161. Gołdap – magazyn w zespole koszar piechoty, okres międzywojenny. (B-237/1949)
162. Gołdap – magazyn w zespole koszar piechoty, okres międzywojenny. (B-238/1949)
163. Gołdap – magazyn w zespole koszar piechoty, okres międzywojenny. (B-239/1949)
164. Gołdap – schron w zespole koszar piechoty, okres międzywojenny. (B-240/1949)
165. Gołdap – koszarowiec w zespole koszar strzelców pancernych, okres międzywojenny. (B-241/1949)
166. Gołdap – koszarowiec w zespole koszar strzelców pancernych, okres międzywojenny. (B-242/1949)
167. Gołdap – koszarowiec w zespole koszar strzelców pancernych, okres międzywojenny. (B-243/1949)
168. Gołdap – koszarowiec w zespole koszar strzelców pancernych, okres międzywojenny. (B-244/1949)
169. Gołdap – koszarowiec w zespole koszar strzelców pancernych, okres międzywojenny. (B-245/1949)
170. Gołdap – Szpital, ul. Słoneczna 7, XIX/XX w. (B-246/1949)
171. Gołdap – młyn, XIX/XX w. (B-247/1949)
172. Gołdap – wieża wodna, ul. Paderewskiego, XIX/XX w. XIX/XX w. (B-284/1949)
173. Gołdap – zaporę przeciwczołgową, ul. Mazurska, 1944 r. (B-285/1949)
174. Gołdap – Kochtopfe schron polowy, ul. Gąbińska. 1944 r. (B-286/1949)
175. Gołdap – wartownia w Kwaterze Dowództwa Wojsk Lotniczych OKL„Robinson”, ok. 1940 r. (B-248/1949)
176. Gołdap – wartownia w Kwaterze Dowództwa Wojsk Lotniczych OKL„Robinson”, ok. 1940 r. (B-249/1949)
177. Gołdap – ciężki schron przeciwlotniczy w Kwaterze Dowództwa Wojsk Lotniczych OKL„Robinson”, ok. 1940 r. (B-251/1949)
178. Gołdap – ciężki schron przeciwlotniczy w Kwaterze Dowództwa Wojsk Lotniczych OKL„Robinson”, ok. 1940 r. (B-252/1949)
179. Gołdap – schron sztabowy w Kwaterze Dowództwa Wojsk Lotniczych OKL„Robinson”, ok. 1940 r. (B-253/1949)
180. Gołdap – schron sztabowy w Kwaterze Dowództwa Wojsk Lotniczych OKL„Robinson” ok. 1940 r. (B-254/1949)
181. Gołdap – zbiornik przeciwpożarowy w Kwaterze Dowództwa Wojsk Lotniczych OKL„Robinson”, ok. 1940 r. (B-255/1949)
182. Gołdap – zbiornik przeciwpożarowy w Kwaterze Dowództwa Wojsk Lotniczych OKL„Robinson”, ok. 1940 r. (B-256/1949)
183. Gołdap – schron ceglany w Kwaterze Dowództwa Wojsk Lotniczych OKL„Robinson”, ok. 1940 r. (B-257/1949)
184. Gołdap – schron przeciwlotniczy w Kwaterze Dowództwa Wojsk Lotniczych OKL„Robinson”, ok. 1940 r. (B-258/1949)
185. Gołdap – hamownia silników w Kwaterze Dowództwa Wojsk Lotniczych OKL„Robinson” ok. 1940 r. (B-259/1949)
186. Gołdap – schron magazynowy i ruiny dwóch schronów magazynowych w Kwaterze Dowództwa Wojsk Lotniczych OKL

- „Robinson” ok. 1940 r. (B-260/1949)
187. Gołdap - cmentarz ewangelicki //, ok. 1800 r. (A-25/1949)
 188. Gołdap - cmentarz ewangelicki //II/, 2 ćw. XIX w. (A-26/1949)
 189. Gołdap - cmentarz ewangelicki //III/, po 1850 r. (A-27/1949)
 190. Gołdap - cmentarz wojenny z 1 wojny światowej - 1914 r. (A-28/1949)
 191. Gołdap - cmentarz żołnierzy rosyjskich z 1 wojny światowej - 1914 r. (A-29/1949)
 192. Gołdap - stary cmentarz żydowski - 1 poł. XIX w. (A-30/1949)
 193. Gołdap - nowy cmentarz żydowski - 2 poł. XIX w. (A-31/1949)
 194. Gołdap - cmentarz komunalny - 1961 r. (A-32/1949)
 195. Gołdap - cmentarz parafialny rzymskokatolicki, 1945 r. (A-33/1949)
 196. Gołdap /Kumiecie/- cmentarz ewangelicki , ok. 1800 r. (A-34/1949)
 197. Gołdap /Kumiecie/- nagrobek gen. Hansa Jeschonnka, 1943 r. (A-35/1949)
 198. Gołdap /Mruczek/ - cmentarz ewangelicki, ok. 1900 r. (A-36/1949)
 199. Górne – ruiny kościoła ewangelickiego, 1612-1617, przebud. 1840 r. (B-295/1949)
 200. Górne – budynek szkolny w zespole szkoły, mur. pocz. XX w. (B-296/1949)
 201. Górne – budynek gospodarczy w zespole szkoły, mur. pocz. XX w. (B-297/1949)
 202. Górne – dworzec w zespole dworca kolejowego przy nieczynnej linii kolejowej Gołdap-Elk. (B-298/1949)
 203. Górne – budynek spedycji kolejowej w zespole dworca kolejowego przy nieczynnej linii kolejowej Gołdap-Elk. (B-299/1949)
 204. Górne – budynek szaletu w zespole dworca kolejowego przy nieczynnej linii kolejowej Gołdap-Elk. (B- 300/1949)
 205. Górne - cmentarz ewangelicki, 1 poł. XIX w. (A-37/1949)
 206. Górne (Przeczek) - cmentarz ewangelicki, 1 poł. XIX w. (A-37/1949)
 207. Grabowo – kościół ewangelicki ob. kościół par. rzym.-kat. p, w. MB Różańcowej ok.1590 r. (B-302/1949)
 208. Grabowo – plebania nr 60. (B-305/1949)
 209. Grabowo – budynek szkolny w zespole szkoły pocz. XX wieku i okres międzywojenny (B-303/1949)
 210. Grabowo – budynek gospodarczy w zespole szkoły pocz. XX wieku i okres międzywojenny (B-304/1949)
 211. Grabowo – dawna karczma, pocz. XX w. (B-306/1949)
 212. Grabowo – dworzec w zespole stacji przy nieczynnej linii kolejowej Gołdap-Węgorzewo 1897 r. (B-308/1949)
 213. Grabowo – dom w zespole stacji przy nieczynnej linii kolejowej Gołdap-Węgorzewo 1897 r. (B-309/1949)
 214. Grabowo – budynek gospodarczy w zespole stacji przy nieczynnej linii kolejowej Gołdap- Węgorzewo 1897 r. (B-310/1949)
 215. Grabowo – budynek gospodarczy w zespole stacji przy nieczynnej linii kolejowej Gołdap- Węgorzewo 1897 r. (B-311/1949)
 216. Grabowo – budynek gospodarczy w zespole stacji przy nieczynnej linii kolejowej Gołdap- Węgorzewo 1897 r.
 217. Grabowo – rampa w zespole stacji przy nieczynnej linii kolejowej Gołdap- Węgorzewo 1897 r. (B-312/1949)
 218. Grabowo – mosty drogowy nad linia kolejową na nieczynnej linii kolejowej Gołdap- Węgorzewo 1897 r. (B- 313/1949)
 219. Grabowo - cmentarz ewangelicki, ok. 1800 r. (A-39/1949)
 220. Grabowo - cmentarz ewangelicki, ok. poł. XIX w. (A-40/1949)
 221. Grabowo - cmentarz ewangelicki, ok. II poł. XIX w. (A-41/1949)
 222. Grabowo - cmentarz ewangelicki, ok. II poł. XIX w. (A-42/1949)
 223. Grabowo - cmentarz ewangelicki / przykościelny/, ok. 1700 r. (A-43/1949)
 224. Grabowo - cmentarz wojenny żołnierzy niemieckich z II wojny światowej, ok. 1944 r. (A-44/1949)
 225. Grygieliszki – Hajnówek Leśniczówka - cmentarz ewangelicki, założono - ok. 2 poł. XIX w. (A-45/1949)
 226. Jabramowo – park, XIX/XX w. (B-320/1949)
 227. Jabramowo (Nowe Botkuny), cmentarz ewangelicki, XIX w. (A-48/1949)
 228. Jabłońskie most kolejowy nad droga gruntową na nieczynnej linii kolejowej Gołdap-Węgorzewo 1897 r. (B- 321/1949)
 229. Jabłońskie - cmentarz ewangelicki, założono - ok. 1800 r. (A-46/1949)
 230. Jabłońskie (Marcinowa Wólka)- cmentarz ewangelicki, XIX w. (A-47/1949)
 231. Janowo - cmentarz ewangelicki, założono - ok. 2 poł. XIX w., (A-49/1949)
 232. Janowo (w kierunku Jabramowa) - cmentarz ewangelicki, ok. 2 poł. XIX w., (A-123/1949)
 233. Janowo (Niegocin)- cmentarz ewangelicki, XIX w., (A-50/1949)
 234. Janowo (Rożyńsk)- cmentarz ewangelicki, XIX w., (A-51/1949)
 235. Janowo (Wronki Małe)- cmentarz ewangelicki, XIX w., (A-52/1949)

236. Jany - cmentarz ewangelicki, ok. 2 poł. XIX w., (A-53/1949)
237. Jeziorki Wielkie- cmentarz ewangelicki, poł. XIX w. (A-54/1949)
238. Jeziorki Wielkie- cmentarz ewangelicki, pocz. XX w. (A-55/1949)
239. Jeziorki Wielkie - cmentarz ewangelicki, poł. XIX w. (A-56/1949)
240. Jeziorki Wielkie - cmentarz ewangelicki, II poł. XIX w. (A-57/1949)
241. Jeziorki Małe- cmentarz ewangelicki, II poł. XIX w. (A-58/1949)
242. Jeziorki Małe- cmentarz ewangelicki, rodzinny, II poł. XIX w. (A-59/1949)
243. Jeziorki Małe- cmentarz ewangelicki, rodzinny, II poł. XIX w. (A-60/1949)
244. Juchnajcie – dom nr 8 ob. kaplica pocz. XX w. (B-337/1949)
245. Juchnajcie – dom nr 9 pocz. XX w. (B-338/1949)
246. Juchnajcie - cmentarz ewangelicki, założono - ok. 1800 r. (A-61/1949)
247. Juchnajcie - cmentarz ewangelicki, II poł. XIX w. (A-62/1949)
248. Juchnajcie - cmentarz ewangelicki, II poł. XIX w. (A-63/1949)
249. Jurkiszki – cmentarz ewangelicki, założono - II poł. XIX w. (A-64/1949)
250. Kalniszki – cmentarz ewangelicki, II poł. XIX w. (A-65/1949)
251. Kalniszki (Borki)– cmentarz ewangelicki, XIX w. (A-66/1949)
252. Kamionki – cmentarz ewangelicki, 1800 r. (A-67/1949)
253. Kolniszki – cmentarz ewangelicki, II poł. XIX w., (A-68/1949)
254. Kośmidry –cmentarz ewangelicki, ok. II poł. XIX w., (A-69/1949)
255. Kowalki -cmentarz ewangelicki, XIX/XX w. (A-70/1949)
256. Kowalki -cmentarz ewangelicki, XIX w. (A-71/1949)
257. Kowalki (Jakobienny)-cmentarz ewangelicki, XIX w. (A-72/1949)
258. Kozaki - cmentarz ewangelicki, założono - 1 poł. XIX w. (A-73/1949)
259. Kozaki - cmentarz ewangelicki, rodzinny, XIX w. (A-74/1949)
260. Łobody - cmentarz ewangelicki, 2 poł. XIX w. (A-75/1949)
261. Łobody - cmentarz ewangelicki, 2 poł. XIX w. (A-76/1949)
262. Marcinowo -cmentarz ewangelicki, ok. 1800 r. (A-77/1949)
263. Marcinowo -cmentarz ewangelicki, 2 poł. XIX w. (A-78/1949)
264. Marcinowo - cmentarz ewangelicki, XIX w. (A-79/1949)
265. Mażucie - dom nr 6 XIX/XX w. (B-369/1949)
266. Mażucie - magazyn XIX/XX w. (B-370/1949)
267. Mażucie - park, XIX/XX w. (B-371/1949) (B-370/1949)
268. Mażucie - cmentarz ewangelicki, ok. II poł. XIX w. (A-80/1949)
269. Morzęty - cmentarz ewangelicki, 2 poł. XIX w. (A-81/1949)
270. Morzęty - cmentarz ewangelicki, 2 poł. XIX w. (A-83/1949)
271. Nasuty - budynek szkolny w zespole szkoły, pocz. XX w. (B-372/1949)
272. Nasuty - budynek gospodarczy w zespole szkoły, pocz. XX w. (B-373/1949)
273. Nasuty - cmentarz ewangelicki, ok. 1850 r. (A-84/1949)
274. Nasuty - cmentarz ewangelicki, pocz. XX w. (A-85/1949)
275. Nasuty - cmentarz ewangelicki, pocz. XIX w. (A-86/1949)
276. Nasuty (Aleksandrowo) - cmentarz ewangelicki, XIX w. (A-87/1949)
277. Niedrzwica - gorzelnia w zespole podworskim, okres międzywojenny (B-471/1949)
278. Niedrzwica - park, XIX/XX w. (B-380/1949)
279. Niedrzwica - cmentarz ewangelicki, XIX w. (A-88/1949)
280. Niedrzwica - cmentarz ewangelicki, XIX w. (A-89/1949)
281. Nowa Boćwinka -cmentarz ewangelicki, ok. 1800 r. (A-90/1949)
282. Nowe Boćwinka - cmentarz ewangelicki, rodzinny XIX/XX w. (A-91/1949)
283. Osowo -cmentarz ewangelicki, ok. II poł. XIX w. (A-92/1949)
284. Osowo - cmentarz ewangelicki, XIX w. (A-93/1949)
285. Osowo (Głazowo) - cmentarz ewangelicki, ok. poł. XIX w. (A-94/1949)

286. Pietrasze - cmentarz ewangelicki, ok. II poł. XIX w. (A-95/1949)
287. Pietraszki - cmentarz ewangelicki, ok. II poł. XIX w. (A-96/1949)
288. Pietraszki (Czerwone)- cmentarz ewangelicki, XIX w. (A-97/1949)
289. Pogorzal - szkoła, pocz. XX w. (B-406/1949)
290. Pogorzal - dworzec w zespole stacji przy nieczynnej linii kolejowej Gołdap-Olecko - Elk 1870 r. (B-407/1949)
291. Pogorzal - dom w zespole stacji przy nieczynnej linii kolejowej Gołdap-Olecko - Elk 1870 r. (B-408/1949)
292. Pogorzal - budynek gospodarczy w zespole stacji przy nieczynnej linii kolejowej Gołdap-Olecko - Elk 1870 r. (B-409/1949)
293. Pogorzal - cmentarz ewangelicki, ok. 1800 r. (A-98/1949)
294. Rakówek - spichlerz w zespole podworskim, poł. XIX w. (B-410/1949)
295. Rakówek - obora w zespole podworskim, poł. XIX w. (B-411/1949)
296. Rakówek - park w zespole podworskim, poł. XIX w. (B-412/1949)
297. Rakówek - most kolejowy nad drogą gruntową na nieczynnej linii kolejowej Gołdap-Żytkiejmy, ok. 1910 r. (B-414/1949)
298. Rakówek - most kolejowy nad drogą gruntową na nieczynnej linii kolejowej Gołdap-Żytkiejmy, ok. 1910 r. (B-415/1949)
299. Regiele - Regellen, Glaubitz, cmentarz ewangelicki, poł. XIX w. (A-99/1949)
300. Regiele - cmentarz ewangelicki, rodzinny, XIX w. (A-100/1949)
301. Rostek - park dom z zespole podworskim XIX/XX w. (B-416/1949)
302. Rożyńsk Mały - budynek gospodarczy w zespole podworskim, XIX/XX w. (B-419/1949)
303. Rożyńsk Mały - budynek gospodarczy w zespole podworskim XIX/XX w. (B-420/1949)
304. Rożyńsk Mały - budynek gospodarczy w zespole podworskim XIX/XX w. (B-421/1949)
305. Rożyńsk Mały - stodoła w zespole podworskim XIX/XX w. (B-423/1949)
306. Rożyńsk Mały - młyn wodny w zespole podworskim, XIX/XX w. (B-424/1949)
307. Rożyńsk Mały - cmentarz ewangelicki, ok. 1800 r. (A-101/1949)
308. Rożyńsk Wielki - cmentarz ewangelicki, założono - ok. 1800 r. (A-102/1949)
309. Rudzie - cmentarz ewangelicki, ok. II poł. XIX w. (A-103/1949)
310. Samoniny - cmentarz ewangelicki, 2 poł. XIX w. (A-107/1949)
311. Siedlisko - budynek szkolny w zespole szkoły pocz. XX w. (B-440/1949)
312. Siedlisko - cmentarz ewangelicki, ok. II poł. XIX w. (A-104/1949)
313. Skoczce - budynek szkolny w zespole szkoły okres międzywojenny. (B-454/1949)
314. Skoczce - budynek dawnej gospody pocz. XX w. (B-455/1949)
315. Skoczce - cmentarz ewangelicki, ok. II poł. XIX w. (A-105/1949)
316. Sokoty - cmentarz ewangelicki, ok. II poł. XIX w. (A-106/1949)
317. Suczki - cmentarz ewangelicki, II poł. XIX w. (A-108/1949)
318. Szyliny - cmentarz ewangelicki, XIX w. (A-109/1949)
319. Tatary - cmentarz ewangelicki, XIX w. (A-110/1949)
320. Uźbale - grób żołnierski, niemiecki, z I wojny światowej, 1914 r. (A-111/1949)
321. Wilkasy - park dworski, XIX/XX w. (B-462/1949)
322. Wilkasy - cmentarz ewangelicki, XIX/XIX w. (A-112/1949)
323. Wilkasy - cmentarz ewangelicki, rodzinny, k. XIX/XX w.(?) (A-113/1949)
324. Wiłkajcie - cmentarz ewangelicki, ok. II poł. XIX w. (A-114/1949)
325. Włosty - cmentarz ewangelicki, XIX w. (A-115/1949)
326. Wronki Wielkie - cmentarz ewangelicki, założono - ok. 1850 r. (A-116/1949)
327. Wronki-Podgórze - cmentarz ewangelicki, założono - ok. 1800 r. (A-83/1949)
328. Wronki Wielkie - cmentarz żołnierzy radzieckich z II wojny światowej l. 40. 50. X w. (A-117/1949)
329. Wrotkowo - cmentarz ewangelicki, II poł. XIX w. (A-119/1949)
330. Zatyki - Budynek szkolny w zespole szkoły(B-464/1949)
331. Zatyki - Budynek gospodarczy w zespole szkoły(B-465/1949)
332. Zatyki - cmentarz ewangelicki, II poł. XIX w. (A-120/1949)
333. Żelazki - cmentarz ewangelicki, ok. II poł. XIX w. (A-121/1949)
334. Żelazki - cmentarz ewangelicki, rodzinny, ok. II poł. XIX w. (A-122/1949)

Źródło: Gminna Ewidencja Zabytków Miasta i Gminy Gołdap

Tabela 9.

Wykaz obiektów archeologicznych wpisanych do gminnej ewidencji zabytków

Nr	Nazwa lokalna	Obszar AZP	Nr M.	Nr Ob.	Funkcja	Chronologia
1	Babki	14-80	1	1	cmentarzysko	wczesne średniowiecze
2	Babki	14-80	1	9	osada śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze okres nowożytny
3	Babki	14-80	2	10	śląd osadnictwa	epoka kamienia
4	Bałupiany	12-77	1	11	grodzisko	wczesne średniowiecze
5	Bałupiany	12-78	2	4	osada	okres wędrówek ludów
6	Bałupiany	12-78	3	5	osada (?)	środkowa epoka kamienia
7	Bałupiany	12-78	4	21	śląd osadnictwa osada	epoka kamienia-epoka brązu XVII-XVIII w.
8	Bałupiany	12-78	5	22	osada	XVI-XVII w.
9	Bałupiany	12-78	6	23	śląd osadnictwa	2 poł. XIII-1poł. XIV w.
10	Bałupiany	12-78	7	24	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	epoka kamienia 2 poł. XVI-XVIII w.
11	Barkowo	13-77	1	3	osada	środkowa epoka kamienia
12	Barkowo	13-77	2	14	osada	XVI-XVII w.
13	Barkowo	13-77	3	15	śląd osadnictwa osada	wczesne średniowiecze XVI w.
14	Barkowo	13-77	4	16	śląd osadnictwa osada osada	pradzieje XVI w. XIX w.
15	Barkowo	13-77	5	17	śląd osadnictwa śląd osadnictwa osada osada	pradzieje XIV w. XVI-XVII w. XVII-XVIII w.
16	Boćwinka	15-77	3	57	śląd osadnictwa osada	wczesne średniowiecze XVI w.
17	Botkuny	13-79	1	1	?	okres wpływów rzymskich
18	Botkuny	13-79	2	15	śląd osadnictwa osada	okres wędrówek ludów 2 poł. XVI w. – 1 poł. XVII w.
19	Botkuny	13-79	3	16	śląd osadnictwa osada	późne średniowiecze poł. XVI w.
20	Botkuny	13-79	4	17	osada śląd osadnictwa	2 poł. XV – XVI w. XIX w.
21	Botkuny	13-79	5	18	śląd osadnictwa osada	późny okres wpływów rzymskich 2 poł. XVI w.
22	Botkuny	13-79	6	19	śląd osadnictwa śląd osadnictwa osada	okres wpływów rzymskich wczesne średniowiecze 2 poł. XVI w.
23	Bronisze	13-80	1	5	śląd osadnictwa	mezolit – wczesna epoka brązu
24	Bronisze	13-80	2	6	obozowisko śląd osadnictwa	epoka kamienia mezolit – epoka żelaza
25	Bronisze	13-80	3	7	obozowisko (?)	mezolit – wczesna epoka brązu
26	Bronisze	13-80	4	8	śląd osadnictwa	późne średniowiecze
27	Bronisze	13-80	5	9	śląd osadnictwa	epoka kamienia
28	Dąbie	15-77	1	1	śląd osadnictwa osada śląd osadnictwa	mezolit – epoka żelaza okres wpływów rzymskich – okres wędrówek późne średniowiecze
29	Dąbie	15-77	2	7	śląd osadnictwa	późny okres wpływów rzymskich – okres wędrówek ludów (?)

30	Dąbie	15-77	3	8	obozowisko – osada osada	mezolit – epoka brązu okres wpływów rzymskich – okres wędrówek ludów
31	Dąbie	15-77	4	9	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	epoka kamienia – epoka żelaza nieokreślona
32	Dąbie	15-77	5	11	śląd osadnictwa	epoka kamienia
33	Dąbie	15-77	6	12	obozowisko – osada (?) śląd osadnictwa	epoka kamienia – epoka żelaza okres nowożytny
34	Dąbie	15-77	7	13	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	epoka kamienia mezolit – epoka żelaza
35	Dąbie	15-77	8	14	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	nieokreślona późne średniowiecze
36	Dąbie	15-77	9	15	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	epoka kamienia – epoka żelaza okres nowożytny
37	Dąbie	15-77	10	16	śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa	okres wpływów rzymskich – okres wędrówek ludów nieokreślona późne średniowiecze
38	Dąbie	15-77	11	17	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	epoka kamienia późne średniowiecze - okres nowożytny
39	Dąbie	15-77	12	20	śląd osadnictwa cmentarzysko (?)	epoka kamienia okres wędrówek ludów
40	Dąbie	15-77	13	21	śląd osadnictwa	późny paleolit
41	Dąbie	15-77	14	22	śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa osada osada osada	epoka kamienia mezolit – epoka żelaza wczesna epoka żelaza (?) wczesne średniowiecze późne średniowiecze okres nowożytny
42	Dąbie	15-77	15	23	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	epoka kamienia późne średniowiecze
43	Dąbie	15-77	16	24	śląd osadnictwa	epoka kamienia
44	Dąbie	15-77	17	25	osada	okres wędrówek ludów – okres wpływów rzymskich
45	Dąbie	15-77	18	26	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	nieokreślona późne średniowiecze
46	Dąbie	15-77	19	32	obozowisko - osada	epoka kamienia – epoka żelaza
47	Dąbie	15-77	20	33	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	mezolit – epoka żelaza okres wędrówek ludów – okres wpływów rzymskich
48	Dąbie	15-77	21	34	śląd osadnictwa	epoka kamienia
49	Dąbie	15-77	22	53	śląd osadnictwa	epoka kamienia
50	Dąbie	15-77	23	54	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	epoka kamienia – epoka żelaza późne średniowiecze – okres nowożytny
51	Dąbie	15-77	24	55	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	epoka kamienia okres nowożytny
52	Dąbie	15-77	25	56	śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa	epoka kamienia mezolit – epoka żelaza okres nowożytny
53	Dąbie	15-77	26	58	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	nieokreślona okres nowożytny
54	Dąbie	15-77	27	59	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	epoka kamienia późne średniowiecze
55	Dąbie	15-77	28	60	śląd osadnictwa	mezolit – epoka żelaza
56	Dąbie	15-77	29	61	śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa	późny paleolit – mezolit nieokreślona wczesne średniowiecze okres nowożytny

57	Dąbie	15-77	30	62	obozowisko śląd osadnictwa śląd osadnictwa	mezolit wczesne średniowiecze okres nowożytny
58	Dąbie	15-77	31	63	śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa	mezolit – epoka żelaza nieokreślona okres nowożytny
59	Dąbie	15-77	32	64	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	epoka kamienia okres nowożytny
60	Dąbie	15-77	33	65	śląd osadnictwa	mezolit – epoka żelaza
61	Dąbie	15-77	34	66	śląd osadnictwa	mezolit
62	Dąbie	15-77	35	67	śląd osadnictwa	mezolit
63	Dąbie	15-77	36	68	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	mezolit – epoka żelaza późne średniowiecze
64	Dąbie	15-77	37	69	śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa	epoka kamienia wczesne średniowiecze okres nowożytny
65	Dunajek	15-78	1	20	śląd osadnictwa	epoka kamienia
66	Dunajek	15-78	2	21	śląd osadnictwa	mezolit
67	Dunajek	15-78	3	22	osada (?)	późne średniowiecze - okres nowożytny
68	Dunajek	15-78	4	23	śląd osadnictwa	epoka kamienia
69	Dunajek	15-78	5	33	śląd osadnictwa osada	mezolit – epoka żelaza późne średniowiecze - okres nowożytny
70	Dunajek	15-78	6	34	kopce, kurhany (?)	nieokreślona
71	Dunajek	15-78	7	35	osada	późne średniowiecze - okres nowożytny
72	Dunajek	15-78	8	36	osada	późne średniowiecze - okres nowożytny
73	Dunajek	15-78	9	37	osada	późne średniowiecze - okres nowożytny
74	Dunajek	15-78	10	38	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	mezolit – epoka żelaza późne średniowiecze
75	Dunajek	16-78	11	6	znalezisko luźne	okres wpływów rzymskich
76	Dunajek	16-78	12	32	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	okres wpływów rzymskich - okres wędrówek ludów okres nowożytny
77	Dunajek	16-78	13	33	śląd osadnictwa	okres wpływów rzymskich - okres wędrówek ludów
78	Galwecie	12-79	1	5	osada śląd osadnictwa śląd osadnictwa	średniowiecze XVI w. XVIII – XIX w.
79	Galwecie	12-79	2	6	osada	2 poł. XVI w.
80	Galwecie	12-79	3	7	osada	pradzieje
81	Galwecie	12-79	4	3	śląd osadnictwa osada	neolit XVI w.
82	Galwecie	12-79	5	8	śląd osadnictwa	2 poł. XVI w. – 1 poł. XVII w.
83	Galwecie	12-79	6	11	osada	XVI w.
84	Galwecie	12-80	7	4	śląd osadnictwa	mezolit – epoka żelaza
85	Gieraliszki	15-77	1	27	osada	późne średniowiecze - okres nowożytny
86	Gieraliszki	15-77	2	31	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	okres wpływów rzymskich (?) wczesne średniowiecze (?)
87	Gieraliszki	15-77	3	37	śląd osadnictwa	mezolit – epoka żelaza
88	Gieraliszki	15-77	4	38	śląd osadnictwa	mezolit – epoka żelaza
89	Gołdap	12-78	1	1	osada	schyłkowy paleolit i mezolit
					osada	wczesna epoka brązu
90	Gołdap	12-78	2	2	osada	schyłkowy paleolit i mezolit
91	Gołdap	12-78	3	3	osada osada	późny paleolit 2 poł. XVI-XVII w.

92	Gołdap	12-78	4	1	osada	mezolit, neolit
93	Gołdap	12-78	5	2	osada	epoka brązu
94	Gołdap	12-78	7	10	osada	2 poł. XVI –XVII w.
95	Gołdap	12-78	8	11	osada	2 poł. XVII - XIX w.
96	Gołdap	12-78	9	31	osada	XVI –XVII w.
97	Gołdap	12-78	10	32	śląd osadnictwa	późny okres wpływów rzymskich – okres wędrówek ludów
98	Gołdap	12-78	11	34	śląd osadnictwa osada	2 poł. XVI –XVII w.
99	Gołdap	13-78	12	1	śląd osadnictwa	epoka brązu
100	Gołdap	13-78	13	11	śląd osadnictwa osada	neolit lub wczesna epoka brązu 2 poł. XVI –XVII w.
101	Gołdap	13-78	14	12	śląd osadnictwa	2 poł. XVI –XVII w. oraz XIX w.
102	Gołdap	13-78	15	13	śląd osadnictwa osada śląd osadnictwa	epoka kamienia - wczesna epoka brązu 2 poł. XVI –XVII w. XIX w.
103	Gołdap	13-78	16	14	osada	neolit - wczesna epoka brązu
104	Gołdap	13-78	17	15	osada	XVII w.
105	Gołdap	13-78	18	16	śląd osadnictwa	neolit lub wczesna epoka brązu
106	Gołdap	12-79	19	3	śląd osadnictwa	mezolit
107	Gołdap	12-79	20	4	śląd osadnictwa	mezolit (?)
108	Gołdap	12-79	21	8	śląd osadnictwa osada	XIV – XV w. 2 poł. XVI w.
109	Gołdap	12-79	22	9	śląd osadnictwa	mezolit (?)
110	Gołdap	12-79	23	10	osada osada	mezolit (?) XVI w.
111	Gołdap	12-79	24	11	osada	XVII w.
112	Gołdap	12-79	25	12	osada	XVI w. – 1 poł. XVII w.
113	Gołdap	12-79	26	13	osada	XVI w. – 1 poł. XVII w.
114	Gołdap	12-79	27	14	osada	XVII w. – XVIII w.
115	Gołdap	12-79	28	15	osada	śląd osadnictwa
116	Gołdap	12-79	29	16	śląd osadnictwa osada	średniowiecze 2 poł. XVI w.,
117	Gołdap	13-79	30	4	śląd osadnictwa	XVI –XVII w.
118	Gołdap	13-79	31	12	śląd osadnictwa	XVI w.
119	Gołdap	13-79	33	21	cmentarzysko	późny okres wpływów rzymskich
120	Górne	13-80	1	4	śląd osadnictwa	epoka kamienia
121	Główka	15-77	1	3	cmentarzysko ciałopalne	epoka żelaza
122	Główka	15-77	2	35	śląd osadnictwa	mezolit – wczesna epoka brązu (?)
123	Główka	15-77	3	36	osada	okres wpływów rzymskich - okres wędrówek ludów
124	Główka	15-77	4	50	śląd osadnictwa	mezolit
125	Główka	15-77	5	51	śląd osadnictwa osada (?)	epoka kamienia - epoka brązu późne średniowiecze – okres nowożytny
126	Główka	15-77	6	52	śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze późne średniowiecze okres nowożytny
127	Główka	14-77	8	9	śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa	wczesna epoka brązu okres wpływów rzymskich - okres wędrówek ludów
						okres nowożytny

128	Główka	14-77	9	10	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	neolit - wczesna epoka żelaza pradzieje
129	Główka	15-77	10	11	śląd osadnictwa	okres nowożytny
130	Główka	15-77	11	12	śląd osadnictwa	okres nowożytny
131	Główka	15-77	12	13	osada	średniowiecze (XIII-XIV w.) okres nowożytny (XVIII-XIX w.)
132	Główka	15-77	13	8	śląd osadnictwa	okres wpływów rzymskich - okres wędrówek ludów
133	Główka	15-77	14	18	śląd osadnictwa	pradzieje
134	Grabowo	14-78	1	5	osada	okres nowożytny (XVII-XX w.)
135	Grabowo	14-78	2	6	osada	okres nowożytny (XIX-XX w.)
136	Grabowo	14-78	3	7	osada	okres nowożytny (XVII-XIX w.)
137	Grygieliszki	12-77	1	6	osada	XVII-XVIII w.
138	Grygieliszki	12-77	2	7	osada	XVI-XVII w.
139	Jabłońskie	13-78	1	5	osada	XVI – XVII w.
140	Jabłońskie	13-78	2	6	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	paleolit (?) ?
141	Jabłońskie	13-78	3	7	śląd osadnictwa osada	epoka kamienia 2 poł. XVI – XVII w.
142	Jabłońskie	13-78	4	8	osada osada	XIV – XV w. 2 poł. XVI
143	Janowo	13-78	1	17	osada	2 poł. XVI – XVII w.
144	Janowo	13-78	2	18	śląd osadnictwa	neolit lub wczesna epoka brązu
145	Jany	13-77	1	6	osada śląd osadnictwa	pradzieje XVI – XVII w.
146	Jany	13-77	2	18	śląd osadnictwa	pradzieje
147	Jany	13-77	3	20	osada	XVI – poł. XVII w.
148	Jany	13-77	4	21	osada osada osada	pradzieje XVI – XVII w. XIX w.
149	Jany	13-77	5	22	osada śląd osadnictwa	neolit - wczesna epoka brązu późne średniowiecze
150	Jeziorki Wielkie	15-77	1	45	śląd osadnictwa	epoka kamienia
151	Jeziorki Wielkie	15-77	2	46	śląd osadnictwa	mezolit epoka żelaza
152	Jeziorki Wielkie	15-77	3	47	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	późny paleolit okres nowożytny
153	Jeziorki Wielkie	15-77	4	48	śląd osadnictwa	późne średniowiecze
154	Jeziorki Wielkie	15-77	5	49	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	późne średniowiecze okres nowożytny
155	Juchnajcie	13-77	1	1	cmentarzysko	okres wędrówek ludów
156	Juchnajcie	13-77	2	2	osada	młodsza epoka żelaza
157	Juchnajcie	13-77	3	19	osada	XVIII-XIX w.
158	Juchnajcie	13-77	4	23	osada	XV (?) - XVI w
159	Juchnajcie	13-77	5	24	osada osada	XV w. XVI-XVII w.
160	Juchnajcie	13-77	6	25	osada	XV-XVI w.
161	Juchnajcie	13-77	7	26	osada	XVI w.
162	Juchnajcie	13-77	8		osada	XV w.
163	Juchnajcie	13-77	9	31	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza ew. okres wpływów rzymskich
164	Juchnajcie	13-77	10	32	śląd osadnictwa osada	schyłkowy neolit - wczesna epoka brązu późny okres wpływów rzymskich

165	Kolki	13-79	1	5	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	okres wpływów rzymskich – wczesne średniowiecze XVI w.
166	Kolki	13-79	2	6	osada osada	mezolit XVI-XVII w.
167	Kolki	13-79	3	7	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze
168	Kolniszki	13-79	1	2	grodzisko	?
169	Kolniszki	13-79	2	13	osada	XVII w.
170	Kolniszki	13-79	3	14	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	późne średniowiecze (XV w.) XVII w.
171	Konikowo	13-78	1	4	grodzisko (?)	(?)
172	Konikowo	13-78	2	9	śląd osadnictwa	1 poł. XVI w.
173	Konikowo	13-78	3	10	osada	XI w.
174	Kośmidry	12-78	1	33	osada śląd osadnictwa	późny okres wpływów rzymskich XIV w.
175	Kowalki	15-78	1	12	śląd osadnictwa	epoka kamienia
176	Kowalki	15-78	2	13	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	mezolit – epoka żelaza okres nowożytny
177	Kowalki	15-78	3	14	śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa	epoka kamienia mezolit – epoka żelaza okres nowożytny
178	Kowalki	15-78	4	15	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	mezolit – epoka żelaza okres nowożytny
179	Kozaki	13-79	1	21	osada	2 poł. XVI w.
180	Kozaki	13-79	2	22	śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa	średniowiecze (?) 2 poł. XVI w. XVIII w.
181	Kozaki	13-79	3	23	osada	pocz. XVII – kon. XVIII w.
182	Kozaki	14-78	5	12	osada	okres nowożytny (XIX w.)
183	Łobody	12-77	1	8	osada śląd osadnictwa	XVI w. kon. XIX w.
184	Marcinowo	14-78	1	1	grodzisko	?
185	Marcinowo	14-78	2	3	znalezisko luźne	okres wpływów rzymskich - okres wędrówek ludów
186	Marcinowo	14-78	3	4	osada	okres nowożytny (XVIII-XIX w.)
187	Nasuty	15-78	1	6	osada	późne średniowiecze - okres nowożytny
188	Nasuty	15-78	2	16	śląd osadnictwa	epoka kamienia
189	Nasuty	15-78	3	17	śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa	mezolit nieokreślona wczesne średniowiecze późne średniowiecze - okres nowożytny
190	Nasuty	15-78	4	18	osada osada	późne średniowiecze okres nowożytny
191	Nasuty	15-78	5	19	śląd osadnictwa	mezolit – epoka żelaza
192	Niedzwica	12-78	1	6	osada (?)	okres wpływów rzymskich -okres wędrówek ludów
193	Niedzwica	12-78	2	7	osada (?)	XVIII w.
194	Niedzwica	12-78	3	8	osada	XVI-XVII w.
195	Niedzwica	12-78	4	12	osada	XVII – XVIII w.
196	Niedzwica	12-78	5	13	śląd osadnictwa	?
197	Niedzwica	12-78	6	14	śląd osadnictwa osada śląd osadnictwa	XV-XV w. XVII–XVIII w. XVIII-XIX w.
198	Niedzwica	12-78	7	15	osada	2 poł. XVI w.

199	Niedzwica	12-78	8	16	osada	2 poł. XV w – 1 poł. XVI w.
200	Niedzwica	12-78	9	17	osada	2 poł. XV w – 1 poł. XVI w.
201	Niedzwica	12-78	10	18	śląd osadnictwa	?
202	Niedzwica	12-78	11	19	śląd osadnictwa	XV w – XVI w
203	Niedzwica	12-78	12	20	osada osada	epoka kamienia – wczesna epoka brązu 2 poł. XV w - XVI w
204	Niedzwica	12-78	13	25	osada	późny okres wpływów rzymskich - okres wędrówek ludów
205	Niedzwica	12-78	14	26	śląd osadnictwa	epoka kamienia
206	Niedzwica	12-78	15	27	śląd osadnictwa osada osada	epoka kamienia późny okres wpływów rzymskich 2 poł. XV w - XVI w
207	Niedzwica	12-78	16	28	osada	XV w.
208	Niedzwica	12-78	17	29	osada	XIX w.
209	Niedzwica	12-78	18	30	śląd osadnictwa osada	XV w. XVI – XVIII w.
210	Osowo	14-78	1	2	grodzisko	?
211	Osowo	14-78	2	8	osada	okres nowożytny (XVIII- XX w.)
212	Osowo	14-78	3	8	osada	okres nowożytny (XVIII- XX w.)
213	Osowo	14-78	4	10	osada	okres nowożytny (XVIII- XIX w.)
214	Osowo	14-78	5	11	osada	okres nowożytny (XVIII- XIX w.)
215	Okrasin	15-77	1	2	cmentarzysko kurhanowe	wczesny okres wpływów rzymskich
216	Pietraszki	12-77	1	5	osada	XVI-XVII w.
217	Podbrodzie	13-78	1	20	śląd osadnictwa osada	XV w. 2 poł. XVI-XVII w.
218	Rostek	13-78	1	2	gród gród	XII w. XIV w.
219	Rostek	13-78	2	3	osada osada	późny okres wpływów rzymskich VII-XI w.
220	Rożyńsk	14-77	1	4	cmentarzysko	późny okres wpływów rzymskich - okres wędrówek ludów
221	Rożyńsk	14-77	2	5	śląd osadnictwa cmentarzysko	neolit późny okres wpływów rzymskich -okres wędrówek ludów VII-XI w.
222	Rożyńsk	14-77	3	19	śląd osadnictwa	okres nowożytny (XVIII-XX w.)
223	Rożyńsk	14-77	4	20	osada osada	okres wpływów rzymskich -okres wędrówek ludów okres nowożytny (XVIII-XIX w.)
224	Rożyńsk	14-77	5	14	bruk kamienny	okres nowożytny (XVIII-XX w.)
225	Rożyńsk	14-77	6	21	osada	okres nowożytny (XVIII-XX w.)
226	Rożyńsk	14-77	7	22	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	pradzieje okres nowożytny
227	Rudzie	15-78	1	3	osada	późne średniowiecze, okres nowożytny
228	Rudzie	15-78	2	4	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze okres nowożytny
229	Rudzie	15-78	3	5	śląd osadnictwa śląd osadnictwa osada	epoka kamienia wczesne średniowiecze okres nowożytny
230	Rudzie	15-78	4	7	śląd osadnictwa (?) śląd osadnictwa	epoka kamienia mezolit – epoka żelaza
231	Rudzie	15-78	5	8	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	epoka kamienia późne średniowiecze
232	Samoniny	12-77	1	9	osada	XVII-XVIII w.

233	Samoniny	12-77	2	10	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	neolit (?) XVII-XVIII w.
234	Siedlisko	15-78	1	2	znalezisko luźne	późny paleolit
235	Siedlisko	15-77	2	28	śląd osadnictwa osada	mezolit – epoka żelaza późne średniowiecze
236	Siedlisko	15-77	3	29	osada śląd osadnictwa	średniowiecze okres nowożytny
237	Siedlisko	15-77	4	30	śląd osadnictwa osada	późne średniowiecze okres nowożytny
238	Siedlisko	15-77	5	39	śląd osadnictwa osada	epoka kamienia późne średniowiecze – okres nowożytny
239	Siedlisko	15-77	6	40	osada	późne średniowiecze – okres nowożytny
240	Siedlisko	15-77	7	41	śląd osadnictwa osada	mezolit – epoka żelaza późne średniowiecze – okres nowożytny
241	Siedlisko	15-77	8	42	osada	późne średniowiecze – okres nowożytny
242	Siedlisko	15-77	9	43	śląd osadnictwa osada (?) osada	epoka kamienia – epoka brązu wczesne średniowiecze późne średniowiecze – okres nowożytny
243	Siedlisko	15-77	10	44	osada	późne średniowiecze – okres nowożytny
244	Siedlisko	15-78	11	9	osada	okres nowożytny (od XVII w.)
245	Siedlisko	15-78	12	10	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze (?)
246	Siedlisko	15-78	13	11	śląd osadnictwa	mezolit – epoka żelaza
247	Skocze	13-77	1	4	śląd osadnictwa	epoka kamienia
248	Skocze	13-77	2	12	śląd osadnictwa	neolit – epoka żelaza
249	Skocze	13-77	3	13	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	XVI-XVII w. XIX-XX w.
250	Skocze	13-77	4	27	śląd osadnictwa osada śląd osadnictwa	pradzieje XV-XVII w. XIX w.
251	Skocze	13-77	5	28	śląd osadnictwa osada	epoka kamienia - wczesna epoka brązu XVI-XVII w.
252	Skocze	13-77	6	29	śląd osadnictwa osada	XII - XIII w. XVI - XVII w.
253	Włosty	13-77	1	33	osada osada	XV w. XVI –XVII w.
254	Zatyki	14-79	1	1	śląd osadnictwa	mezolit – epoka żelaza
255	Żelazki	14-80	1	6	śląd osadnictwa	epoka kamienia
256	Żelazki	14-80	2	7	śląd osadnictwa	epoka kamienia
257	Żelazki	14-80	3	8	osada (?) osada	wczesne średniowiecze późne średniowiecze – okres nowożytny
258	Żelazki	14-80	4	12	osada	epoka kamienia

Źródło: Gminna Ewidencja Zabytków Miasta i Gminy Gołdap

3.3. Uwarunkowania wynikające ze stanu środowiska kulturowego

Ochrona wartości kulturowych miasta i gminy Gołdap powinna wynikać z następujących działań:

- 1) w odniesieniu do zabytków architektury, zabytków techniki zakazuje się dokonywania zmian mogących doprowadzić do utraty wartości zabytkowej (wyburzania, nadbudowy, zmian kształtu dachów, zmian rodzaju pokrycia dachowego, zmian w obrębie elewacji,

- 2) z wyłączeniem prac adaptacyjnych uwzględniających walory zabytkowe obiektów, dokonanych na podstawie wytycznych konserwatorskich oraz zmian wynikających z ustaleń zdobytych na podstawie badań naukowych i konserwatorskich);
- 3) w odniesieniu do zabytków archeologicznych ochronie podlegają nawarstwienia kulturowe, a wszelkie prace ziemne podejmowane na ich terenie należy poprzedzić badaniami archeologicznymi lub prowadzić pod nadzorem archeologicznym, na które należy uzyskać pozwolenie zgodnie z przepisami o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami;
- 4) w odniesieniu do zabytkowych parków i cmentarzy ochroną należy objąć drzewostan, elementy małej architektury, nagrobki, kaplice, ogrodzenia, a także kompozycję przestrzenną (aleje, układ kwater);
- 5) należy zwrócić szczególną uwagę na ochronę ekspozycji istniejących obiektów zabytkowych, jak również elementów krajobrazowych – obowiązuje ochrona historycznego krajobrazu kulturowego z ekspozycją na historyczne dominanty, zieleń i układ drogowy;
- 6) w odniesieniu do stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków archeologicznych o własnej formie terenowej obowiązuje zakaz realizacji inwestycji budowlanych i działalności rolniczej (postuluje się pozostawienie terenu jako nieużytek);
- 7) w przypadku realizowania inwestycji na obszarze stanowiska archeologicznego, znajdującego się w ewidencji zabytków AZP, prace ziemne należy poprzedzić weryfikacyjnymi sondażowymi badaniami archeologicznymi niezbędnymi do zajęcia stanowiska archeologicznego do zagospodarowania terenu;
- 8) inwestycje dotyczące infrastruktury technicznej (liniowe) w obrębie nawarstwień kulturowych powinny być prowadzone pod stałym nadzorem archeologicznym;
- 9) działalność inwestycyjna na obszarach objętych ochroną konserwatorską powinna uwzględniać zachowanie i kontynuację historycznych układów zabudowy oraz adaptację istniejących obiektów do nowej funkcji pod warunkiem utrzymania ich charakteru, preferowane są działania rekonstrukcyjne odnośnie formy i gabarytów obiektów;
- 10) parametry i wskaźniki nowej zabudowy i zagospodarowania terenu dla zapewnienia ciągłości w kształtowaniu architektury lokalnej powinny nawiązywać do historycznych elementów podlegających ochronie, w tym: linii zabudowy, skali zabudowy, sposobu lokalizacji i rozmieszczenia budynków, formy i gabarytów budynków oraz rodzaju stosowanych lokalnie materiałów budowlanych;
- 11) możliwość wprowadzenia rozwiązań architektonicznych uwzględniających nowoczesne technologie w zakresie formy budynku jak i kształtowania sylwety dachu powinna być

uwarunkowana zachowaniem wyżej wymienionych elementów podlegających ochronie;

12) w odniesieniu do nowej zabudowy powinna obowiązywać zasada dostosowania do sąsiadujących obiektów historycznych o tej samej funkcji pod względem gabarytów, wysokości, bryły (w tym kierunku kalenicy, spadku połaci dachowych) oraz pokrycia dachów, formy architektonicznej, materiałów budowlanych (dachówka ceramiczna, cegła, kamień, tynki o tradycyjnej fakturze, drewno itp.).

4. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z WYSTĘPOWANIA TERENÓW I OBIEKTÓW CHRONIONYCH NA PODSTAWIE PRZEPISÓW SZCZEGÓLNYCH

W mieście i gminie Gołdap zlokalizowane są następujące tereny i obiekty chronione na podstawie przepisów szczególnych:

- 1) Park Krajobrazowy Puszczy Rominckiej - zgodnie z przepisami o ochronie przyrody;
- 2) Rezerwat przyrody "Mechacz Wielki" - zgodnie z przepisami o ochronie przyrody;
- 3) obszary chronionego krajobrazu - zgodnie z przepisami o ochronie przyrody;
- 4) zespoły przyrodniczo-krajobrazowe - "Tatarska Góra" i "Gołdapska Struga";
- 5) wody powierzchniowe i strefy ochronne wokół wód – zgodnie z przepisami Prawa wodnego;
- 6) obszary szczególnego zagrożenia powodzią o prawdopodobieństwie wystąpienia Q1% i Q10% wyznaczone zgodnie z przepisami Prawa wodnego;
- 7) pomniki przyrody - zgodnie z przepisami o ochronie przyrody;
- 8) użytki rolne i grunty leśne – zgodnie z przepisami w sprawie ochrony gruntów rolnych i leśnych;
- 9) ujęcia wody – zgodnie z przepisami Prawa wodnego;
- 10) strefa ochrony uzdrowskiej A, obejmująca tereny dzielnicy uzdrowskiej nad jeziorem Gołdap – zgodnie z przepisami w sprawie uzdrowisk;
- 11) strefa ochrony uzdrowskiej B, obejmująca teren miasta Gołdap - zgodnie z przepisami w sprawie uzdrowisk;
- 12) strefa ochrony uzdrowskiej C, obejmująca teren części miasta i gminy Gołdap - zgodnie z przepisami w sprawie uzdrowisk;
- 13) strefa ochrony konserwatorskiej, obejmująca obszar śródmiejski miasta Gołdap – zgodnie z przepisami w sprawie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 14) elementy dziedzictwa kulturowego wymienione w tabelach 7, 8 i 9 - zgodnie z przepisami w sprawie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

5. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z UZBROJENIA INŻYNIERYJNEGO

5.1. Charakterystyka stanu istniejącego uzbrojenia inżynierskiego

5.1.1. W zakresie systemu wodociągowego

Charakterystyka ujęć wód podziemnych na terenie miasta i gminy

Ujęcie wody w Gołdapi zlokalizowane jest na tarasie nadzalewowym w dolinie rzeki Gołdapa. Dolina rzeki w rejonie miasta wypełniona jest utworami wodonośnymi, na które składają się przeważnie pospółki i żwiry z domieszką otoczków i skał północnych. Miąższość tych utworów wynosi około 27 m. Na powierzchni utwory piaszczyste pokryte są glebą humusową. W spągu doliny rzeki występują doliny zwałowe. Żwiry i pospółki występujące poniżej spągu gleby są silnie nawodnione. Ustabilizowane lustro wody o charakterze swobodnym występuje na głębokości 0,7 m poniżej. Wszystkie studnie ujmują czwartorzędową warstwę wodonośną. Warstwa ta jest bardzo zasobna w wodę. Pomimo długiego okresu eksploatacji studni, nie stwierdza się większego wzajemnego oddziaływania na siebie.

Ujęcie miejskie w Gołdapi administrowane jest przez Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. Składa się z pięciu studni głębinowych o łącznej wydajności 4 468,2 m³/h. Woda ze studni przekazywana jest pompami głębinowymi do dwóch zbiorników wyrównawczych o pojemności 1000 m³ każdy, a następnie ze zbiorników poprzez stację pomp (dwie pompy i trzy hydrofony) drugiego stopnia (poziom pompy TYP OS- 150 m³/h) tłoczona jest do sieci miejskiej. Zasoby eksploatacyjne ujęcia w kategorii "B" wynoszą $Q=193,0$ m³/h przy depresji $S=0,74$ m, są zatwierdzone przez Wojewodę Białostockiego decyzją nr GP.x/010/217/74/75 z dnia 4 lutego 1975 roku. Pozwolenie wodnoprawne wydane przez Wojewodę Suwalskiego do roku 2005 na pobór wód podziemnych oraz eksploatację urządzeń wodnych dla zaopatrzenia miasta wynosi $Q=190$ m³/h; 3 470 m³/d; 1266,550 m³/rok.

Na terenie strefy ochrony komunalnego ujęcia wody podziemnej w Gołdapi wprowadzono następujące zakazy:

- wprowadzania ścieków do ziemi,
- rolniczego wykorzystania ścieków,
- przechowywania, magazynowania i składowania odpadów promieniotwórczych,

produktów ropopochodnych, nawozów sztucznych i innych substancji chemicznych (dla Zakładu Wodociągów zlokalizowanego w tej strefie nie obowiązuje ten zakaz, ale pod warunkiem odpowiedniego zabezpieczenia wymaganego stosownymi wytycznymi przepisami budowlanymi, ppoż. i ochrony środowiska),

- stosowania nawozów sztucznych oraz chemicznych środków ochrony roślin,
- wznoszenia jakichkolwiek budowli i budowa dróg publicznych (poza obiektami i wewnętrznymi drogami Zakładu Wodociągów),
- wykonywania robót melioracyjnych i wykopów ziemnych,
- wykonywanie odwodnień budowlanych,
- mycia pojazdów mechanicznych,
- urządzania parkingów,
- inne zakazy określone w przepisach ochrony środowiska.

Ponadto poza wymienionymi wyżej zakazami, nakazami ograniczeniami w aspekcie jakościowej i ilościowej ochrony zasobów wód podziemnych zaleca się w wyżej wymienionym pozwoleniu wodnoprawnym:

- rozwiązanie problemu gospodarki ściekowej we wschodniej części strefy ochronnej (szczególnie ulica Sikorskiego) poprzez budowę kolektora sanitarnego oraz wykonanie podłączeń poszczególnych użytkowników; nie zrealizowanie tego zalecenia może doprowadzić do zamknięcia ujęcia wody ze względów sanitarnych w ciągu najbliższych kilku lat,
- wprowadzenie administracyjnego nakazu dotyczącego obowiązkowego podłączenia się do kolektora sanitarnego właścicieli posesji we wschodniej części strefy, po podłączeniu do sieci sanitarnej, należy administracyjnie nakazać likwidację wszystkich szamb, dołów chłonnych itd.,
- zlikwidowanie wszystkie nieczynnych studni kopanych w obszarze strefy ochronnej,
- zamknięcie dla ruchu publicznego drogi dojazdowej do Zakładu Wodociągów, nie dopuszczać do zrzutu jakichkolwiek substancji i materiałów do cieku stanowiącego wschodnią granicę strefy ochronnej na całej jego długości,
- zwrócenie szczególnej uwagi na czystość wód jeziora Gołdap i rzeki Gołdapy w działaniach planistycznych i inwestycyjnych.

Ujęcie wody Boćwinka-Subbaza administrowane jest przez Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Gołdapi. Ujęcie składa się ze stacji wodociągowej, dwóch studni wierconych oraz sieci wodociągowej. Studnia wiercona nr 1 została wykonana w 1976 roku, jej głębokość wynosi 80 m. Zasoby eksploatacyjne zostały zatwierdzone w wysokości 62,0 m³/h przy depresji $S = 2,4$ m. Studnia wiercona nr 2 została wykonana w 1982 roku, głębokość - 80 m. Zasoby eksploatacyjne zostały zatwierdzone w wysokości 114,0 m³/h przy

depresji $S = 2,8$ m. Studnia wiercona nr 1 jest eksploatowana przy pomocy agregatu głębinowego GC3-0S z silnikiem SGMf 13 kW, a nr 2 jest eksploatowana przy pomocy agregatu głębinowego G80 VI B). Woda z hydroforni dostarczana jest do miejscowości: Boćwinka, Boćwinka Młyn, Boćwinka Nowa, Rożyńsk Wielki. Długość sieci rozdzielczej wynosi 7 km. W celu utrzymania założonych parametrów ciśnienia w sieci wodociągowej zamontowano 3 szt. hydroforów o pojemności całkowitej 4 m³ każdy. Woda jest uzdatniania ze względu na ponadnormatywną zawartość żelaza i manganu.

Ujęcie wody Bronisze w Broniszach administrowane jest przez Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Gołdapi. Urządzenia gospodarki wodnej na terenie ujęcia stanowią: studnia wiercona, budynek hydroforni, w którym znajdują się hydrofony: trzy po 1 m³ i dwa po 0,5 m³ oraz urządzenia sprężonego powietrza. Studnia głębinowa została wykonana w 1991 roku. Jej głębokość wynosi 63 m. Zasoby ujęcia zostały zatwierdzone w wysokości $S = 6,9$ m. Studnia eksploatowana jest przy pomocy agregatu głębinowego G80 IX z silnikiem SGMf 5,5 kW. Woda nie wymaga uzdatniania.

Ujęcie wody Galwecie administrowane jest przez Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Gołdapi i położone jest na działce użytkownika. Ujęcie wody składa się z dwóch studni wierconych, stacji wodociągowej oraz sieci wodociągowej. Studnia wiercona nr 1 o głębokości 50 m o wydajności $Q=23,7$ m³/h przy $S=5,5$ m jest od kilku lat nie użytkowana. Studnia wiercona nr 2 o głębokości 57 m została wykonana w 1980 roku. Jej zasoby eksploatacyjne zostały zatwierdzone w wysokości 167 m³/h przy $S=3,1$ m. Studnia ta jest eksploatowana przy pomocy agregatu głębinowego G80IVB z silnikiem SGMf 13 kW. Woda agregatem głębinowym przez odżelaziacze i odmanganiacze tłoczona jest do trzech hydroforów o łącznej pojemności całkowitej 10,5 m³. Woda wymaga uzdatniania ze względu na ponadnormatywną zawartość związków żelaza i manganu. Wodociąg zaopatruje w wodę mieszkańców miejscowości Galwecie. Długość sieci rozdzielczej wynosi 2,2 km.

Ujęcie wody Grabowo administrowane jest przez Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Gołdapi i położone jest na działce użytkownika. Składa się z dwóch studni wierconych, zbiornika retencyjnego oraz stacji uzdatniania. SW1 - głębokość studni 127 m, zatwierdzone zasoby wodne $Q=15,6$ m³/h przy $S=4,45$ m. Studnia eksploatowana jest agregatem głębinowym G40 VII z silnikiem 2,2kw. SW2 - głębokość studni 105 m, zatwierdzone zasoby wodne $Q=69$ m³/h przy $S = 19$ m. Studnia eksploatowana jest przy pomocy agregatu głębinowego GB2 16. Studnia ta jest zasadniczym źródłem wody. Ze względu na małą wydajność SW1 jest używana jako studnia w wypadku awarii. Zbiornik retencyjny o kształcie walca (średnica 8 m, wysokość 2 m). Ogólna pojemność zbiornika wynosi 100 m³. Woda ze studni tłoczona jest przez odżelaziacz z mieszaczem powietrza do zbiornika retencyjnego. Ze zbiornika retencyjnego pompami samozasysającymi S-8.2 woda podawana jest do dwóch hydroforów o łącznej pojemności całkowitej 2,5 m³ i stąd

rozprowadzana jest do sieci. Z hydroforów zasilani są odbiorcy z terenu wsi Grabowo.

Ujęcie wody Górne administrowane jest przez Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Gołdapi i położone jest na dwóch działkach będących własnością użytkownika. Ujęcie składa się z dwóch studni wierconych i stacji wodnej.

Studnia SW 1 wybudowana była w 1981 roku. Głębokość 72 m. Zatwierdzone zasoby wodne $Q=63$ m³/h przy $S=5,7$ m. Studnia eksploatowana przy pomocy agregatu głębinowego G60 IX. Studnia SW2 wybudowana została w 1988 roku. Głębokość 70 m. Zatwierdzone zasoby wodne $Q=32$ m³/h przy $S=9,6$ m. Studnia eksploatowana jest przy pomocy agregatu głębinowego G60. Studnie eksploatowane są przemiennie. Woda ze względu na skład fizykochemiczny wymaga uzdatniania przy pomocy 2 odmanganiaczy.

Z dwóch hydroforów o łącznej pojemności całkowitej 5 m³ woda rozsyłana jest do sieci, której łączna długość wynosi 3,7 km.

Ujęcie wody Kolniszki w Kolniskach administrowane jest przez Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Gołdapi i jest zlokalizowane na działce będącej własnością użytkownika. Na terenie ujęcia znajdują się następujące urządzenia do poboru wody podziemnej: studnia wiercona, zbiornik wyrównawczy, stacja wodociągowa, sieć wodociągowa. Studnia SW2 wybudowana została w 1986 roku. Głębokość 69,0 m. Zatwierdzone zasoby wody 14 m³/h przy $S=8,0$ m. W studni zamontowana jest pompa głębinowa G80VIA (dławiona). Woda agregatem głębinowym tłoczona jest do zbiornika wyrównawczego, dwukomorowego o łącznej pojemności 150 m³. Woda ze zbiornika wyrównawczego jest przepompowywana trzema pompami samozasysającymi SK.6 z silnikami 4,4 kW do dwóch hydroforów o łącznej, całkowitej pojemności 5 m³. Woda z hydroforów jest kierowana rurami do sieci o łącznej długości 1,4 km. Woda nie wymaga uzdatniania.

Ujęcie wody Kośmidry administrowane jest przez Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Gołdapi i położone jest na działce użytkownika. Na terenie ujęcia znajdują się następujące urządzenia do poboru wody podziemnej: dwie studnie wiercone, stacja wodociągowa i sieć wodociągowa. Studnia wiercona SW1 wykonana została w 1967 roku przy zatwierdzonych zasobach wodnych $Q=32,5$ m³/h, $S=0,8$ m. W chwili obecnej studnia ta w znacznym stopniu zmniejszyła wydajność i pogorszyła się jakość wody. W studni zamontowany jest agregat głębinowy G40 VII z silnikiem 2,2 kW. Studnię wierconą SW2 wybudowano w 1973 roku. Głębokość 55 m. Zatwierdzone zasoby wody $Q=71,5$ m³/h przy $S=0,1$ m. Studnia eksploatowana jest agregatem głębinowym G60 x 9kW. Studnia daje wodę nie odpowiadającą przepisom. Obie studnie są sprzężone i eksploatowane jednocześnie. Woda jest tłoczona przez agregaty głębinowe do trzech hydroforów o łącznej całkowitej objętości 9,5 m³. W technologii nie przewidziano uzdatniania wody. Długość sieci wodociągowej wynosi 3,6 km. Z ujęcia wody w Kośmidrach korzystają mieszkańcy wsi

Kośmidry.

Ujęcie wody Kowalki administrowane jest przez Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Gołdapi. W skład ujęcia wody wchodzi następujące urządzenia do poboru wody podziemnej: studnia wiercona, zbiorniki retencyjne, stacja wodna, sieć wodociągowa, przepompownia II stopnia.

Studnia wiercona SW1 ma głębokość 116 m i zatwierdzony pobór wody 20 m³/h przy S=3,8 m. W studni zamontowany jest agregat głębinowy GCO.04 z silnikiem SGMe-18. Woda ze względu na podwyższoną ilość żelaza i manganu musi być uzdatniana. Ze studni agregatem głębinowym woda tłoczona jest do dwóch odżelaziaczy, a następnie do dwóch odmanganiaczy. Po uzdatnieniu trafia do zbiorników retencyjnych metalowych o łącznej całkowitej pojemności 100 m³. Ze zbiorników woda tłoczona jest do sieci zestawem hydroforowym ZH-JCL (6 x 0,75kW). W związku z konfiguracją terenu i dość dalekim przesylem wody w miejscowości Nasuty wybudowano przepompownię w celu wyrównania ciśnienia w sieci. Na działce oprócz budynku przepompowni znajduje się zbiornik retencyjny V=50 m³. Swoje zadania przepompownia spełnia przy pomocy zestawu hydroforowego ZH. Ujęcie wody w Kowalkach zaopatruje w wodę na cele bytowe i produkcyjne mieszkańców wsi: Kowalki, Nasuty, Rudzie, Siedlisko.

Ujęcie wody Mazucie administrowane jest przez Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Gołdapi i położone jest na działce będącej własnością użytkownika. W skład ujęcia wody wchodzi następujące urządzenia do poboru wody podziemnej: studnie wiercone, stacja wodna, sieć wodociągowa. Studnia głębinowa wiercona SW1 A wybudowana była w 1989 roku i ma głębokość 37,5 m, zatwierdzona wydajność Q_e=45 m³/h przy depresji S=5,40. Jest ona eksploatowana przy pomocy agregatu głębinowego GBO.2.6. Studnia nr 1, rok budowy 1971 i studnia 2A, rok budowy 1979 znajdują się w jednej obudowie, są nie użytkowane ze względu na małą wydajność i należy je zlikwidować. Ze studni woda jest tłoczona do dwóch odżelaziaczy z mieszaczami powietrza w celu jej uzdatnienia. Uzdatniona woda tłoczona jest do hydroforu o całkowitej objętości 3,5 m³. Z hydroforu rozprowadzana jest woda do sieci. Łączna długość sieci wynosi 1,5 km.

Ujęcie wody Okrasin administrowane jest przez Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Gołdapi i wody zlokalizowane jest na działce stanowiącej własność użytkownika. W skład ujęcia wody wchodzi: studnia Wiercona, stacja wodna, sieć wodociągowa. Studnia wiercona SW1 wybudowana w 1974 roku. Zatwierdzone zasoby wody Q =50,0 m³/h przy S =1,65 m. Woda ze względu na ponadnormatywną zawartość związków żelaza i manganu musi być uzdatniana przez przetłoczenie jej przez dwa odżelaziacze z mieszaczami powietrza i dwa odmanganiacze. Woda ze studni przez filtry do dwóch hydroforów o łącznej całkowitej objętości 4 m³ jest tłoczona zamontowanym agregatem głębinowym GBA2.10 z silnikiem 5,5 kW. Woda z hydroforów kierowana jest do sieci

zaopatrującej w wodę mieszkańców miejscowości Okrasin i Dąbie.

Ujęcie wody Pogorzel administrowane jest przez Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Gołdapi i usytuowane jest na działce stanowiącej własność użytkownika. W jego skład wchodzi następujące urządzenia do poboru wód podziemnych: studnie wiercone, stacja wodna, sieć wodociągowa. Studnia wiercona SW1 - rok budowy 1967, głębokość 53 m, zatwierdzone zasoby wody 45 m³/h przy S=13,40 m. Studnia eksploatowana jest zamontowanym agregatem głębinowym G80 IIIB z silnikiem SGMf 11 kW. Studnia wiercona SW2 - rok budowy 1986, głębokość 53 m, zasoby wody w kat B Q=36m³/h przy S =19,0 m. Studnia eksploatowana jest agregatem głębinowym G60.X z silnikiem 9 kW. Zasadniczo eksploatowana jest studnia SW2, natomiast studnia SW1 jest używana w czasie płukania źróź filtracyjnych i w okresach wyższego poziomu poboru wody. Woda ze względu na ponadnormatywną zawartość związków żelaza i manganu jest uzdatniana za pomocą dwóch odżelaziaczy z mieszaczami powietrza i dwóch odmanganiaczy. Uzdatniona woda przetłaczana jest do dwóch zbiorników hydroforowych, o łącznej i całkowitej pojemności 8 m³. Z hydroforów rurociągiem woda jest rozprowadzona do miejscowości Pogorzel i Borkowina. Łączna długość sieci wynosi 4,2 km.

Ujęcie wody Skoczce administrowane jest przez Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Gołdapi i położone jest na działce stanowiącej własność użytkownika. Ujęcie wody wybudowano w 1973 roku. W jego skład wchodzi: studnia, stacja wodna, wodociąg. Brak jest danych odnośnie studni. Ze względu na podwyższoną zawartość żelaza w wodzie konieczne jest uzdatnianie wody, które przeprowadza się przy pomocy dwóch odżelaziaczy z mieszaczami powietrza. Z odżelaziaczy woda tłoczona jest do dwóch hydroforów o łącznej, całkowitej pojemności 2m³. Z hydroforów woda dostarczana jest do gospodarstw rolnych we wsi Skoczce. Długość rurociągu wynosi 0,9 km.

Ujęcie wody Żelazki administrowane jest przez Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Gołdapi i położone jest na dwóch działkach stanowiących własność użytkownika. Ujęcie składa się z następujących urządzeń do poboru wody podziemnej: trzech studni, stacji wodnej, sieci wodociągowej. SW1- studnia wybudowana w 1962 roku. Głębokość 40 m, od dłuższego czasu nie eksploatowana ze względu na brak wydajności. SW2 - studnia obecnie eksploatowana. Zamontowany agregat głębinowy GC2.03 z silnikiem SGMf. Woda z tej studni nadaje się praktycznie tylko do celów gospodarczych ze względu na podwyższoną zawartość amoniaku oraz związków żelaza i manganu. SW1A - studnia wykonana w 1989 roku, o głębokości 58,0 m. Zasoby eksploatacyjne ujęcia kat B w ilości Q=50,2 m³/h przy S=5,4 m. Zwierciadło napięte + 2,15 m (samowypływ). Jednak ze względu na zapach (z 2G) woda jest nieprzydatna do spożycia. Praktycznie może być eksploatowana z zastrzeżeniami. Studnia SW 2 (orzeczenie SSE - woda niezdatna do spożycia zgodnie z przepisami MZiOS z 1977 roku) pomimo, że woda jest uzdatniana dwoma

odżelaziaczami z mieszaczami powietrza oraz dwoma odmanganiaczami. Po przejściu przez filtry woda tłoczona jest do dwóch hydroforów o łącznej, całkowitej objętości 8 m³ i dalej do sieci zaopatrującej mieszkańców w miejscowościach Żelazki i Babki.

Ujęcie wody Gołdap II administrowane jest przez Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Gołdapi i zlokalizowane jest na czterech działkach stanowiących własność użytkownika. W skład ujęcia wody wchodzi następujące urządzenia do poboru wody podziemnej: dwie studnie wiercone (Gołdap II), stacja wodna, pompownia II stopnia w Rostku, zbiornik retencyjny w Rostku, pompownia II stopnia we Wronkach, dwa zbiorniki retencyjne we Wronkach, sieć wodociągowa i tranzytowa. SW - 1 wybudowana w 1980 roku, o głębokości 74 m, Q=104,0 m³/h przy S=2,8 m. SW-2 - rok budowy 1974, wydajność Q=104 m³/h przy S=2,9 m. Obecnie eksploatowana jest studnia SW + 2. Zamontowany agregat głębinowy GCO.05 z silnikiem 11 kW. Obydwie studnie podają wodę znacznie przekraczającą zawartość związków żelaza i manganu dyskwalifikując ją jako wodę przydatną do spożycia. Woda powinna być uzdatniana, jednak wskutek znacznego zniszczenia odżelaziaczy i odmanganiaczy nie jest. Jest kierowana do hydroforów o łącznej i całkowitej objętości 8 m³. Ciśnienie wyłączeniowe wynosi 0,45 MPa. Woda wodociągiem tłoczona jest do miejscowości Rostek do zbiornika retencyjnego betonowego o pojemności 75 m³. Ze zbiornika retencyjnego przy pomocy pomp samozasysających typu SK6 i S82 woda tłoczona jest do dwóch hydroforów o łącznej kubaturze 8 m³ jeden nieczynny), sprężana do ciśnienia 0,52 MPa i stąd rozsyłana do miejscowości Rostek i rurociągiem tranzytowym do miejscowości Wronki. We Wronkach woda dostaje się do dwóch zbiorników retencyjnych betonowych o łącznej kubaturze 150 m³. Następnie pompą samozasysającą S83 tłoczona jest do trzech hydroforów o pojemności 6 m³ i stąd rozsyłana rurociągiem do odbiorców miejscowości Wronki. Długość sieci wodociągowej wynosi 4 km.

Ujęcie wody Kozaki administrowane jest przez Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Gołdapi i jest zlokalizowane na działce będącej własnością użytkownika. W skład ujęcia wody wchodzi następujące urządzenia do poboru wód podziemnych: dwie studnie wiercone, dwa zbiorniki retencyjne, stacja wodna, sieć wodociągowa. Istnieją dwie studnie wiercone. Jedna jest eksploatowana. Głębokość umieszczenia agregatów wynosi 66 mb. Woda nie jest uzdatniana. Agregat głębinowy tłoczy wodę do dwóch zbiorników retencyjnych. Ze zbiorników dwoma pompami samozasysającymi z silnikami 15 kW woda tłoczona jest do dwóch hydroforów o pojemności całkowitej 8 m³ i z hydroforów siecią do poszczególnych odbiorców. Długość sieci wodociągowej wynosi 1,4 km, długość połączeń 0,2 km.

Ocena niezawodności i jakości zaopatrzenia w wodę.

Z dokonanej analizy sprzedaży wody na terenie miasta wynika, że aktualnie występuje tendencja

zmniejszania się poboru wody w stosunku do lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku.

Na taką sytuację złożyła się:

- sytuacja społeczno-gospodarcza miasta (likwidacja wielu zakładów pracy, względnie ograniczenie ich działalności produkcyjnej);
- racjonalne oszczędne gospodarowanie wodą w gospodarstwach domowych (masowa instalacja wodomierzy).

Reasumując należy stwierdzić, że obecne ujęcie wody zabezpiecza poziom zaopatrzenia w wodę gospodarstw domowych oraz sektor gospodarczy na terenie miasta Gołdap.

W chwili obecnej na przejętych ujęciach wody we wszystkich miejscowościach: Boćwinka, Bronisze, Galwiecie, Grabowo, Górne, Kolniszki, Kośmidry, Kowalki, Mażucie, Okrasin, Pogorzal, Skoczce, Żelazki, Gołdap II, Kozaki ujęcia dysponują wystarczającą ilością wody. Pewne ograniczenia, lecz nie ze względu wydajności studni, istnieją w miejscowości Kośmidry. W tej miejscowości nie można zamontować agregatu głębinowego o wydajności większej niż 15-18 m³/h, gdyż zastosowanie agregatu o większej wydajności spowoduje ssanie wody o znacznej mętności i żelazistym kolorze.

Ocena składu chemicznego i bakteriologicznego wód podziemnych studni wierconych wykazuje ich analogiczny charakter. Są to wody słodkie, słabo zmineralizowane, średnio twarde o odczynie słabo zasadowym. Pod względem składu chemicznego należą do wód dwujonowych, wodoro-węglanowo-wapniowych, które ogólnie nazywamy wodami prostymi. Analizy wody wykazują zawartość stężeń magnezu i żelaza, występują również związki siarki oraz określonych grup bakterii. Oznaczone wartości w granicach 1,7 do 0,4 mg Fe/dcm³ oraz 0,315 do 0,073 mg Mn/dcm³ są wielkościami niskimi i mimo przekroczeń normatywnych nie mają bezpośrednio wpływu na obniżenie jakości wody. Innym elementem, który potencjalnie może wpłynąć na obniżenie jakości wód jest azot amonowy. Wartość stwierdzona w studni nr 4 wynosi średnio 3,5 mg N/dcm³. Ogólnie należy stwierdzić, że wody podziemne na ujęciu wody w Gołdapi są dobrej jakości, ponieważ nie zawierają zanieczyszczeń antropogenicznych. Woda nie wymaga uzdatniania. Przedsiębiorstwo Wodociągów Kanalizacji dostarcza wodę dla poszczególnych odbiorców zgodnie z przepisami odrębnymi.

Ujęcia w miejscowościach: Bronisze, Kolniszki, Kośmidry, Kozaki mają wody, które nie wymagają uzdatniania. Ujęcia te nie są wyposażone w urządzenia do uzdatniania. W ujęciu wody w Kośmidrach w ostatnim okresie, szczególnie w okresie letnim, obserwujemy pogorszenie składu fizykochemicznego wody. TSSE w analizach stwierdza ponadnormatywną zawartość związków żelaza i manganu.

Ujęcia wody w miejscowościach wymagają uzdatniania ze względu na ponadnormatywne zawartości związków żelaza lub manganu:

Boćwinka - odżelazianie, odmanganianie

Galwiecie	- odżelazianie,
Grabowo	- odżelazianie
Górne	- odmanganianie
Kowalki	- odżelazianie, odmanganianie
Mażucie	- odżelazianie, odmanganianie
Okrasin	- odżelazianie, odmanganianie
Pogorzal	- odżelazianie, odmanganianie
Skocze	- odżelazianie
Żelazki	- odżelazianie, odmanganianie
Gołdap II	- odżelazianie, odmanganianie

W tych też miejscowościach zamontowane są odpowiednie urządzenia w celu uzdatnienia wody. Woda w ostatnich latach wykazuje coraz wyższe zawartości amoniaku. Skutki tego są takie, że nie można wytrącić związków żelaza, co z kolei blokuje możliwości właściwego odmanganiania wody. W chwili obecnej analizy TSSE wskazują na nieprzydatność wody do celów spożywczych.

W ujęciu Gołdap II odżelaziacze i odmanganiacze są wyłączone z technologii ze względu na znaczne ich skorodowanie. Jednak dostarczana woda odpowiada przepisom MZiOS ze względu na jej kilkakrotne przetłaczanie powoduje samoczynne wytrącenie związków żelaza.

Również w ujęciach w Niedrzwicy, Botkunach, Jabramowie i Rożyńsk Mały stwierdza się ponadnormatywną zawartość związków żelaza i manganu. Ujęcia te są wyposażone w urządzenia do uzdatniania wody lecz są już wyeksploatowane i występują problemy z dotrzymaniem właściwych parametrów.

Wszystkie ujęcia mają wyznaczone strefy ochrony bezpośredniej wokół studni szerokości 8-10 m. W celu ochrony jakości wód podziemnych konieczne jest wyznaczenie stref ochronnych ujęć wody zgodnie z obowiązującymi przepisami odrębnymi. Pozostałe ujęcia ze względu na grubą warstwę ochronną utworów nieprzepuszczalnych nad warstwą wodonośną takich stref nie wymagają.

Prognoza zapotrzebowania na wodę.

Analiza stanu istniejącego (zły stan techniczny urządzeń, mała wydajność studni, konieczność uzdatniania wody) hydroforni wiejskich w gminie wykazuje, że ujęcia w poszczególnych miejscowościach: Botkuny, Jabramowo, Kozaki, Kośmidry, Gołdap II należy wyłączyć z eksploatacji. W związku z powyższym zachodzi konieczność rozbudowy sieci wodociągowej z ujęcia w Gołdapi do ww. miejscowości.

Wszystkie dziewiętnaście ujęć wody w terenie są typowo ujęciami wiejskimi. Rozbiór wody

na tych ujęciach związany jest ze stanem gospodarki rolnej. W ostatnich latach może nastąpić stabilizacja poboru wody na wsiach lub lekki spadek.

Stan techniczny systemów dostarczania wody.

Struktura sieci wodociągowej na terenie miasta jest następująca:

- rury stalowe od 0 40 mm - 0 200 mm = 8,10 km,
- rury żeliwne od 0 50 mm - 0 400 mm = 29,30 km,
- rury PCV od 0 90 mm - 0 110 mm = 0,86 km ,

w tym:

- sieć magistralna - 2,35 km,
- sieć rozdzielcza - 35,91 km.

Przyłącza wodociągowe o długości 17,76 km, w ilości 924 sztuk są wykonane z rur stalowych ocynkowanych. Stan techniczny przyłączy kwalifikuje większość z nich do wymiany. Stan techniczny sieci wodociągowej jest dobry.

Z wodociągu miejskiego korzysta około 98% mieszkańców. Miasto Gołdap ma sieć wodociągową wybudowaną w większości przed 1945 rokiem. Analizując długoletni okres istnienia wodociągu z przyjętym ogólnie okresem eksploatacji wynoszącym średnio 50 lat stwierdzono, że sieć wodociągowa jest wyeksploatowana. W związku z tym w latach siedemdziesiątych opracowano ogólny program wymiany sieci, który sukcesywnie był realizowany.

Istniejąca obecnie sieć wodociągowa powstawała wskutek likwidacji małych hydroforni wybudowanych w latach 60-tych, podłączanych do rozbudowujących się ujęć wody w ówczesnych PGR. Bardzo małe miejscowości o lokalnym wodociągu zostały połączone rurociągiem z rozbudowanymi później ujęciami.

W latach 60-tych wybudowano następujące wodociągi lokalne: Boćwinka Młyn, Boćwinka Wieś, Dybie, Grabowo, Kośmidry (tylko stara obora i jeden budynek mieszkalny), Kowalki (0,19 km), Mażucie, Skocze, Żelazki, Babki, Rostek i Wronki (tylko stara obora i trzy budynki mieszkalne), Niedrzwica, Botkuny, Jabramowo, Rożyńsk Mały. W tych małych miejscowościach wskutek starzenia się materiału i korodowania rur mogą w przyszłości występować uszkodzenia przyłączy i rur rozprowadzających wodę. Ponadto na wodociągu tranzytowym Żelazki - Babki wskutek zastosowania niewłaściwych materiałów do uszczelnień połączeń kielichowych (żeliwo 0 150) występują liczne przecieki systematycznie usuwane przez użytkownika. Planowana jest wymiana wodociągu Gołdap II - Rostek - Wronki.

Tabela nr 10

Wodociągi - długość czynnej sieci rozdzielczej na terenie miasta i gminy Gołdap w latach

1995-2020

Teren	Długość czynnej rozdzielczej sieci wodociągowej (km)			
	1995	1996	1997	2020
miasto Gołdap	36,00	36,00	36,30	74,9
tereny wiejskie Gołdapi	51,36	60,60	62,80	154,6
Ogółem	87,36	96,60	99,10	340,5

Źródło: Główny Urząd Statystyczny.

W latach 1995-1997 wybudowano prawie 12 km sieci wodociągowej, z tego 11,44 km na terenach wiejskich, zaś tylko o 300 m rozbudowana została sieć wodociągowa w mieście. **Do roku 2020 łączna długość sieci wodociągowej wzrosła do 340,5 km**

5.1.2. W zakresie systemu kanalizacyjnego

Kanalizacja miejska

Miasto Gołdap wyposażone jest w system kanalizacji rozdzielczej. Wody opadowe są odprowadzane kanalizacją deszczową (bez oczyszczania) do rzeki Gołdapy. Ścieki sanitarne w ilości ok. 550 tys.m³ rocznie są kierowane do miejskiej oczyszczalni ścieków za pośrednictwem głównej przepompowni ścieków zlokalizowanej przy ul. Żeromskiego. Na terenie miasta znajduje się ponadto 6 liniowych przepompowni ścieków. Przy głównej przepompowni ścieków znajduje się punkt przyjęć ścieków z wozów asenizacyjnych. Ścieki surowe po wstępnym oddzieleniu piasku wpływają do studni zbiorczej i są przepompowywane na kratę mechaniczną, a następnie na piaskownik wyposażony w łańcuchowy zgarniacz piasku na terenie oczyszczalni ścieków. Ścieki po oczyszczeniu mechanicznym są kierowane do dwóch komór osadu czynnego, gdzie poddawane są oczyszczaniu w procesie jednostopniowego osadu czynnego. Napowietrzanie i mieszanie wykonują aeratory turbinowe o łącznej mocy 88 kW. Oczyszczone ścieki są oddzielane od osadu w osadnikach wtórnych poziomych I-go i II-go stopnia i spływają do rzeki Gołdapy. Na odpływie znajduje się komora pomiarowa ze złączką Venturiego i urządzeniem rejestrującym przepływ ścieków. Osad z osadników wtórnych I-go stopnia jest recykulowany do komór osadu czynnego, a osad nadmierny jest gromadzony i zagęszczany w czterech komorach ciągu technologicznego. Okresowo wstępnie przefermentowany osad jest przepompowywany do otwartej komory fermentacyjnej, gdzie ulega fermentacji metanowej. Przefermentowany osad jest odwadniany na prasie filtracyjnej i paletkach osadowych z udziałem polielektrolitu i wywożony do rekultywacji starego wysypiska śmieci. Przekroczenia

zanieczyszczeń występują w następujących wskaźnikach:

Azot amonowy	35,5 mgN-NH ₄ (dop. 6 mg/1)
Azot ogólny	46,23 mg N/1 (dop.30 mg/1)
Fosfor ogólny	6,97 mgP/1 (dop. 5 mg/1)

W pozostałych wskaźnikach skład ścieku oczyszczonego nie przekracza dopuszczalnych wskaźników. Należy dodać, że pomimo tych przekroczeń stan rzeki Gołdapy jest dobry ze względu na jej duży przepływ (SNQ =0,58 m³/s) w stosunku do ilości odprowadzanych ścieków na całej jej długości.

Przepustowość oczyszczalni wynosi 4000 m³/d przy średnim dobowym dopływie ścieków ok. 1900 m³/d. Wynika z tego, że po wykonaniu modernizacji oczyszczalni umożliwiającej usuwanie związków biogenych może ona oczyścić 100% więcej ścieków.

Obecnie ilości ścieków oczyszczanych w oczyszczalni wynoszą średnio 1898m³/d. W tym ścieki bytowo-gospodarcze stanowią 98,4%, a ścieki przemysłowe z zakładów przetwórstwa spożywczego 1,6%. Ze względu na oszczędzanie wody przez ludność i zamknięcia zakładów ilości ścieków od 1993 roku systematycznie maleją. W najbliższych latach nie przewiduje się znacznego zwiększenia ścieków bytowo-gospodarczych. Może nastąpić przyrost ścieków przemysłowych w przypadku budowy firm w Specjalnej Strefie Ekonomicznej.

Stan techniczny systemów odprowadzania ścieków

W mieście i gminie Gołdap funkcjonuje rozdzielczy system kanalizacji sanitarnej o łącznej długości z przykanalikami 114,4 km.

Istniejące kanały mają średnice od 180 mm do 500 mm. Środkowa część miasta uzbrojona jest w sieć kanalizacyjną grawitacyjną. Natomiast północna część wyposażona jest w sieć kanalizacyjną odprowadzającą ścieki przy pomocy przepompowni.

Tabela nr 11

Kanalizacja - długość czynnej sieci na terenie miasta i gminy Gołdap

Teren	Długość czynnej sieci kanalizacyjnej (km)			
	1995	1996	1997	2020
miasto Gołdap	28,10	28,10	32,40	59,3
tereny wiejskie Gołdapi	3,40	3,40	3,40	55,1
Ogółem	31,50	31,50	35,80	114,4

Źródło: Główny Urząd Statystyczny.

Kanalizacja deszczowa w mieście wybudowana jest fragmentarycznie do najbliższych odbiorników w postaci rowów melioracyjnych i do rzeki Gołdapy. Stan techniczny kanalizacji

deszczowej nie jest zadawalający. W części południowej i północnej miasta sieć deszczową należy wymienić. Odtworzenia wymaga szczególnie ciąg w ulicach: Wolności - Wojska Polskiego do Źródlanej, Przytorowa-Okrzei do rzeki Gołdapa, Mazurska do rzeki Gołdapy, z Placu Zwycięstwa ulicą Krótką do Nadbrzeżnej i do rzeki Gołdapy.

Kanalizacja deszczowa charakteryzuje się dwoma kanałami o średnicy 0 0,60 m, odprowadzającymi wody opadowe do rzeki Gołdapa. Jeden z nich przebiega wzdłuż ul. Paderewskiego od ul. Emilii Plater, a drugi w ul. Nadbrzeżnej od ul. Żeromskiego.

Na terenie gminy występuje znaczne niedoinwestowanie w zakresie rozwiązań gospodarki ściekowej w systemach zbiorczych.

Najnowocześniejsza oczyszczalnia znajduje się w Babkach. Jest to obiekt osiągający wysoki stopień oczyszczania wymagany obecnie obowiązującym prawem. Oparty na dwustopniowych złożach biologicznych firmy BIOCLERE z Danii, prowadzi redukcję związków organicznych w ściekach w tym nityfikację i denityfikację oraz redukcję fosforu na drodze chemicznej. Do oczyszczalni poprzez kanalizację grawitacyjną podłączone jest osiedle mieszkaniowe po byłym PGR.

Pozostałe oczyszczalnie ścieków socjalno-bytowych są to urządzenia typos szeregu BIOBLOK z lat BO-tych. W ostatnim okresie zostały one gruntownie wyremontowane i unowocześniono i osiągają dobre wyniki redukcji zanieczyszczeń w ściekach.

Za wyjątkiem oczyszczalni w Babkach pozostałe oczyszczalnie mają przestarzałe rozwiązania techniczne, przysparzające dużych kłopotów w eksploatacji zwłaszcza zimą. Należy je modernizować w celu zapewnienia wysokiego stopnia oczyszczania ścieków wymaganego obecnie obowiązującym prawem oraz niezawodności działania.

Prócz tego na terenie gminy znajdują się zbiorniki do gromadzenia ścieków przy budynkach wielorodzinnych po byłych PGR-ach zlokalizowane w miejscowościach: Grabowo, Rożyńsk, Kośmidry. Zbiorniki te są połączone z budynkami mieszkalnymi krótkimi odcinkami kanalizacji osiedlowej. Szczególnie niekorzystna sytuacja występuje w Grabowie, gdzie ścieki przelewają się do rowu melioracyjnego dopływu rzeki Gołdap.

Część budynków jednorodzinnych wyposażona jest w szczelne urządzenia do gromadzenia ścieków. Z szamb ścieki wywożone są do oczyszczalni ścieków w Gołdapi. Część przedostaje się do ziemi lub do cieków wodnych. Stwierdzić należy, że zainwestowanie gminy w sieć wodociągową bez jednoczesnego rozwiązania gospodarki ściekowej i poprawy świadomości ekologicznej mieszkańców stanowi zagrożenie jakości wód podziemnych i powierzchniowych.

Tabela nr 12

Wykaz oczyszczalni ścieków na terenie wiejskim.

Lp.	Lokalizacja	Charakterystyka technologiczna oczyszczalni, wykaz urządzeń ciągu technologicznego	Ilość ścieków m ³ /d	Odbiornik
1.	Galwecie	Mechaniczno - biologiczna. Urządzenia: BIOBLOK Mu-100, zbiornik osadu nadmiernego	55	rów melioracyjny, rzeka Jarka
2.	Kozaki	Mechaniczno - biologiczna. Urządzenia: BIOBLOK Mu-75, zbiornik osadu nadmiernego	23	rów melioracyjny, rzeka Gołdapa
3.	Babki	Mechaniczno - biologiczno - chemiczna. Urządzenia: osadnik Imhoffa, osadnik denitryfikacyjny, złożo biologiczne I stopnia BIOCLERE B180, złożo biologiczne II Stopnia nitryfikacyjne typu BIOCLERE B 115B, stopień chemiczny BIOCLERE K2,9	40	rów melioracyjny, rzeka Jarka
4.	Niedzwica	Mechaniczno - biologiczna. Urządzenia: osadnik, zespół stawów biologicznych.	62	rów melioracyjny, rzeka Gołdapa
5.	Wronki	Mechaniczno - biologiczna. Urządzenia: BIOBLOK Mu-100, zbiornik osadu nadmiernego	35	rów melioracyjny, rzeka Gołdapa
6.	Boćwinka	Mechaniczno - biologiczna. Urządzenia: BIOBLOK Mu-75, zbiornik osadu nadmiernego	40	Ciek Alina dopływ rzeki Gołdapa

5.1.3. W zakresie systemu ciepłowniczego

Miasto zaopatrywane jest w energię ciepłą z 71 źródeł ciepła o mocy nominalnej ok. 57 MW, przy czym moc wykorzystana wynosi ok. 40 MW. Łącznie bilans obiektów istniejących w Gołdapi z uwzględnieniem wszystkich budynków komunalnych ogrzewanych piecami fizycznymi wynosi około 50 MW.

Eksploatacją systemów ciepłych zasilających budownictwo mieszkaniowe zajmują się: Spółdzielnia Mieszkaniowa w Gołdapi (4 kotłownie), Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej (11 kotłowni) oraz Romincka Spółdzielnia Mieszkaniowa (2 kotłownie). Największa część majątku ciepłowniczego w mieście jest eksploatowana przez Spółdzielnię Mieszkaniową i Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej (moc zainstalowana SM - 12,8 MW, moc zainstalowana PEC - 8,9 MW, moc zainstalowana Jednostki Wojskowej - 5 kotłowni - 15 MW).

Główne źródła zasilania miasta stanowią następujące kotłownie:

- kotłownia ul. Wąska 11 – PEC,
- kotłownia ul. Żeromskiego 3 - PEC,

- kotłownia ul. Warszawska 1 - PEC,
- kotłownia ul. Armii Krajowej – SM,
- kotłownia ul. Emilii Plater – SM,
- kotłownia ul. Górna 5 – SM,
- kotłownia ul. Żeromskiego – SM,
- kotłownie Jednostki Wojskowej szt.4,
- kotłownia ul. Słoneczna 7, Szpital,
- kotłownie ul. Gumbińska, ul. Paderewskiego13,
- kotłownia ul. Armii Krajowej 32 A, Romincka Spółdzielnia Mieszkaniowa,
- kotłownia Ośrodka Wypoczynkowego PRiTV, P.W. "WITAL",
- kotłownia ul. Wojska Polskiego 11, Przedsię biorstwo "WUTEH".

Kotłownie powyższe stanowią główne źródła energii cieplnej w Gołdapi - moc zainstalowana w tych kotłowniach wynosi min. 1 MW. Z uwagi na dużą ilość kotłowni i ich rozproszenie trudno jest mówić o systemie ciepłym w mieście - sieci mają charakter lokalny. W Gołdapi nie występują kotłownie wysokotemperaturowe. Kotłownie eksploatowane przez SM wyposażone są w kotły mające paleniska węglowe z rusztem stałym, pozbawione jakiegokolwiek automatyzacji procesu spalania oraz uzdatniania wody, stosowanej jako czynnik grzewczy. Są to układy z zabezpieczeniem instalacji c.o. systemu otwartego. Kotłownie eksploatowane przez SM mają następującą moc nominalną:

- kotłownia ul. Żeromskiego - 3,6 MW,
- kotłownia ul. Górna 5 - 2,4 MW,
- kotłownia ul. E. Plater - 2,25 MW,
- kotłownia ul. Armii Krajowej - 4,61 MW.

Jedenaście kotłowni eksploatowanych przez PEC zostało w minionych trzech latach gruntownie zmodernizowanych. Są to kotłownie posiadające zautomatyzowany proces spalania z regulacją pogodową. Moc największych kotłowni eksploatowanych przez PEC wynosi:

- kotłownia ul. Żeromskiego 3 - 2,65 MW,
- kotłownia ul. Wąska 11 - 2,0 MW,
- kotłownia Plac Zwycięstwa 10- 1,3 MW,
- kotłownia ul. Warszawska 1 - 1,1 MW .

Przedsiębiorstwo PEC dostarcza ciepło do budynków komunalnych. Na 165 budynków komunalnych 29 ogrzewanych jest przez PEC. W pozostałych funkcjonują piece fizyczne. Tylko 40% mieszkańców komunalnych wyposażonych jest w instalację c.o. Z uwagi na brak w mieście kotłowni wysokotemperaturowych nie występują węzły ciepłownicze.

Sieci ciepłe

Na terenie miasta występują sieci ciepłne ułożone w technologii tradycyjnej - sieci kanałowe dwuprzewodowe i czteroprzewodowe jak i sieci w technologii nowoczesnej, preizolowane.

Sieć ciepłna z kotłowni SM przedstawia się następująco:

- system ciepłny kotłowni ul. Żeromskiego - 347mb trasy sieci kanałowej dwuprzewodowej (sieć preizolowana czteroprzewodową),
- system Ciepłny kotłowni ul. Górna 5 - 114 mb trasy sieci kanałowej dwuprzewodowej (sieć preizolowana czteroprzewodowa),
- system ciepłny kotłowni ul. E. Plater - 336 mb trasy sieci czteroprzewodowe, kanałowe c.o., c.w. i cyrkulacji,
- system ciepłny kotłowni ul. Armii Krajowej - 1430 mb trasy sieci czteroprzewodowe, kanałowe c.o., c.w. i cyrkulacji.

Sieć ciepłna z kotłowni PEC w większości została zmodernizowana przy modernizacji kotłowni. Nowe sieci ciepłne preizolowane czteroprzewodowe zostały ułożone z kotłowni przy ul. Wąskiej i ul. Żeromskiego. Pozwoliło to na montaż centralnej ciepłej wody w budynkach, które poprzednio jej nie miały. Sieć ciepłna z kotłowni przy ul. Armii Krajowej 32 A Rominckiej SM jest siecią kanałową czteroprzewodową. 80 % sieci jest w dobrym stanie technicznym, w pozostałej części zostały wymienione rury stalowe na nowe i ponownie zaizolowane.

Instalacje wewnętrzne

Instalacje wewnętrzne u odbiorców stanowią niedoinwestowany element systemu ogrzewania. W zasobach eksploatowanych przez PEC i RSM odbiorcy indywidualni nie posiadają zaworów termostatycznych i urządzeń rozliczeniowych energii ciepłej (podzielników kosztów), natomiast zasoby SM wyposażone są w nie w 100 %. Instalacje centralnego ogrzewania pracują w systemach otwartych co powoduje duże ubytki wody w sieci. Jedynie PEC dysponuje urządzeniami do pomiaru wytwarzanej energii i jej zużycia w budynkach.

Większość zasobów spółdzielni mieszkaniowych pochodzi z lat 70-tych i 80-tych. Budynki wykonane w tych latach w technologii wielkiej płyty charakteryzują się niską izolacyjnością ścian zewnętrznych i stropów. Stolarka okienna jest wyeksploatowana i powoduje duże straty ciepła. Podobne mankamenty wykazują budynki komunalne.

Ocena funkcjonalności systemu zaopatrzenia w ciepło

Aktualnie duże problemy sprawiają częste awarie sieci oraz urządzeń w źródłach ciepła SM. Pod względem zaawansowania technologii wytwarzania, przesyłania oraz odbioru energii ciepłej istniejące rozwiązania są przestarzałe, nieefektywne i nieekonomiczne. Źródła ciepła nie posiadają żadnej automatyki gwarantującej ich prawidłowe funkcjonowanie.

Sieci ciepłne wybudowane w latach 1a-tych i 80-tych w technologii kanałowej, charakteryzują

się dużymi stratami przesyłu, częstą awaryjnością (pęknięcia rurociągów), złą izolacyjnością oraz małą odpornością na warunki zewnętrzne. To wszystko skutkuje wysoką ceną wytwarzanej energii cieplnej. SM planuje w roku 2000 i najbliższych latach wymianę kotłów węglowych na olejowe z pełną automatyką oraz wymianę pozostałych sieci kanałowych na preizolowane.

Bardzo korzystnie na tle SM i RSM przedstawiają się urządzenia do wytwarzania przesyłu energii cieplnej eksploatowane przez PEC, charakteryzujące się wysoką efektywnością oraz niezawodnością działania.

Gospodarka cieplna na terenie gminy wiejskiej

Gospodarka cieplna na terenie gminy opiera się na kotłowniach lokalnych, osiedlowych i indywidualnych źródłach ciepła opalanych paliwem stałym. Kotłownie obsługujące budynki wielorodzinne na osiedlach byłych Państwowych Gospodarstw Rolnych działają w miejscowościach: Boćwinka, Grabowo, Kozaki.

Istniejące źródła ciepła zaspokajają potrzeby poszczególnych odbiorców, jedynie stan techniczny tych obiektów w większości nie odpowiada obowiązującym normom, a ich niska sprawność, wysoki poziom emisji zanieczyszczeń do powietrza atmosferycznego czy wysokie koszty eksploatacji, sprawiają, że stają się one nieekonomiczne.

5.1.4. W zakresie systemu zaopatrzenia w gaz

Na terenie gminy brak jest sieci gazowej rozdzielczej gazu ziemnego. W przypadku realizacji gazociągu tranzytowego wysokiego ciśnienia Grodno-Kaliningrad (na terenie Polski Lipszczany - Gołdap) ujętego w studium byłego województwa suwalskiego zaistnieje możliwość gazyfikacji miasta i gminy. Jednak realizacja tej inwestycji jest mało prawdopodobna. Po opracowaniu koncepcji gazociągu przez Przedsiębiorstwo Państwowe Polskie Górnictwo Naftowe i Gazownictwo Biuro Projektów Gazownictwa "Gazoprojekt" z Wrocławia i ujęciu jej w planach ogólnych zagospodarowania przestrzennego gmin, przez które inwestycja miała przebiegać, została ona zaniechana. Najbardziej realny staje się kierunek zasilania w gaz ziemny przewodowy Gołdapi z kierunku Szczuczyna lub Grajewa rurociągiem (w okolicach Zambrowa) po realizacji odgałęzienia \varnothing 400 z budowanego obecnie międzynarodowego gazociągu Jamał Rosja - Niemcy.

5.1.5. W zakresie elektroenergetyki

Energia elektryczna dla potrzeb odbiorców na terenie miasta i gminy Gołdap dostarczana jest ze stacji 110/30/15kV GPZ GOŁDAP zlokalizowanej we wschodniej części miasta. Stacja

ta zasilana jest jednostronnie linią 110 kV relacji Suwałki-Węgorzewo i stąd przebiegają przez teren miasta i gminy dwie linie napowietrzne wysokiego napięcia 110 kV:

- Suwałki - Filipów – Gołdap,
- Gołdap – Węgorzewo.

Rezerwowe zasilanie GPZ stanowi linia 30 kV relacji Olecko-Gołdap.

Linie napowietrzne 110 kV są źródłem pola elektromagnetycznego. Natężenie pola nie przekroczy wartości dopuszczalnych przy lokalizacji obiektów budowlanych przeznaczonych na stały pobyt ludzi i zwierząt (czas dłuższy niż 8 godzin na dobę) w odległości 14,5 m od najbliższego przewodu linii.

Ze stacji GPZ wyprowadzone są linie SN 15 kV, w obrębie miasta Gołdap przeważnie kablowe, a na terenie gminy napowietrzne. Linie te zasilają stacje transformatorowo-rozdzielcze 15/0,4 kV rozlokowane w pobliżu odbiorców energii elektrycznej.

Istniejący układ i stan sieci zabezpiecza istniejące potrzeby energetyczne miasta i gminy, jednak nie nadaje się w przeważającej większości do przesyłu większych mocy.

5.1.6. W zakresie telekomunikacji

Główni operatorzy sieci telefonicznych na terenie miasta i gminy Gołdap to w systemie stacjonarnych sieci przewodowych – ORANGE S.A.

Poziom świadczonych usług telekomunikacyjnych należy ocenić jako dobry. Do obszarów najlepiej wyposażonych w systemy łączności należy zaliczyć poza Gołdapią wsie: Boćwinka, Grabowo, Galwiecie, Kozaki, Jabramowo, Juchnajcie i Skocze.

W gminie istnieje dostęp do sieci Internet. Nie ma natomiast sieci szerokopasmowej.

W Gołdapi funkcjonują lokalne sieci telewizji kablowych MARINEX i Spółdzielni Mieszkaniowej. Nie przewiduje się w najbliższym czasie rozwoju sieci kablowej na terenach wiejskich, ze względu na duże rozproszenie zabudowy, co powoduje wysokie koszty prowadzenia sieci.

5.2. Uwarunkowania rozwoju miasta i gminy Gołdap wynikające z dotychczasowego uzbrojenia inżynierskiego

Rozwój gospodarczy i przestrzenny gminy Gołdap oraz poprawa warunków życia ludności, warunkowane są:

w zakresie systemu wodociągowego:

- podjęciem działań projektowych i inwestycyjnych w zakresie budowy wodociągów i modernizacji ujęć wody w celu zapewnienia wody dobrej jakości dla wszystkich mieszkańców wsi;

- modernizacją miejskiego ujęcia wody w celu dostosowania jego funkcjonowania do aktualnych i perspektywicznych potrzeb, zmniejszenia kosztów produkcji wody poprzez usprawnienia wymianę urządzeń technologicznych, zmniejszenia zużycia energii elektrycznej;
- prowadzeniem stałej konserwacji urządzeń technologicznych, pomp tłoczących wodę do systemów rozdzielczych oraz przeglądów sieci wodociągowej w celu likwidacji strat wody;
- utrzymaniem prawidłowego stanu technologicznego obiektów budowlanych ujęć wody;
- poprawą zaopatrzenia w wodę do celów gaśniczych;

w zakresie systemu kanalizacyjnego:

- modernizacją oczyszczalni w celu zapewnienia wymaganego przepisami prawa stopnia redukcji biogenów: azotu i fosforu;
- budową lokalnych oczyszczalni ścieków dla wielorodzinnych osiedli mieszkaniowych po byłych PGR-ach, lub podłączeniem ich do kanalizacji miejskiej;
- budową lokalnych oczyszczalni ścieków dla wsi o zwartej zabudowie, szczególnie nad brzegami jezior;
- wykonywaniem oczyszczalni przydomowych z odprowadzeniem ścieków do gruntu poprzez drenaż rozsączający dla zabudowy kolonijnej, luźnej i zagrodowej;

w zakresie systemu ciepłowniczego:

- stopniowym wprowadzaniem systemów mediów grzewczych, nie powodujących nadmiernego zanieczyszczenia powietrza atmosferycznego w obrębie miasta i gminy Gołdap;
- modernizacją istniejących kotłowni lokalnych, polegającą na stosowaniu ekologicznych mediów grzewczych oraz skutecznych urządzeń zabezpieczających;
- racjonalizacją wykorzystania energii i jej oszczędnością poprzez: minimalizację strat ciepła u źródła i na trasach przesyłowych;
- termorenowację budynków, indywidualne rozliczanie odbiorców ciepła i ciepłej wody;

w zakresie systemu zaopatrzenia w gaz:

- realizacją gazociągu tranzytowego wysokiego ciśnienia Grodno -Kaliningrad (na terenie Polski Lipszczany-Gołdap) lub odgałęzienia \varnothing 400 z międzynarodowego gazociągu Rosja (Jamał) - Niemcy co pozwoli na zasilanie w gaz ziemny przewodowy Gołdapi z kierunku Szczuczyna lub Grajewa z okolicą Zambrowa;

w zakresie elektroenergetyki:

- modernizacją i realizacją drugostronnego zasilania GPZ Gołdap, co wymagać będzie inwestycji poza obszarem gminy;
- modernizacją istniejących i budową nowych, o odpowiednich parametrach, układów

przesyłu i transformacji SN/nn;

- budową nowych stacji transformatorowych, co pozwoli na skracanie zbyt długich obecnie linii napowietrznych nn;
- stosowaniem nowoczesnych urządzeń elektrycznych (stacje transformatorowe, aparatura rozdzielcza i łączeniowa), zapewniających niezawodność dostaw energii i
- bezpieczeństwo użytkowania;
- sukcesywną wymianą instalacji wewnętrznych na odpowiadające obowiązującym obecnie Polskim Normom;

w zakresie gospodarki odpadami:

- tworzeniem rezerw pod perspektywiczne potrzeby związane z gospodarką odpadami w projektowaniu realizacji wszystkich elementów zagospodarowania, nawet pojedynczych obiektów. Umieszczenie materialnych elementów systemu gospodarki odpadami wiąże się z posiadaniem terenów o odpowiedniej infrastrukturze warunkach zapewniających bezkolizyjnie z innymi funkcjami miasta działanie obiektu;
- uruchomieniem wielokierunkowych działań, na rzecz zmniejszenia ilości odpadów komunalnych. Działania te powinny obejmować sferę przestrzenną, psychologiczną, organizacyjną, prawną, gospodarczą i finansową;

w zakresie telekomunikacji:

- rozbudową centrali automatycznej o kolejne 500 numerów, co zaspokoi potrzeby na kilka następnych lat;
- sukcesywną modernizacją sieci telekomunikacyjnej na terenie miasta i gminy, w celu poprawy niezawodności jej funkcjonowania.

6. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z DOTYCHCZASOWEGO FUNKCJONOWANIA SYSTEMU TRANSPORTOWEGO

6.1. Charakterystyka istniejącego systemu transportowego

6.1.1. Układ kolejowy

Przez teren gminy przebiega jedna linia kolejowa nr 41 Ełk - Gołdap. Zaliczana jest do linii znaczenia miejscowego i stanowi odcinek linii Olecko-Ełk. Jest to linia jednotorowa, niezelektryfikowana. Układ kolejowy nie pełni funkcji w pasażerskiej obsłudze wewnętrznej i zewnętrznej gminy, ma natomiast pewne znaczenie w obsłudze towarowej.

6.1.2. Układ drogowy

Nowy podział administracyjny kraju zmienił w sposób zasadniczy kategorie dróg. Według

aktualnie obowiązujących przepisów drogi publiczne dzielą się: krajowe, wojewódzkie, powiatowe i gminne. Natomiast drogi nie zaliczone do żadnej kategorii dróg publicznych, np. drogi osiedlowe, dojazdowe do gruntów rolnych i leśnych, place przed dworcami, są drogami wewnętrznymi. Zaliczanie dróg do odpowiedniej kategorii odbywa się na podstawie uchwał właściwych rad gmin.

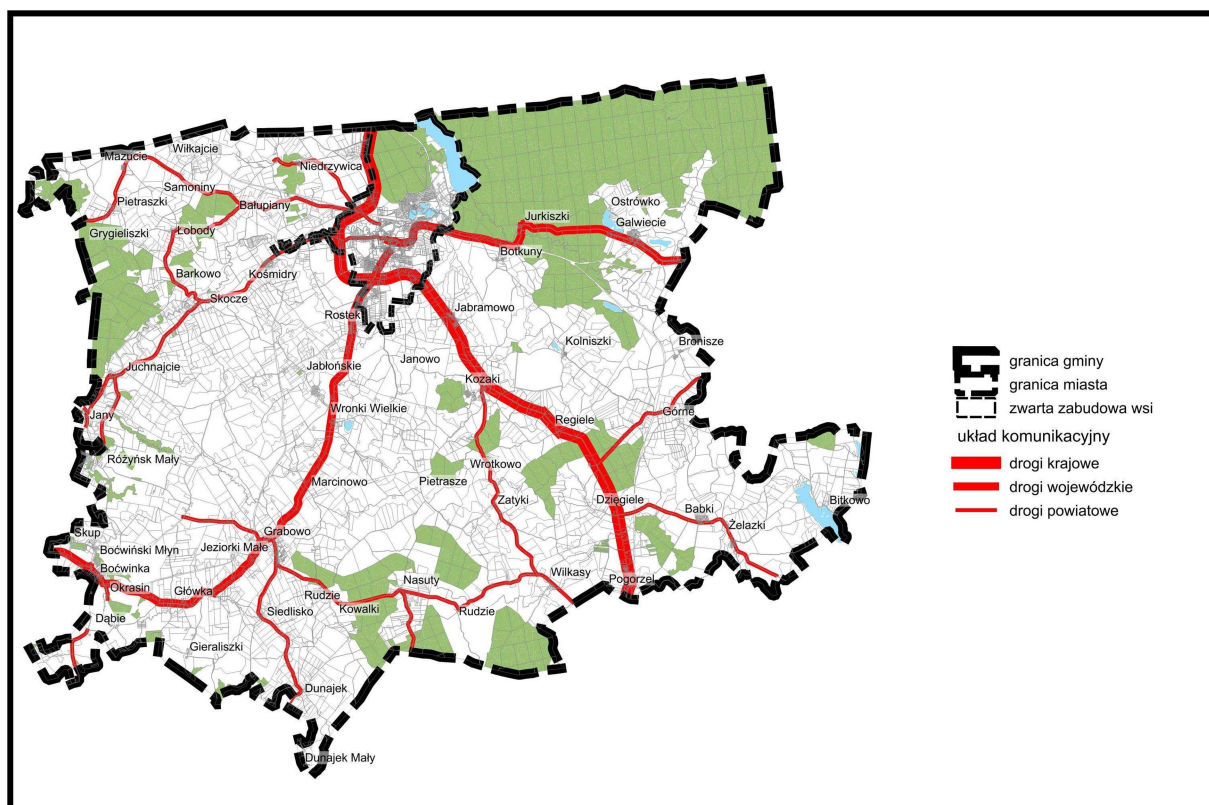
Na obszarze miasta i gminy Gołdap usytuowane są drogi publiczne i wewnętrzne:

- droga krajowa nr 65 - granica państwa - Gołdap - Olecko - Ełk - Białystok, za utrzymanie której odpowiedzialność ponosi Generalna Dyrekcja Dróg Publicznych I Autostrad, (18 km jeden most i 19 przepustów), w tym obwodnica miasta Gołdap,
- drogi wojewódzkie - nr 650 - Węgorzewo - Banie Mazurskie - Gołdap, nr 651 Gołdap - Żytkiejmy - Szypliszki - odpowiedzialność za nie ponosi Zarząd Dróg Wojewódzkich w Olsztynie (29,36 km, 4 mosty i 32 przepusty),
- drogi powiatowe pozamiejskie - utrzymanie ich w należyтым stanie należy do Powiatowego Zarządu Dróg (103,4 km, 13 mostów i 128 przepustów),
- drogi powiatowe miejskie (ulice) - 27,9 km, 2 mosty i 6 przepustów,
- drogi gminne, które utrzymuje Miasto i Gmina Gołdap.

Łączna długość dróg gminnych, lokalnych i zakładowych w mieście i gminie Gołdap wynosi 139 km, w tym 44 km dróg o nawierzchni twardej.

Rysunek 5

Układ komunikacyjny gminy Gołdap

Z chwilą uruchomienia drogowego przejścia granicznego Gołdap-Gusiew zaistniała konieczność budowy obwodnicy miasta Gołdap. Otwarcie przejścia granicznego w Gołdapi spowodowało, że cały międzynarodowy ruch towarowy odbywał się przez miasto. Nowa trasa ma za zadanie odciążenie istniejącego układu komunikacyjnego i przeniesienie ruchu tranzytowego na obrzeże miasta, w ciągu drogi krajowej nr 65. Droga nr 65 rozpoczyna swój bieg na granicy państwa i omija miasto od strony zachodniej.

7. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z JAKOŚCI ŻYCIA MIESZKAŃCÓW

7.1. Charakterystyka stanu istniejącego

7.1.1. Sytuacja demograficzna miasta i gminy

Według stanu z dnia 31.12. 2020r. liczba mieszkańców miasta i gminy Gołdap wynosiła 20438 osób, w tym w mieście 13808 i na wsi 6630 osób. Podział ludności wg płci przedstawiał się następująco: 10287 kobiet i 10151 mężczyzn. W mieście żyje ponad dwa razy więcej mieszkańców niż na wsi. Charakterystyczna jest przewaga kobiet w mieście i mężczyzn na

wsi. Przeciętna gęstość zaludnienia jest niższa niż średnia w całym kraju. Wynosi 57 osób na km², przy przeciętnej ogólnokrajowej 123. Istnieje duża różnica pomiędzy gęstością zaludnienia na terenie miasta i wsi. Wartości wynoszą odpowiednio 803 osoby na km² w mieście i 19 osób na km² na wsi.

Tabela nr 13

Wybrane wskaźniki demograficzne - województwo Warmińsko-Mazurskie

Wyszczególnienie	2013	2020
Ludność ogółem (os.)	1.446915	
Na 1 km ²	60	
W wieku produkcyjnym [%]	64,7%	
W miastach (os.)	857353	
Kobiety na 100 mężczyzn	104	
Przyrost naturalny w promilach	-0,2	
Saldo migracji w tys.	-3,7	
Liczba pracujących w tys.	383	
Liczba pracujących na 1000 ludności	231	

Źródło: Główny Urząd Statystyczny

Tabela nr 14

Wybrane wskaźniki demograficzne - dane ogólnopolskie

Wyszczególnienie	1996	2003	2013	2020
Ludność ogółem (os.)	38.639341	38.190608	38.495659	
Na 1 km ² (os.)	124	122	123	
W wieku produkcyjnym w %	59,1%	62,9%	63,4%	
W miastach (os.)	23.903636	23.513389	23.257909	
Kobiety na 100 mężczyzn	105,6	107	107	
Przyrost naturalny w promilach	+1,1	-0,4	-0,5	
Saldo migracji w tys.	-13,1	-13,8	-19,9	
Liczba pracujących (os.)	9.258140	7.572263	13.919826	

Źródło: Główny Urząd Statystyczny

Tabela 15

Struktura demograficzna mieszkańców gminy Gołdap według wieku w 2003, 2013 i 2020

Wyszczególnienie	2003	2013	2020
Ludność ogółem (os.)	19846	20438	
Osoby w wieku	5323	4273	

przedprodukcyjnym (os.)			
Procent ludności w wieku przedprodukcyjnym	26,8%	20,9%	
Ludność w wieku produkcyjnym (os.)	12126	13229	
Procent ludności w wieku produkcyjnym	61,1%	64,7%	
Ludność w wieku poprodukcyjnym	2397	2936	
Procent ludności w wieku poprodukcyjnym	12,1%	14,4%	

Źródło: Główny Urząd Statystyczny

Tabela 16

Struktura mieszkańców Gołdapi, według płci w 2003, 2013 i 2020

Wyszczególnienie	2003	2013	2020
Ogólna liczba kobiet	10040	10287	
Ogólna liczba mężczyzn	9806	10151	
Liczba kobiet na stu mężczyzn ogółem	102,4	101,3	
Liczba kobiet na stu mężczyzn ogółem w grupie wiekowej 18-35 lat	93	91	

Źródło: Główny Urząd Statystyczny.

Na stan liczebny mieszkańców gminy oddziałuje szereg czynników. Zasadnicze znaczenie odgrywają: przyrost naturalny, długość życia i saldo migracji. Wielkość przyrostu naturalnego zależy od liczby rodzących się dzieci. W ciągu ostatnich lat w całej Polsce obserwuje się proces spadku wskaźnika urodzeń. Szacuje się jednak, że roku 2014 wystąpił niewielki wzrost liczby urodzeń (376 tys.) w stosunku do 2013 roku – o ok. 6 tys. Mimo to liczba urodzeń jest nadal blisko o połowę mniejsza niż w 1983 r. (rok ostatniego „baby boom” w Polsce – urodziło się wówczas ponad 723 tys. dzieci). W gminie Gołdap przyrost naturalny jest niewielki, ale pozostaje na dodatnim poziomie i w roku 1997 wynosił dla miasta +69, a dla gminy i miasta łącznie + 142. Wskaźnik przyrostu naturalnego na 1000 osób wynosił odpowiednio: +4,9 promila i +6,9 promila i był nieco wyższy niż w dawnym województwie suwalskim (+4,0). W 1998 roku wskaźnik przyrostu naturalnego był już niższy i dla całej gminy wynosił +5,9 promila, w 2003 wynosił +3,5 promila, a w 2013 tylko +1,8 promila. Różnica w liczbie urodzonych dzieci pomiędzy rokiem 1997 a 2013 wynosi 59 osób, przyrost naturalny zmniejszył się o 105 osób, a w przeliczeniu na 1000 osób o 5,1 promila.

Tabela nr 17

Ruch naturalny ludności w mieście i gminie Gołdap w liczbach bezwzględnych

Rok	Urodzenia	Zgony	Przyrost naturalny	Przyrost naturalny w promilach
1997	281	139	142	+6,9
1998	244	124	120	+5,9
2003	231	161	70	+3,5
2013	222	185	37	+1,8
2020				

Źródło: Główny Urząd Statystyczny

W okresie transformacji społeczno-gospodarczej w latach dziewięćdziesiątych nastąpiło osłabienie migracji ze wsi do miast jako efekt recesji w gospodarce, ujawniający się w postaci spadku popytu na pracę, wzrostu bezrobocia oraz bariery wysokich cen mieszkań w miastach. W mieście i gminie Gołdap migracja nadal jest ujemna - przeważa odpływ ludności. W roku 1997 saldo migracji wynosiło dla miasta i gminy - 96 osób, w tym dla miasta - 17 osób. W 2003 roku saldo migracji dla całej gminy było dodatnie i wynosiło +17 osób, w tym dla miasta +95. Ujemne saldo migracji wystąpiło na wsi -78 osób. W 2013 roku wynosiło -74 osoby dla całej gminy, w tym -28 osób w mieście. W ostatnich latach w całym kraju wzrasta wskaźnik salda migracji. Wynika to z większych możliwości emigracji zagranicznych po wejściu Polski do Unii Europejskiej w 2004 roku. Emigracje wewnętrzne natomiast przyczyniły się do wyludnienia obszarów wiejskich oraz małych miasteczek.

Tabela nr 18

Saldo migracji

Rok	Saldo migracji – cała gmina	Saldo migracji - miasto	Saldo migracji - wieś
1997	-96	-17	-79
2003	+17	+95	-78
2013	-74	-28	-46
2020			

Źródło: Główny Urząd Statystyczny

Tendencje depopulacyjne na obszarach wiejskich pociągają za sobą szereg negatywnych konsekwencji demograficznych i społecznych:

- szybkie starzenie się ludności wywołane masowym odpływem młodzieży do miast;
- obniżenie przyrostu naturalnego;
- maskulinizacja coraz większych obszarów polegająca na znacznej nadwyżce

- mężczyzn w stosunku do liczby kobiet w wieku produkcyjnym;
- zaostrzenie się problemu związanego z koniecznością zapewnienia opieki zdrowotnej i pomocy społecznej starszym osobom samotnym, o niskich dochodach.

7.1.2. Stan środowiska zamieszkania

Na terenie miasta i gminy Gołdap znajdują się zasoby mieszkaniowe komunalne, zakładowe, spółdzielcze i prywatne, których ilość wynosi 6 555 (2013 r.), zamieszkiwane średnio przez 3 osoby, a przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania wynosiła 68,5 m². Są to mieszkania w różnym wieku, o różnym stanie technicznym i standardzie użytkowym. W ciągu ostatnich lat liczba mieszkań stale się zwiększa, natomiast średnia osób zamieszkujących 1 mieszkanie ulega zmniejszeniu. W 1998 r. zasoby mieszkaniowe miasta i gminy Gołdap wynosiły 5 599 i średnia liczba osób przypadających na 1 mieszkanie wynosiła 4-5 osób.

Wyposażenie mieszkań w instalacje sanitarne jest następujące (2020r.):

	2013	2020
wodociąg	- 6452 lokale (98%)	
centralne ogrzewanie	- 5466 lokali (83%)	
gaz sieciowy	- 12 lokali (0,2%)	
łazienka	- 6328 lokali (97%)	

W 2013 roku w gminie Gołdap oddano do użytkowania 96 nowych mieszkań. Dla porównania w 2012 roku oddano 42 mieszkania, a w 2020 roku

Mieszkania komunalne stanowiące własność gminy

Gmina w 2013 r. była właścicielem 118 budynków mieszkalnych położonych na terenie miasta i wsi, którymi w większości zarządza Administracja Domów Mieszkalnych Spółka z o.o. w Gołdapi. Liczba tych budynków zmniejszyła się o 56 od roku 1998. Liczba budynków przeznaczonych na mieszkania socjalne wynosi 5 (2013 r.). Gminne zasoby komunalne liczą 507 lokali mieszkalnych (2007 r.), o łącznej powierzchni 25 079 m². Przeciętna wielkość mieszkania komunalnego wynosi 49 m². Większość budynków została wzniesiona przed II Wojną Światową a od 1990 r., a nie istnieje na terenie gminy nowe budownictwo komunalne. W 2013 roku w Urzędzie Miasta i Gminy w Gołdapi zarejestrowanych było 120 wniosków o zamianę, lub przydział lokalu mieszkaniowego, co świadczy o nie zaspokajaniu potrzeb mieszkaniowych mieszkańców. Stawka bazowa czynszu regulowanego za lokale mieszkalne wynosi 4,17 zł/m², a dla lokalu socjalnego 2,09 zł/m².

Mieszkania zakładowe

W 2007 r. na terenie gminy istniało 598 mieszkań zakładowych. Od 1998 roku ich liczba spadła o 56. Łączna użytkowa powierzchnia mieszkań wynosiła 32 093 m². Średnia powierzchnia lokalu to 54 m². Przeciętny wiek lokalu wynosi 65 lat. Stosuje się zasadę czynszu regulowanego podobnie jak w mieszkaniach komunalnych. Mieszkaniem zakładowymi zarządzają między innymi: Nadleśnictwo, PKP, Gospodarstwo Mieszkaniowe Zasobu Skarbu Państwa oraz Wojskowa Administracja Koszar.

Mieszkania spółdzielcze

Na terenie gminy Gołdap znajdują się trzy spółdzielnie mieszkaniowe, które administrują ogółem 686 lokalami mieszkalnymi (2007r.) . Powierzchnia lokali wynosi ogółem 37 317 m², a średnia powierzchnia lokalu 54 m². Wszystkie budynki zostały wybudowane po drugiej wojnie światowej. Stan mieszkań spółdzielczych jest bardzo dobry, ich przeciętny wiek wynosi 30 lat.

Prywatne zasoby mieszkaniowe

Na terenie gminy znajduje się około 4377 prywatnych lokali mieszkalnych (2007 r.). Łączna powierzchnia użytkowa prywatnych zasobów wynosi 313 662 m², a średnia powierzchnia mieszkania 72 m². Przeciętny wiek tych mieszkań wynosi 60 lat. Około 10% lokali pochodzi sprzed drugiej wojny światowej.

Wskaźniki dotyczące warunków zamieszkania w mieście i gminie Gołdap są zbliżone do średnich w regionie, które wynoszą:

– powierzchnia użytkowa mieszkania / mieszkańca	- 22 m ²
– liczba osób / mieszkanie	- 3,11
– liczba osób / izbę	- 0,79
– liczba izb / mieszkanie	- 3,89

Tabela nr 19

Zasoby mieszkaniowe w mieście i gminie Gołdap w 2020 r.

Wyszczególnienie	Miasto	Gmina	Ogółem
Liczba ludności w mieszkaniach	13839	6619	20410
Liczba mieszkań ogółem	4775	1780	6555
Liczba mieszkań na 1000 ludności	345,8	268,5	320,7
Liczba mieszkań będących własnością gminy	455	52	507
Mieszkania gminy w % ogółu mieszkań	10,3% *	3,0% *	7,7% *
Liczba izb ogółem	18336	7226	25562
Liczba izb na jedno mieszkanie	3,84	4,06	3,89
Liczba osób na izbę	0,75	0,92	0,80

Liczba izb w mieszkaniach będących własnością gminy	1362*	160*	1522*
Powierzchnia użytkowa mieszkań ogółem	312665	136356	449021
Powierzchnia użytkowa na 1 mieszkanie	65,5	76,6	68,5
Powierzchnia użytkowa na osobę	22,6	20,6	22,0
Powierzchnia użytkowa w mieszkaniach będących własnością gminy	22273	2806	25079

Na przestrzeni lat pięćdziesięciu warunki mieszkaniowe ulegały poprawie. W okresie tym zaobserwowano wzrost liczby mieszkań, przy równoczesnym spadku przeciętnej liczby osób na 1 mieszkanie oraz wzroście powierzchni użytkowej mieszkań. Najwięcej mieszkań przybywa w prywatnych zasobach. Średnio oddawanych jest rocznie 10 budynków jednorodzinnych. W roku 1998 oddany został do użytku jeden budynek spółdzielczy. Zasiedlanie odbywało się na zasadzie własnościowego prawdo lokalu. Od 1990 nie buduje się mieszkań komunalnych, prowadzone są jedynie prace adaptacyjne komunalnych budynków na cele mieszkaniowe. Powierzchnia użytkowa na mieszkańca jest jednak ciągle mniejsza niż w dawnym województwie suwalskim i wynosi 17,4 m².

Ogółem w mieście i gminie Gołdap w 1997 roku znajdowało się 5 599 mieszkań, co przy 20 008 mieszkańcach daje wskaźnik 3,6 osoby zasiedlające jedno mieszkanie. W mieście było 3 972 lokali, zamieszkiwanych przez 13 483 osoby, co daje wskaźnik 3,4 osoby zasiedlające jedno mieszkanie, dla terenów wiejskich gminy wskaźnik ten wynosił 4,0. Je żeli Gołdap dążyłaby do uzyskania do roku 2015 takich wskaźników jakie mają dziś miasta wysoko rozwinięte w kraju (tj. 2,74), to należałoby wybudować w mieście, przy prognozowanej liczbie 16 000 mieszkańców, około 1 870 mieszkań, przy założeniu, że zachowane byłyby wszystkie mieszkania użytkowane obecnie. Jeżeli ok. 10% mieszkań będzie w tym czasie wymagało wyłączenia z użytkowania, ze względu na bezużyteczny stan techniczny, to liczba mieszkań, które należy wybudować rośnie do 2 270. Przyrost takiej ilości mieszkań do roku 2015 wymagałby budowy ok. 150 mieszkań rocznie. Dla terenów wiejskich, ze względu na średnio większą ilość osób w rodzinie, wskaźnik docelowy mógłby się kształtować na poziomie 3,2 osób na mieszkanie. Wymagałoby to do roku 2015 budowy około 600 mieszkań, przy założeniu, że liczba mieszkańców pozostanie na nie zmienionym poziomie, a 10% mieszkań będzie wymagało wyłączenia z użytkowania. Wymagać to będzie budowy około 40 mieszkań rocznie.

7.1.3. Stan infrastruktury socjalnej w mieście i gminie Gołdap

Szkolnictwo i opieka przedszkolna

Na terenie gminy i miasta Gołdap funkcjonuje 9 oddziałów przedszkolnych, które mieszczą się w szkołach podstawowych. W mieście znajdują się 4 oddziały przedszkolne, a

na terenie wsi 5.

Odrębne przedszkola funkcjonują tylko w mieście i są 3: Przedszkole Samorządowe nr 1, Przedszkole Niepubliczne „Bajka”, Przedszkole Niepubliczne „U Kubusia Puchatka”.

W roku 2013 do przedszkoli uczęszczało ogółem 762 dzieci, w tym: do oddziałów "O" - 175 dzieci, do przedszkoli - 330 dzieci. Odnotowuje się stopniowy spadek urodzeń. Przewiduje się, że w roku szkolnym 2019/2020 do przedszkoli na terenie miasta i gminy Gołdap będzie uczęszczało 550 dzieci. Do oddziałów zerowych w szkołach wiejskich będzie uczęszczało - 120 dzieci.

Na terenie miasta gminy funkcjonuje 9 szkół podstawowych o strukturze organizacyjnej kl. I-VI (od 1.09.2013 r.):

1 Szkoła	Podstawowa	nr 1 z Oddziałami Integracyjnymi im. M. Kopernika w Gołdapi
2 Szkoła	Podstawowa	nr 2 im. Marszałka Józefa Piłsudskiego w Gołdapi
3 Szkoła	Podstawowa	nr 3 im. Tadeusza Kościuszki w Gołdapi
4 Szkoła	Podstawowa	w Jabłońskich
5 Szkoła	Podstawowa	im. M. Kajki w Grabowie
6 Szkoła	Podstawowa	w Boćwince
7 Szkoła	Podstawowa	w Juchnajciach
8 Szkoła	Podstawowa	w Galwieciach
9 Szkoła	Podstawowa	w Pogorzeli

W latach 2002 – 2005 zostały zlikwidowane dwie szkoły podstawowe: w Pietraszkach i w Górnem. Z dniem 1.09.1999 roku rozpoczęło swoją działalność Samorządowe Gimnazjum nr 1 im. Noblistów Polskich w Gołdapi, a kilka lat później (2003r.) Zespół Szkół w Grabowie, w którego skład wchodzi:

Szkoła Podstawowa im. M. Kajki w Grabowie oraz Samorządowe Gimnazjum w Grabowie. Ponadto przy Ośrodku Szkolno-Wychowawczym powstała Szkoła Podstawowa Specjalna i Przedszkole Specjalistyczne. Średnio w Gołdapi, w szkołach podstawowych w 2013 r. na jednego nauczyciela pełnozatrudnionego przypada 13 uczniów. Na jedno pomieszczenie do nauczania przypada 9 uczniów. Wskaźniki te są niższe od średnich w województwie warmińsko-mazurskim i od średniej krajowej.

Tabela nr 20

Warunki nauczania w szkołach podstawowych dla dzieci i młodzieży

Wyszczególnienie	Liczba uczniów na 1 nauczyciela	Liczba uczniów na 1 pomieszczenie
Gołdap	13	9
woj. warmińsko-mazurskie	14	12

Dane ogólnokrajowe	13	12
--------------------	----	----

Źródło: Główny Urząd Statystyczny

W mieście funkcjonuje Zespół Szkół Ogólnokształcących, w skład którego wchodzi: Liceum Ogólnokształcące dla młodzieży oraz Liceum Ogólnokształcące dla dorosłych. W Gołdapi znajdują się jeszcze dwa licea dla dorosłych: Liceum Ogólnokształcące Zaoczne Mazursko-Podlaskiego Centrum Edukacji, Liceum Ogólnokształcące Zaoczne Zakładu Doskonalenia Zawodowego w Białymstoku z siedzibą w Gołdapi. W mieście funkcjonuje również Zespół Szkół Zawodowych. W jego skład wchodzi: Technikum dla młodzieży, Zasadnicza Szkoła Zawodowa dla młodzieży, Szkoła Policealna dla dorosłych, Liceum Ogólnokształcące dla dorosłych.

W skład Zakładu Doskonalenia Zawodowego w Białymstoku z siedzibą w Gołdapi wchodzi Liceum Ogólnokształcące Zaoczne ZDZ w Białymstoku z/s w Gołdapi (3-letnie po gimnazjum).

W Zespole Szkół Zawodowych funkcjonuje:

- Technikum dla młodzieży (4-letnie), które kształci absolwentów w zawodach: technik żywienia i usług gastronomicznych, technik pojazdów samochodowych, technik obsługi turystycznej, technik logistyk ze specjalnością edukacja obronna, technik handlowiec, technik budownictwa,
- Zasadnicza Szkoła Zawodowa dla młodzieży (3-letnia) o specjalnościach: zawód kucharz, zawód sprzedawca, zawód mechanik pojazdów samochodowych, zawód ślusarz, oddział wielozawodowy: ślusarz, operator obrabiarek skrawających, murarz-tynkarz, monter sieci, instalacji i urządzeń sanitarnych, mechanik pojazdów samochodowych, stolarz, kucharz, fryzjer,
- Szkoła Policealna dla dorosłych o specjalnościach: zawód technik administracji (2-letnia), zawód technik bhp (1,5 roczna), zawód opiekun medyczny (1-roczna), zawód opiekun w domu pomocy społecznej (2-letnia), zawód technik rachunkowości (2-letnia),
- Liceum Ogólnokształcące dla dorosłych: po zasadniczej szkole zawodowej (2-letnie), po szkole podstawowej i gimnazjum (3-letnie).

Kształcenie w Zespole Szkół Zawodowych dostosowane jest do potrzeb rynku lokalnego, jak również odpowiada tendencjom ogólnokrajowym. Obecnie na rynku pracy najbardziej poszukiwanymi są zawody rzemieślnicze: spawacz, murarz, kucharz, fryzjer itd. Ze względu na zanikanie tych zawodów również za granicą najlepsi fachowcy z Polski wyjeżdżają w poszukiwaniu lepszych ofert, a w kraju panuje ciągły deficyt osób o dobrym wykształceniu zawodowym. Na terenie miasta i gminy Gołdap brak jest wyższych uczelni. Młodzież dojeżdża do okolicznych miastach sąsiadujących z Gołdapią, w których funkcjonują filie wyższych uczelni: w Olecku, Ełku, Suwałkach, Giżycku.

Usługi w zakresie kultury

Rok 1989 i przełom polityczny w kraju zmieniły warunki funkcjonowania kultury gołdapskiej, którą dotknęły także prawa rynku, ale jednocześnie powstały przed nią nowe perspektywy. Przede wszystkim zlikwidowane zostały mniejsze placówki wiejskie, natomiast podstawowe instytucje - biblioteki, domy i ośrodki kultury w mieście i gminie, zostały przez władze samorządowe utrzymane i rozwijają interesującą, a nawet wyróżniającą się w województwie działalność. Pomimo ogromnego bezrobocia i braku pieniędzy nowe władze samorządowe Gołdapi postanowiły utrzymać Miejsko-Gminny Ośrodek kultury, który przemianowano na Dom Kultury. Działa tu Zespół Małych Form Tanecznych "Gracja" oraz Galeria K-2, w której organizowane są interesujące wystawy plastyczne. W Domu Kultury funkcjonują pracownie: muzyczna, taneczna, „Kotłownia” (koncertowa), fotograficzna, plastyczna i ceramiczna. Od 2009 roku przy Gołdapskim Domu Kultury działa kino „Kultura”.

Zimą odbywa się coroczne spotkanie „Kierunek Gołdap”, który zastąpił wcześniejszy „Przystanek Gołdap”, będący ogólnopolską imprezą artystyczną. Podczas ostatniej imprezy wystąpili znani polscy wokaliści oraz odbyła się wystawa fotografii oraz promocja książki regionalnego pisarza Mirosława Słapika (mieszkańca Gołdapi).

Cyklicznie (czerwiec) odbywają się „Spotkania z Tańcem”, które prowadzą instruktorzy-tancerze cenieni w kraju i za granicą. Warsztaty przeznaczone są dla dzieci, młodzieży i dorosłych, a uczestnictwo w nich jest bezpłatne. W lipcu odbywają się „Dni Gołdapi” organizowane przez Gołdapski Dom Kultury. W ich zakresie organizowane są koncerty, wystawy, filmy, zabawy dla dzieci. W sierpniu odbywa się Regionalny Festiwal Pogranicza Kartaczewo – jeden z największych festiwali kulinarnych w regionie. W sierpniu organizowany jest również Międzynarodowy Konkurs Krzyku (jedyne taki konkurs w Europie). W Gołdapi istnieją dobre warunki dla rozwoju kultury i sztuki, należałoby więc ukierunkować potencjalne inwestycje, na rozwój tej gałęzi życia. Samodzielną jednostką organizacyjną jest Biblioteka Publiczna w Gołdapi. Siedzibą biblioteki jest miasto Gołdap a terenem jej działalności obszar miasta i gminy. W latach 1990-94 poważnie ograniczono sieć bibliotek w gminie. Zlikwidowano wówczas filię w Górnem oraz 13 punktów bibliotecznych, w tym 1 w mieście i aż 12 wiejskich. Biblioteka posiada jedną filię na wsi, tj. w Grabowie. W głównej placówce znajdują się następujące działy:

- wypożyczalnia dla dzieci,
- wypożyczalnia dla dorosłych,
- czytelnia ogólna,
- dział gromadzenia i opracowywania zbiorów,
- dział zbiorów specjalnych (gromadzi i udostępnia książki, czasopisma, dokumenty życia społecznego związane z regionem Warmii i Mazur, głównie z powiatem

- gołdapskim i gminą Gołdap),
- pracownia komputerowa (18 stanowisk komputerowych z bezpłatnym dostępem do internetu).

Na dzień 31 grudnia 2013 r. stan zbiorów bibliotecznych wyniósł ogółem 57383 woluminów, z tego 48031 w mieście i 9352 na wsi (Grabowo). Księgozbiór biblioteki uzupełnia prasa. Czytelnicy biblioteki w Gołdapi stanowią zaledwie 11% ogółu mieszkańców miasta. Na dzień 31 grudnia 2013 roku zarejestrowanych było 1803 czytelników (Gołdap i Grabowo). W mieście było ich 1543 a na wsi 260. Wypożyczanie książek w 2013 roku spadło i wyniosło ogółem 51530 woluminów, gdy w 1998 roku wypożyczono 93515 (spadek o 55%) . W mieście wypożyczono 47660 pozycji a na wsi 3870. Średnio na jednego czytelnika przypada 28,6 przeczytanych książek, z tego w mieście 30,9 a na wsi 14,9. Najaktywniejszą grupą czytelników są dzieci i młodzież do lat 15.

Biblioteka Publiczna zatrudnia ogółem 13 pracowników. Jeden pracownik zatrudniony jest w filii w Grabowie. Działalność biblioteki finansowana jest z funduszy samorządowych. Spadek czytelnictwa w ciągu ostatnich 15 lat obserwowany jest w całej Polsce. Za przyczynę uznaje się zmiany kulturowe polegające na rozwoju oraz rozpowszechnieniu multimediiów (telewizja, internet, telefony komórkowe, tablety, smartfony).

Opieka zdrowotna

Cała służba zdrowia, poza gabinetami prywatnymi, podlegała Samodzielnemu Publicznemu Zakładowi Opieki Zdrowotnej w Gołdapi, który obejmował swoim zasięgiem miasto i gminę Gołdap oraz gminy Banie Mazurskie i Dubeninki. Od 2013 roku Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej funkcjonuje pod nazwą GoldMedica Spółka z o.o. Placówka została przekształcona w spółkę prawa handlowego ze względu na możliwość oddłużenia. Właścicielem wszystkich udziałów spółki jest powiat. W skład GoldMedica wchodzi: szpital, przychodnie, ośrodki zdrowia i inne placówki. Podstawowa opieka zdrowotna mieszkańców miasta i gminy Gołdap realizowana jest przez trzy przychodnie NZOZ. Przyjmuje w nich siedmiu lekarzy rodzinnych, pięciu ginekologów, sześciu stomatologów. W budynku przychodni oraz szpitala mieszczą się następujące poradnie specjalistyczne: chirurgiczna, okulistyczna, laryngologiczna, dermatologiczna, psychiatryczna przeciwalkoholowa, przeciwgruźlicza, neurologiczna oraz reumatologiczna. Ponadto na terenie budynku znajdują się: punkt krwiodawstwa, laboratorium analityczne, pracownia RTG, pracownia USG, pracownia gastroscopowa oraz Zakład Rehabilitacji Leczniczej. Gołdapski szpital mieści się w centrum miasta, w zabytkowym zespole położonym na wysokiej skarpie wśród starych drzew, z widokiem na rzekę Gołdapę. Szpital ma 150 łóżek, w tym 25 w oddziale noworodków. Funkcjonują w nim następujące oddziały: wewnętrzny, pediatryczny, chirurgii jednego dnia,

ginekologii jednego dnia oraz na izbie przyjęć. W poradniach specjalistycznych: chirurgii ogólnej, chirurgii urazowo-ortopedycznej, ginekologiczno-położniczej, neurologicznej, gruźlicy i chorób płuc. W Dziale fizjoterapii dla pacjentów oddziałów szpitalnych a także prowadzi rehabilitację ambulatoryjną dla pacjentów ze skierowaniem. Ośrodek Turnusów Rehabilitacyjnych – posiada 25 miejsc dla osób posiadających orzeczenie o niepełnosprawności. W gminie Gołdap istnieje tylko jedna placówka - Ośrodek Zdrowia w Grabowie.

Obecnie prywatną praktykę lekarską prowadzą: ginekolog, pediatra, neurolog, pulmonolog, pediatra, ortopeda, internista oraz sześciu stomatologów.

Pogotowie ratunkowe działa przez całą dobę. Do swojej dyspozycji posiada trzy karetki w ciągu dnia oraz dwie - w nocy (w tym jedna karetka wypadkowa). Przy pogotowiu ratunkowym funkcjonuje całodobowo gabinet zabiegowy. Na terenie miasta Gołdap funkcjonują cztery prywatne apteki.

W Gołdapi znajduje się Sanatorium Uzdrawiskowe WITAL, położone nad jeziorem Gołdap. Ośrodek znajduje się w najbliższym sąsiedztwie nowopowstałej dzielnicy uzdrawiskowej w skład, której wchodzi pijalnia wód mineralnych i leczniczych, grota solna oraz czwarte w Polsce tężnie solankowe. Aktualne badania potwierdzają, że Sanatorium znajduje się w miejscu o najczystszy powietrzu w Polsce.

Opieka społeczna

Pomoc społeczną organizują organy administracji rządowej i samorządowej, współdziałając z organizacjami społecznymi, kościołami, związkami wyznaniowymi, fundacjami, stowarzyszeniami i pracodawcami oraz osobami fizycznymi i prawnymi. Wśród mieszkańców Gołdapi głównymi powodami ubiegania się o pomoc społeczną do Ośrodka Pomocy Społecznej są:

- ubóstwo,
- sieroctwo,
- bezdomność,
- bezrobocie,
- niepełnosprawność,
- długotrwała lub ciężka choroba,
- przemoc w rodzinie,
- potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi,
- potrzeba ochrony macierzyństwa lub wielodzietności,
- bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego, zwłaszcza w rodzinach niepełnych lub wielodzietnych,

- trudność w integracji cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy,
- trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego,
- alkoholizm lub narkomania,
- zdarzenie losowe i sytuacja kryzysowa,
- klęska żywiołowa lub ekologiczna.

Prawo do świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej przysługuje osobom i rodzinom, które spełniają warunki z art. 5 ustawy o pomocy społecznej. W 2013 roku z pomocy społecznej w mieście i gminie Gołdap skorzystały 724 rodziny, liczba osób objętych pomocą społeczną wyniosła 2316. Osoby objęte środowiskową pomocą społeczną w gminie Gołdap stanowią 11% ogółu ludności gminy.

Tabela nr 21

Liczba rodzin korzystających ze świadczeń pomocy społecznej oraz kwota wypłaconych świadczeń w gminie Gołdap

Formy pomocy	2011		2012		2020	
	Liczba rodzin korzystających ze świadczeń	Kwota wypłaconych świadczeń	Liczba rodzin korzystających ze świadczeń	Kwota wypłaconych świadczeń	Liczba rodzin korzystających ze świadczeń	Kwota wypłaconych świadczeń
Zasiłki stałe	105	323810	110	374766	92	213050
Zasiłki okresowe	247	464369	233	444109	238	377139
Zasiłki celowe	278	103669	294	111761	238	40931
Posiłek	494	348494	550	338785	481	313634
Razem:	1124	1240342	1187	1269421	1049	944754

Źródło: Powiatowa Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych

Z danych uzyskanych z Ośrodka Pomocy Społecznej w Gołdapi zauważyć można, iż liczba świadczeniobiorców z każdym rokiem wzrasta, a wraz z tym zwiększają się kwoty wypłaconych świadczeń. Liczba osób korzystających z posiłku również wzrasta.

Tabela nr 22

Osoby bezdomne korzystające ze schronienia oraz kwota wypłaconych świadczeń w gminie Gołdap

2011	2012	2013
------	------	------

Liczba osób korzystających ze schronienia	Kwota świadczenia	Liczba osób korzystających ze schronienia	Kwota świadczenia	Liczba osób korzystających ze schronienia	Kwota świadczenia
9	19505	16	27820	18	34119

Źródło: Powiatowa Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych

Rośnie także liczba osób bezdomnych korzystających ze schronienia. Przyczynami wzrostu bezdomności są przede wszystkim:

- zła sytuacja społeczno-ekonomiczna spowodowana wzrostem bezrobocia, niskimi zarobkami i ubożeniem społeczeństwa,
- brak mieszkań komunalnych oraz wzrost cen mieszkań czynszowych,
- brak mieszkań dla wychowanków placówek opiekuńczo-wychowawczych, domów poprawczych, opuszczających więzienia.

W Gołdapi funkcjonuje Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie. Zadaniem placówki jest organizowanie opieki w rodzinach zastępczych, nadzór nad placówkami opiekuńczo-wychowawczymi, udzielenie wsparcia dla młodzieży opuszczającej zastępcze formy opieki, prowadzenie specjalistycznego poradnictwa oraz udzielanie pomocy osobom niepełnosprawnym. Z jednostek zaliczanych do systemu pomocy społecznej funkcjonuje ponadto: warsztat terapii zajęciowej, placówka opiekuńczo-wychowawcza Dom Świętej Faustyny „Nie Lękajcie się” oraz środowiskowy dom samopomocy.

Usługi rekreacji, sportu i turystyki

Jednym z zadań własnych gminy jest finansowanie kultury fizycznej i sportu. Utrzymywane są przede wszystkim obiekty sportowe i działalność instytucji kultury fizycznej. Gminy przeznaczają pieniądze na dotowanie zadań realizowanych przez kluby sportowe (m.in. organizację zawodów i obozów), wypłatę stypendiów i nagród oraz finansowanie pozalekcyjnych zajęć sportowych.

Podstawową jednostką organizującą cele i zadania z zakresu kultury fizycznej, terenów rekreacyjnych i urządzeń sportowych na terenie miasta i gminy jest Ośrodek Sportu i Rekreacji w Gołdapi. Jest on gospodarzem następujących obiektów sportowo-rekreacyjnych:

- Stadion Miejski, na którym znajduje się pełnowymiarowe boisko piłkarskie z nawierzchnią trawiastą, otoczone 400 metrową bieżnią lekkoatletyczną. Obok znajduje się boisko asfaltowe oraz powstaje trawiaste boisko treningowe. Funkcjonuje też rozbieg i skocznie do skoku w dal oraz wyposażenie do organizacji zawodów lekkoatletycznych, korty tenisowe (3 stanowiska o nawierzchni z mączki ceglanej,

ogrodzone siatką, ściana treningowa). Dwa korty tenisowe znajdują się również przy gołdapskim gimnazjum przy ul. Partyzantów.

- Kompleks Sportowo-Rekreacyjny: kryta pływalnia, hala sportowo-widowiskowa, siłownia, odnowa biologiczna, o powierzchni użytkowej 3038,99m², korty tenisowe i stadion wielofunkcyjny.
- lodowisko „Biały Orlik” przy Szkole Podstawowej nr 1 w Gołdapi.
- wypożyczalnia nart biegowych przy Promenadzie Zdrój.
- Plaża Miejska, w tym: wypożyczalnia sprzętu pływającego, molo, bar gastronomiczny, plaża strzeżona w godz. od 10.00 do 18.00, dwa pełnowymiarowe boiska do siatkówki plażowej, pole namiotowe, 60 miejsc noclegowych w domkach.

Imprezy sportowe na terenie miasta i gminy Gołdap:

- Międzynarodowy Narciarski Bieg Jaćwingów (Piękna Góra),
- Ogólnopolskie zawody narciarskie Family Cup (Piękna Góra),
- Regionalny Cross Gołdapski, przyciągający około 1000 uczestników (biegi przełajowe),
- Międzynarodowy Bieg Gołdap - Gusiew (Obwód Kaliningradzki),
- Bieg Zwycięstwa (ulicami Gołdapi),
- Grand Prix Mistrzostwa Gołdapi w kolarskiej lidze MTB (Las Kumiecie),
- Półmaraton na rolkach i nartorolkach (ulicami Gołdapi),
- Indywidualne Mistrzostwa Powiatu Gołdapskiego w Biegach Przełajowych (Las Kumiecie).

W 2013 r. w Gołdapi było siedem obiektów, prowadzących działalność noclegową, w której było 715 miejsc. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego w 2010 roku z noclegów w gminie skorzystało 11 577 osób, w 2011 – 12 508, w 2012 -12 908, w 2013 – 13 437 osób. Wśród korzystających z noclegów byli turyści zagraniczni: w 2010 roku 348 osób, w 2011 - 388, w 2012 – 264, w 2013 – 523 osoby. Organizacją ruchu turystycznego zajmują się między innymi: Agencja Turystyczna „Explorer”, Biuro Turystyczno-Usługowe „Eltur”, „Asia Sen -Tur” Biuro Podróży Grażyna Senda, „Orbita” Biuro Podróży, „Travel And Joy” Agencja Turystyczno - Eventowa. Turystyką kwalifikowaną zajmuje się PTSM (Polskie Towarzystwo Schronisk Młodzieżowych – Oddział Gołdap). Misją PTSM jest organizowanie działalności krajoznawczo-turystycznej, opieka nad szkolnymi schroniskami młodzieżowymi, krzewienie wiedzy o działalności PTSM.

Usługi handlu, gastronomii, rzemiosła

Największym ośrodkiem handlowo-usługowym jest miasto Gołdap. W ostatnich latach sieć usług uległa znacznemu rozwojowi: w 1985 roku były w Gołdapi 94 placówki handlowe (w tym

78 uspołecznionych), w 1993 - 200 (w tym większość prywatnych), w 1997 – 209, a w 2003 - 250 . W 1997 r. sklepy zatrudniały 375 osób, a w 2003r. - 487 osób. W latach 1985-1997 zmniejszała się liczba placówek handlowych i zatrudnionych w nich osób na obszarze wiejskim (z 36 do 15). W następnych latach liczba ta jednak wzrosła do 25 (2003r.). Dawni uspołecznieni monopoliści - gminne spółdzielnie "SCh" na wsi i PSS "Społem" w mieście – utracili większość swoich placówek, które zostały sprzedane, wydierżawione lub zlikwidowane.

7.1.4. Stan bezpieczeństwa publicznego

Przestępczość

Wśród mieszkańców miasta i gminy Gołdap, podobnie jak w całym kraju wzrasta poczucie zagrożenia mienia i zdrowia. Podstawową przyczyną jest tu wzrost przestępczości, zauważalny na terenie całego kraju. Pojawiły się jej nowe formy: przestępczość zorganizowana, handel narkotykami. Niekorzystnie wpływa tu bliskość granicy z obwodem Kaliningradzkim (mafie rosyjskie) oraz świadomość przestępców o niedoinwestowaniu i brakach kadrowych służb odpowiedzialnych za bezpieczeństwo na terenie miasta i gminy. W 2014 roku w powiecie gołdapskim stwierdzono 41 przestępstw narkotykowych z liczbą podejrzanych – 22. Wykrywalność wynosiła 100%.

Bezpieczeństwo w ruchu drogowym

Niebezpieczeństwa jakie niesie ze sobą ruch drogowy są wciąż bagatelizowane przez mieszkańców całej Polski. Powiat gołdapski nie jest wyjątkiem. W roku 2014 na drogach nadzorowanych przez Komendę Powiatową Policji w Gołdapi miało miejsce 37 wypadków drogowych, w których ucierpiało 45 osób, a 4 zginęły. Dla porównania w 2013 roku miało miejsce 39 wypadków z 49 rannymi oraz 2 zabitymi. Najważniejszymi przyczynami wypadków były: niedostosowanie prędkości do panujących warunków atmosferycznych, oraz nieuwaga kierujących przy wykonywaniu manewrów na drodze.

Policja i prokuratura

Główny ciężar utrzymania i bezpieczeństwa mieszkańców miasta i gminy spoczywa na funkcjonariuszach Komendy Powiatowej Policji w Gołdapi, która zasięgiem obejmuje cały powiat gołdapski. W 2013 r. na terenie powiatu odnotowano popełnienie 537 przestępstw, w tym:

- kryminalne - 339
- gospodarcze - 23
- drogowe – 133

- przeciwko życiu i zdrowiu – 33
- przeciwko mieniu – 212.

Najczęściej popełniano przestępstwa kryminalne, do których należą: zabójstwa, zgwałcenia, rozboje z bronią lub niebezpiecznym narzędziem.

Najbardziej zagrożonym przestępczością terenem jest miasto Gołdap. Szczególnie niebezpieczne są następujące rejony:

- parkingi osiedlowe przy ul. Paderewskiego, Emilii Plater, Osiedle Młodych (włamania do samochodów),
- centrum miasta - włamania do obiektów handlowych, bójki pobicia w okolicach nocnych lokali,
- garaże przy ulicy Mazurskiej (włamania).

Przestępstwa te popełniane są głównie wieczorem i w nocy. Wykrywalność przestępstw w powiecie gołdapskim w 2014 roku wynosiła 91,1%. Jest to najwyższy wskaźnik wśród powiatów w całym województwie warmińsko-mazurskim.

W mieście Gołdap pracuje 3 policjantów dzielnicowych, na których przypada od 3000 do 7000 mieszkańców.

Straż miejska

Staż Miejską w Gołdapi utworzono 1 lipca 1991 roku. Była to jedna z pierwszych straży miejskich w Polsce. Do 1998 roku jednostka ta działała tylko w obrębie miasta. W 1998 rozszerzono jej działalność na obszar całej gminy. W 2012 roku zatrudnionych było 4 strażników miejskich (w tym komendant).

W 2011 roku strażnicy interweniowali 983 razy, z czego 645 to były pouczenia, 297 to mandaty oraz 41 skierowań do sądu z wnioskiem o ukaranie. Najwięcej mandatów było za wykroczenia przeciwko bezpieczeństwu osób i mienia. Na drugim miejscu są mandaty za spożywanie bądź usiłowanie spożywania alkoholu w miejscach niedozwolonych. Następna pozycja dotyczy ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach, czyli kwestie porządkowe na posesjach. W 2011 roku straż miejska wystawiła mandaty na łączną kwotę 24370 zł.

Praca funkcjonariuszy Służby Straży Miejskiej odbywa się w systemie dwuzmianowym. Służby patrolowe Straży wystawiane są w porozumieniu z komisariatem policji, w celu uniknięcia dublowania się patroli policjantów i strażników. Straż Miejska w Gołdapi decyzją Rady Miasta umiejscowiona została w strukturach Urzędu Gminy. Nadzór nad działalnością Straży sprawuje Zarząd Gminy, a zakresie fachowym Komendant Powiatowej Policji w Gołdapi, poprzez Komendanta Wojewódzkiego.

7.1.5. Sytuacja gospodarcza gminy

Struktura podmiotów gospodarczych

W ostatnich latach liczba firm zwiększyła się radykalnie. W większości są to podmioty zajmujące się drobnym handlem, usługami, produkcją. Największa aktywność gospodarcza występuje w handlu i usługach (stolarstwo, transport, usługi różne) oraz produkcji przemysłowej.

Tabela nr 23

Struktura przedsiębiorstw w sektorze prywatnym w 2013 roku

Wyszczególnienie	Miasto	Gmina	Ogółem
Ogółem	1334	381	1715
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	1000	295	1295
Spółki handlowe	67	14	81
Spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego	6	3	9
Spółki akcyjne	2	0	2
Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością	51	11	62
Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością z udziałem kapitału zagranicznego	6	3	9
Spółki cywilne	74	15	89
Spółdzielnie	4	2	6
Fundacje	5	1	6
Stowarzyszenia i organizacje społeczne	46	13	59
Pozostałe	73	24	97

Zródło: Główny Urząd Statystyczny

Liczba podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON w gminie miejsko-wiejskiej Gołdap wynosiła w 2013 roku 1798. W tym 83 podmioty należały do sektora publicznego, pozostałe 1715 tworzy sektor prywatny. 374 firmy były zarejestrowane w dziale handel hurtowy i detaliczny, 185 firm w dziale przetwórstwo przemysłowe, 235 firm w dziale budownictwo, 96 w dziale: rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo, a firm prowadzących działalność związaną z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi było 44.

W ostatnich pięciu latach liczba firm zmniejszyła się (1717 w 2009r. – 1715 w 2013r.). W większości przeważa drobny handel, usługi, produkcja. Największa aktywność gospodarcza występuje w handlu i usługach (stolarstwo, transport, usługi różne) oraz w produkcji przemysłowej.

Tabela nr 24

Ilość podmiotów gospodarczych z sektora prywatnego w latach 2009-2013

Rok	Stan podmiotów w danym roku	Podmioty zlikwidowane	Podmioty nowo założone
2009	1717	155	171
2010	1751	157	193
2011	1703	178	132
2012	1713	131	148
2013	1715	143	153

Źródło: Główny Urząd Statystyczny.

Gospodarcza współpraca, regionalna, krajowa, zagraniczna

Gmina wspiera i współpracuje z lokalnym samorządem gospodarczym. Stara się włączyć przedstawicieli samorządu do imprez promocyjnych, jak i promować miejscowe firmy podczas kontaktów krajowych i zagranicznych. Na obszarze miasta i gminy Gołdap działają następujące przedsiębiorstwa eksportujące swoje wyroby:

- NC KOPERTY Sp. z o.o.
- TORFEX Sp. z o.o.
- UNIDREW Sp. z o.o.
- GICOR - Przedsiębiorstwo Produkcyjno-Handlowe BAK Sp. Z o.o.

Funkcjonujące na terenie gminy przedsiębiorstwo NC KOPERTY posiada kapitał zagraniczny, zaś spółka ROMI-AGRO wchodzi w skład grupy kapitałowej ANIMEX (lider w produkcji mięsa wieprzowego i drobiowego).

Gmina Gołdap leży na terenie suwalskiej specjalna strefy ekonomicznej, która ma służyć przyspieszeniu wzrostu gospodarczego w danej części kraju. Realizacja założonych celów osiągnięta jest głównie poprzez umożliwienie prowadzenia działalności gospodarczej na preferencyjnych warunkach.

Gmina Gołdap należy do międzygminnego związku "Gospodarka Komunalna", Związku Gmin Warmińsko-Mazurskich, LGD "Lider w EGO", obszaru Euroregionu Niemen.

W nowej Strategii rozwoju województwa warmińsko-mazurskiego z 2013 r. teren gminy został zakwalifikowany do obszarów wymagające restrukturyzacji i rewitalizacji, obszarów o ekstremalnie niskiej dostępności komunikacyjnej oraz obszarów przygranicznych wymagających strategicznej interwencji, ze względu na możliwości rozwojowe, jak również wymagających troski ze względu na występujące zapóźnienia.

Lokalny rynek pracy

Transformacja polskiej gospodarki zmieniła sytuację na rynku pracy, również w mieście i

gminie Gołdap. Pojawiło się zjawisko bezrobocia, które jest efektem niedopasowania podaży i popytu na pracę. Na koniec czerwca 1999 r. stopa bezrobocia w gminie, mierzona w stosunku do pracujących zawodowo, kształtowała się na poziomie 31,8%.

Liczba ludności bezrobotnej zarejestrowanej pod koniec 2013 roku w gminie Gołdap wynosiła 1663 osób, co stanowi 69,4% bezrobotnych w powiecie gołdapskim. Stopa bezrobocia w powiecie gołdapskim wynosiła 25,0% (na koniec 2012r. – 25,2%). Odsetek bezrobotnych w skali województwa warmińsko-mazurskiego wynosił 21,7% natomiast w kraju 13,4%. Powiat gołdapski jest 11 w województwie pod względem bezrobocia (na 19 powiatów). Ze środowiskowej pomocy społecznej korzysta w gminie 10,3% ludności.

Podaż siły roboczej jest bardzo duża we wszystkich grupach zawodowych. Najliczniejszą grupę stanowią osoby bezrobotne posiadające przygotowanie w zawodzie: budowlaniec, kucharz, sprzedawca, rolnik. Jednak najwięcej osób pozostających bez zatrudnienia to bezrobotni nie posiadający kwalifikacji zawodowych. Na koniec czerwca 2013 roku w Powiatowym Urzędzie Pracy w Gołdapi zarejestrowanych było 513 osób bez zawodu, posiadających wykształcenie gimnazjalne lub niższe bądź średnie ogólnokształcące. Stanowiły one 23,78% ogółu zarejestrowanych. Wśród nich 42 osoby, czyli 8,18% to ówczcześni absolwenci, dodatkowo 92 (17,93%) z nich pozostaje bez pracy dłużej niż 12 miesięcy. Ważne jest, iż absolwenci zasadniczych szkół zawodowych, techników oraz szkół policealnych kończąc szkołę nie posiadają dyplomu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe. Są zatem rejestrowani jako osoby bez zawodu. Egzamin potwierdzający kwalifikacje zawodowe, zwany egzaminem zawodowym, oceniający poziom opanowania wiadomości i umiejętności z zakresu danego zawodu przeprowadzany jest jeden raz w ciągu roku. Absolwent, który zdał egzamin zawodowy, otrzymuje dyplom potwierdzający kwalifikacje zawodowe i dopiero po przedłożeniu go w urzędzie absolwentowi można przypisać odpowiednie kwalifikacje.

Sytuacją niezmienną od lat jest fakt, że ponad połowę zarejestrowanych bezrobotnych stanowią kobiety. Zdominowały one w ponad 90% zawód kucharza, sprzedawcy czy kelnera. Przewagę liczebną zanotowano również wśród osób bezrobotnych zarejestrowanych powyżej 12 miesięcy. W tej grupie kobiety również stanowiły ponad 90% długotrwale bezrobotnych.

Tabela nr 25

Bezrobotni według grup zawodowych zarejestrowanie w Powiatowym Urzędzie Pracy w Gołdapi w połowie 2013 roku

Lp.	Zawód	Ogółem (os.)
1.	Sprzedawca	120
2.	Kucharz, kelner	138
3.	Rolnik, ogrodnik	105

4.	Zawody budowlane	223
5.	Technicy maszyn	15
6.	Referent ekonomiczny	45
7.	Kierowcy	10
8.	Bez zawodu	513

W 2013 roku w powiecie gołdapskim najczęściej stosowaną formą przeciwdziałania bezrobociu był staż (364 osoby), natomiast najmniej popularną – przygotowanie zawodowe dorosłych (4 osoby).

Tabela nr 26

Stopa bezrobocia w latach 2011-2013 w powiecie gołdapskim

Teren	2011	2012	2013
Powiat gołdapski	22,7%	24,6%	25,0%
Kraj	12,5%	13,4%	13,4%

Struktura dochodów i wydatków budżetu gminy

Zgodnie z ustawą o samorządzie terytorialnym gmina samodzielnie prowadzi swą gospodarkę finansową na podstawie uchwalanego corocznie budżetu gminy. Jest on rocznym planem finansowym obejmującym dochody i wydatki oraz wskazującym pokrycia niedoboru lub kierunki rozdysponowania nadwyżki. Dochody ogółem gminy Gołdap w 2013 roku wynosiły 71,8 mln zł. W ostatnich latach dynamika dochodów miasta i gminy Gołdap ulega pogorszeniu, co przedstawia poniższa tabela.

Tabela nr 27

Dochody budżetowe miasta i gminy Gołdap w latach 2010-2013

Lata	Dochody budżetowe w zł	Dochody budżetowe w zł/1 mieszk.
2010	72 674133	3716
2011	84 092145	4110
2013	71 809204	3514
2020		

Wydatki budżetowe są ściśle związane z wysokością osiągniętych dochodów oraz realizowanym zakresem zadań. Wydatki ponoszone przez gminę na realizację jej zadań można podzielić na dwie duże grupy:

- wydatki związane z zapewnieniem prawidłowego funkcjonowania poszczególnych obiektów gminnych oraz zaspokojeniem bieżących potrzeb społecznych, wynikających z realizacji zadań gminy, które są określane mianem wydatków bieżących budżetu gminy,
- wydatki służące przyszłościowemu zapewnieniu poprawy zaspokojenia potrzeb społecznych i jednocześnie decydujące o tempie procesów rozwojowych w gminie w przyszłości, obejmujące finansowanie działalności inwestycyjnej, określone są jako wydatki inwestycyjne budżetu gminy.

Pierwsze z nich pozwalają na zaspokojenie bieżących potrzeb gminy, drugie natomiast przyczyniają się do jej rozwoju. Wszystkie gminy muszą w pierwszej kolejności realizować funkcje związane z utrzymaniem istniejącego stanu usług oraz utrzymaniem własnych infrastrukturalnych zasobów technicznych, a na cele rozwojowe przeznacza się pozostałe środki.

Podstawowego znaczenia nabierają więc działania władz samorządowych idące w kierunku:

- pomnażania dochodów własnych i z innych źródeł,
- racjonalizacji wydatków, zwłaszcza w najbardziej kapitałochłonnych dziedzinach jak gospodarka komunalna, mieszkaniowa, oświata.

Poniższe tabele przedstawiają szczegółową strukturę dochodów i wydatków w mieście i gminie Gołdap w latach 2012-2013.

Tabela nr 28

Struktura dochodów własnych dla miasta i gminy Gołdap w latach 2012-2013

Wyszczególnienie	2012 [zł]	2013 [zł]
Ogółem	48 712 805,05	37 091 728,49
Podatek rolny	1 631 197,92	1 868 760,26
Podatek leśny	275 753,78	289 594,71
Podatek od nieruchomości	9 359 617,30	10 964 701,80
Podatek od środków transportowych	611 800,44	625 610,48
Wpływy z opłaty skarbowej	117 011,64	120 906,80
Podatek od czynności cywilnoprawnych	509 414,93	483 204,52
Podatek od działalności gospodarczej osób fizycznych opłacany w formie karty podatkowej	1 104,85	1 887,02
Wpływy z opłaty eksploatacyjnej	20 405,58	17 559,51
Wpływy z opłaty targowej	24 733,50	27 313,00
Dochody z majątku	4 428 637,65	5 259 716,65
Wpływy z innych lokalnych opłat	915,00	1 421,50
Wpływy z usług	1 176 047,39	2 158 409,41
Dochody z najmu i dzierżawy oraz podobnych	1 680 210,37	1 569 786,88

usług		
Inne dochody	28 875 954,70	13 702 855,95

Tabela nr 29

Struktura dochodów Gołdapi stanowiąca udział w dochodach budżetu państwa

Wyszczególnienie	2012 [tys. zł]	2013 [tys. zł]
Ogółem	7 406 525,19	8 110 814,83
Podatek dochodowy od osób fizycznych	7 285 491,00	7 904 597,00
Podatek dochodowy od osób prawnych	121 034,19	206 217,83

Tabela nr 30

Dochody z subwencji ogólnych, dotacji z budżetu państwa, środki na dofinansowanie zadań gmin ze źródeł pozabudżetowych, środki z Unii Europejskiej

Wyszczególnienie	2012	2013
Subwencje ogólne	22 657 942,00	22 376 207,00
Dotacje celowe z budżetu państwa	12 132 604,64	11 921 790,58
Środki dofinansowania gmin ze źródeł pozabudżetowych	18 040 754,04	2 978 946,83
Środki z Unii Europejskiej	18 564 547,81	3 341 000,64

Tabela nr 31

Dochody wg działów klasyfikacji budżetowej miasta i gminy Gołdap w latach 2012-2013

Wyszczególnienie	2012	2013
Ogółem	84 092 145,42	71 809 204,43
Rolnictwo i łowiectwo	2 551 799,06	593 944,42
Leśnictwo	17 111,72	11 433,67
Transport i łączność	43 999,96	106 454,73
Turystyka	27 084,16	101 011,25
Gospodarka mieszkaniowa	19 676 124,25	8 283 941,29
Działalność usługowa	55 750,00	59 289,10
Administracja publiczna	222 976,16	309 446,47
Urzędy naczelných organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa oraz sądownictwa	3 400,00	3 400,00
Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa	60 939,10	15 525,51

Dochody od osób prawnych, od osób fizycznych i od innych jednostek nieposiadających osobowości prawnej oraz wydatki związane z ich poborem	21 117 281,27	24 238 182,16
Różne rozliczenia	25 459 311,97	23 885 270,61
Oświata i wychowanie	554 818,23	617 600,66
Ochrona zdrowia	1 084,29	4 051,00
Pomoc społeczna	10 492 693,96	10 132 917,52
Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej	458 412,34	272 085,51
Edukacyjna opieka wychowawcza	347 522,34	422 520,00
Gospodarka komunalna i ochrona środowiska	2 238 522,62	1 867 575,25
Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego	173 858,38	224 319,38
Kultura fizyczna	589 455,61	660 235,90

Tabela nr 32

Wydatki wg działów klasyfikacji budżetowej miasta i gminy Gołdap w latach 2012-2013

Wyszczególnienie	2012	2013
Ogółem	83 635 726,85	74 186 947,02
Rolnictwo i łowiectwo	1 584 881,89	628 366,16
Leśnictwo	0	0
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę	0	3 006 000,00
Transport i łączność	1 731 292,16	3 880 044,38
Turystyka	28 903,28	80 569,20
Gospodarka mieszkaniowa	18 738 116,90	7 770 609,79
Działalność usługowa	1 422 711,81	1 766 879,96
Administracja publiczna	5 346 190,96	5 560 333,83
Urzędy naczelnych organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa oraz sądownictwa	3 400,00	3 400,00
Obrona narodowa	1 903,38	1 000,80

Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa	569 743,39	544 488,05
Dochody od osób prawnych, od osób fizycznych i od innych jednostek nieposiadających osobowości prawnej oraz wydatki związane z ich poborem	0	94 500,00
Obsługa długu publicznego	2 768 577,31	1 621 076,34
Różne rozliczenia	0	181,11
Oświata i wychowanie	22 524 501,52	22 588 435,10
Ochrona zdrowia	177 277,98	252 911,75
Pomoc społeczna	13 826 248,81	14 019 114,54
Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej	497 473,09	298 333,27
Edukacyjna opieka wychowawcza	846 772,91	834 756,93
Gospodarka komunalna i ochrona środowiska	7425 518,47	4 923 980,77
Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego	2 715 610,00	2 918 339,48
Kultura fizyczna	3 426 602,99	3 393 625,56

W roku 2013 roku wydatki na 1 mieszkańca z budżetu gminy wyniosły 3630 zł, z czego wydatki majątkowe 14 mln zł z czego wydatki inwestycyjne 11 mln zł. W gminie 78,5% wydatków majątkowych przeznaczono na cele inwestycyjne. Wydatki majątkowe inwestycyjne stanowiły 14,8% wydatków ogółem budżetu gminy.

7.2. Uwarunkowania, wynikające z warunków życia mieszkańców

Poprawa warunków życia mieszkańców uzależniona jest od:

- zwiększenia zasobów mieszkaniowych;
- utrzymywania w należytym stanie, przeprowadzania remontów i modernizacji zasobów istniejących;
- poprawy standardu mieszkaniowego poprzez rozgęszczenie, oraz budowę nowych mieszkań dla ludności nierolniczej;
- stworzenia warunków dla lepszego wykorzystania istniejącej infrastruktury inżynierskiej, poprzez jej racjonalną rozbudowę i modernizację;

- poprawy warunków obsługi ludności, dostępności czasowej do usług, lepszego powiązania obiektów usługowych z terenami zamieszkiwania, dostosowania programu usług do potrzeb;
- modernizacji i rozbudowy istniejących placówek oświatowych, przy zachowaniu obecnej sieci szkół podstawowych;
- stworzenia nowych miejsc pracy;
- uporządkowania istniejącego zagospodarowania turystycznego pod względem standardu i pełnionych funkcji oraz wymogów ochrony środowiska;
- zagospodarowania obszarów wzdłuż tras turystycznych oraz baz dla turystyki kwalifikowanej wędrówkowej, szczególnie na obszarach chronionych lub w ich sąsiedztwie;
- koncentracji turystyki pobytowej w istniejących i potencjalnych miejscowościach turystycznych;
- wspierania rozwoju małych obiektów turystycznych, stwarzających szanse na wydłużenie sezonu wypoczynkowego oraz rozwoju usług agroturystycznych;
- rekultywacji terenów poeksploatacyjnych surowców mineralnych i przeznaczania ich na cele rekreacyjne.

8. UWARUNKOWANIA, WYNIKAJĄCE ZE STANU ROLNICZEJ PRZESTRZENI PRODUKCYJNEJ

8.1. Charakterystyka stanu istniejącego rolniczej przestrzeni produkcyjnej

Użytkowanie gruntów i struktura gospodarstw

W gminie Gołdap podstawą utrzymania ludności jest praca w rolnictwie i jego obsłudze. Przeważającą część gminy zajmują użytki rolne, w tym tereny po byłych PGR-ach.

Tabela nr 33

Struktura użytkowania powierzchni w gminie (ha) w 2013 roku

	Miasto [ha]	Wieś [ha]	Razem	
			[ha]	%
pow. Ogółem	1720	3444 4	3616 4	100
użytki rolne	588	2118 8	2177 6	60
Lasy	408	9430	9838	27

Nieżytki	31	1463	1494	4
Grunty pod wodami	174	307	481	2
Inne	519	2056	2575	7

Tabela nr 34

Lasy wg formy własności (ha) w 2013 roku

		Miasto [ha]	Wieś [ha]	Razem	
				[ha]	%
Pow. lasów ogółem		408,45	9430,02	9838,47	100
Lasy publiczne	Skarbu Państwa	371,45	7026,60	7398,05	75,8
	Skarbu Państwa w zarządzie Lasów Państwowych	371,45	6935,65	7307,10	
	Skarbu Państwa w zasobie Własności Rolnej SP	0	90,95	90,95	
	Lasy gminne	30,50	30,00	60,50	
Lasy prywatne		6,50	2373,42	2379,92	24,2

W gminie Gołdap obszary wykorzystywane rolniczo obejmują ponad 60% ogólnej powierzchni gminy, dokładnie 60,2%. Powierzchnia lasów nie przekracza 30% powierzchni gminy, przy czym w mieście udział powierzchni zalesionej jest podobny do wskaźnika w gminie. Inne sposoby użytkowania terenu obejmują około 10% powierzchni gminy. Zalicza się tu między innymi wody (jeziora i rzeki), tereny komunikacyjne, obszary zabudowane i inne.

Problem rolnictwa w gminie Gołdap jest znaczny udział gruntów rolnych użytkowanych przez byłe PGR. Po ich likwidacji nastąpiło ograniczenie upraw, a część terenów leżała odłogiem, infrastruktura nie była używana i utrzymywana, co doprowadziło do jej dewastacji. Odtworzenie i uruchomienie na tych terenach produkcji rolniczej wymaga znacznych nakładów.

Tabela nr 35

Powierzchnia i struktura użytków w mieście i gminie Gołdap (ha)

	Miasto [ha]	Wieś [ha]	Razem	
			[ha]	%
pow. ogółem	749	21830	22579	100

grunty orne	473	12657	13130	58,1
sady	33	7	40	0,2
łąki i pastwiska	243	9166	9409	41,7

Przedstawione wielkości dotyczą okresu pełnego wykorzystania użytków rolnych. W 1995 r. znaczne obszary leżały odłogiem i nie były wykorzystywane, ulegając degradacji. W gminie Gołdap przeważają grunty orne. Zajmują około 60% użytków rolnych. Reszta to w zasadzie łąki i pastwiska. Na uwagę zasługuje stosunkowo znaczny, bo 4% udział sadów w mieście. Jest to o tyle istotne, że rejon ten jest uznawany za mało przydatny do upraw sadowniczych. Struktura użytków rolnych w indywidualnych gospodarstwach rolnych w gminie Gołdap nie odbiega od struktury charakteryzującej całość użytków rolnych w gminie, chociaż nieco większy jest udział gruntów ornych. Powierzchnia zasiewów w gospodarstwach indywidualnych w gminie Gołdap wynosi 3 734 ha, w tym: pszenica - 271 ha, żyto - 103 ha, ziemniaki - 400 ha.

Tabela nr 36

Zbiory i plony w indywidualnych gospodarstwach rolnych w gminie Gołdap

Wyszczególnienie	zbiory (ton)	plony (dt/ha)
zboża:	5946	23,6
pszenica	636	23,5
żyto	196	19,0
jęczmień	1886	23,0
owies	289	19,0
pszenżyto	235	27,0
ziemniaki	6800	170

Tabela nr 37

Klasy bonitacyjne gruntów rolnych w gminie Gołdap (w ha)

wyszczególnienie	grunty orne [ha]	użytki zielone [ha]	
		łąki	pastwiska
pow. ogółem	13097	3250	6072
I	-	-	-
II	-	6	-
III	459	204	687
IVa	4900	1337	3707

IVb	4739		
V	2059	1202	1307
VI	570	501	352
VIz	40	-	18

W gminie przeważają gleby klasy IV, zarówno w odniesieniu do gruntów ornych, jak i trwałych użytków zielonych. Struktura użytków zielonych wskazuje na przewagę pastwisk, co jest związane z hodowlą bydła jako jednym z dominujących kierunków produkcji rolniczej w gminie, przy czym jest to w znacznym stopniu hodowla ekstensywna.

W gminie Gołdap przeważają grunty orne IV klasy bonitacyjnej - łącznie klasy IVa i IVb stanowią 70%. Podobna sytuacja dotyczy struktury użytków zielonych, przy czym zaznacza się w tym przypadku nieco większy udział gleb gorszych klas V i VI oraz klasy III (10%).

Wielkość i struktura gospodarstw indywidualnych w gminie Gołdap przedstawia się następująco:

- 47 gospodarstw w przedziale obszarowym do 5 ha (12%),
- 60 gospodarstw w przedziale obszarowym 5-10 ha (15%),
- 125 gospodarstw w przedziale obszarowym 10-15 ha (32%),
- 88 gospodarstw w przedziale obszarowym 15-20 ha (22%),
- 73 gospodarstw w przedziale obszarowym ponad 20 ha (19%).

Udział grup gospodarstw indywidualnych według zajmowanych powierzchni w gminie Gołdap waha się od 12% dla gospodarstw najmniejszych (do 5 ha) do 32% dla gospodarstw o powierzchni 10-15. Gospodarstwa największe powyżej 20 ha stanowią 19% i zajmują 34% powierzchni ogółem indywidualnych gospodarstw rolnych w gminie.

Kompleksy gruntów rolnych:

1a - obszar rolniczy charakteryzujący się stosunkowo dobrymi glebami, z istniejącą po PGR infrastrukturą rolną o stosunkowo znacznej swobodzie działalności gospodarczej (jedyne obszary w gminie nie objęte żadną z form ochrony przyrody),

1b - obszar rolniczy charakteryzujący się stosunkowo dobrymi glebami z istniejącą po PGR infrastrukturą rolną, z enklawami leśnymi o stosunkowo znacznej swobodzie działalności gospodarczej, z ograniczeniami wynikającymi z zaliczenia terenu do obszarów chronionego krajobrazu,

1c - obszar rolniczy charakteryzujący się stosunkowo słabszymi glebami z istotnym udziałem gospodarstw indywidualnych, posiadający obszary leśne, tereny o charakterze "górkim" wokół Pięknej Góry oraz tereny wokół przełomu rzek Gołdapy i Jarki, wraz z jeziorami Gołdap i Czarne; obszar ten jest funkcjonalnie połączony z sąsiednimi gminami ze względu na przebieg rzek oraz z Rosją jeziorem Gołdap,

1d - obszar rolniczy charakteryzujący się stosunkowo słabszymi glebami z istotnym udziałem gospodarstw indywidualnych, posiadający enklawy leśne i obszary o zróżnicowanej rzeźbie terenu; obszar jest ten funkcjonalnie połączony z sąsiednimi gminami, a w szczególności z kompleksem i otoczeniem Puszczy Boreckiej,

2a - tereny leśne kompleksu Rominckiej; kompleks ten jest funkcjonalnie połączony z gminą Dubeninki oraz terenami przygranicznymi w Rosji, gdzie znajdują się pozostałe obszary Puszczy Rominckiej,

3 - obszar miasta Gołdap; miasto ze względu na pełnione funkcje jest ośrodkiem obsługi dla sąsiednich gmin w zakresie handlu i obsługi rolnictwa, a także oświaty, kultury, służby zdrowia itp.

Tabela nr 38

Zestawienie wybranych informacji o kompleksach gruntów rolnych wydzielonych w gminie Gołdap

Kompleks	Powierzchnia [ha]	Przeważająca klasa gleb	Udział kompleksów w powierzchni gminy [%]
1a	9800	IV	28
1b	9500	IV	28
1c	7800	V-VI	23
1d	2900	V-VI	8
2a	2800	-	8
3	1700	-	5

Tabela nr 39

Powierzchnia terenów o różnych klasach bonitacyjnych

R III	1,93 ha
RIV	10,63 ha
RV	3,30 ha
Ps	4,66 ha
Łs	1,21 ha
Ls	0,57 ha
Razem	22,32 ha

Większość obszarów gminy zajmują tereny rolnicze, z których pierwsze dwa są podobnej wielkości i liczą po prawie 10 000 ha. Charakteryzują je stosunkowo dobre gleby i względnie korzystny układ terenu. Zajmują one łącznie ponad 50% obszaru gminy. Pozostałą część gruntów rolnych obejmują dwa oddzielne kompleksy, o zróżnicowanej wielkości i udziale w

powierzchni gminy (odpowiednio 23% i 28%), charakteryzujące się gorszymi warunkami produkcji rolnej (gorsze klasy gleb, teren bardziej pofałdowany). Kompleks leśny Puszczy Rominckiej zajmuje jedynie około 8% powierzchni gminy. Na uwagę zasługuje stosunkowo znaczna powierzchnia miasta Gołdap, które wraz z terenami przeznaczonymi na dzielnicę uzdrowską zajmuje 5% całej powierzchni gminy.

8.2. Uwarunkowania wynikające ze stanu rolniczej przestrzeni produkcyjnej

Szersze wykorzystanie wartości rolniczej przestrzeni produkcyjnej warunkowane jest:

- ochroną gruntów rolnych przed postępującą zabudową;
- ochroną terenów zainwestowanych rolniczo np. intensywnego ogrodnictwa;
- ochroną trwałych upraw wieloletnich;
- ochroną kompleksów leśnych o wielofunkcyjnej przydatności;
- ochroną ciągów naturalnych dolin - rzecznych - ograniczeniem zainwestowania na trwałych użytkach zielonych, w dolinach rzek;
- zalesianiem użytków rolnych najniższych klas;
- wykorzystaniem możliwości produkcyjnych gleb i łatwego rynku pracy, do produkcji warzyw gruntowych i owoców, szczególnie miękkich, na rynek lokalny i stworzenie bazy surowcowej do rozwoju przetwórstwa owocowo-warzywnego na tym terenie;
- rozwijaniem upraw zielarskich;
- wykorzystaniem warunków naturalnych zasobów pracy do rozwijania rolnictwa ekologicznego;
- uprawą roślin przemysłowych na: terenach położonych wzdłuż uciążliwych tras komunikacyjnych;
- dążeniem do wykorzystania istniejących budynków po dawnych Państwowych Gospodarstwach Rolnych;
- stosowaniem technologii produkcji bezpiecznych dla środowiska, a zwłaszcza zasobów wodnych terenu;
- skróceniem drogi żywności od producenta do konsumenta - rolnictwo ukierunkowane na produkcję żywności metodami ekologicznymi winno być ściśle powiązane, w ramach całej gospodarki rolniczo-żywnościowej, z przemysłem, handlem żywnością i spożyciem;
- eliminacją wszelkiej działalności gospodarczej, prowadzącej do zanieczyszczenia wód powierzchniowych i wód podziemnych, gleby i powietrza lub mogącą zmienić w istotny sposób naturalny krajobraz, w tym:
 - zakaz realizacji nowych ferm hodowlanych i budynków inwentarskich opartych na

- bezściółkowym systemie chowu zwierząt,
- ograniczeniem nawożenia gnojowicą jedynie do terenów do tego celów przydatnych,
 - ograniczeniem wielkości nawożenia mineralnego w pasach do 200m wzdłuż brzegów jezior,
 - zalesianiem lub zadrzewianiem stref brzegowych jezior oraz terenów narażonych na erozję, a także zachowanie i rozwijanie zadrzewień śródpolnych,
 - prowadzenie racjonalnej gospodarki leśnej z maksymalnym eliminowaniem zrębów zupełnych w strefach brzegowych jezior.
- wspieraniem działań zmierzających do inwestowania w rozwój bazy surowcowej i przetwórstwa rolno-spożywczego;
 - stworzeniem warunków dla działalności rolników indywidualnych, przede wszystkim w zakresie zbytu płodów rolnych.

9. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z POLITYKI PRZESTRZENNEJ PAŃSTWA I REGIONU

Uwarunkowania zewnętrzne rozwoju, wynikają z położenia miasta i gminy w województwie w istniejących i projektowanych systemach oraz układach zewnętrznych. Ze względu na trwające prace (uzgodnienia i opiniowanie) dotyczące Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Warmińsko – Mazurskiego w określeniu uwarunkowań rozwoju miasta i gminy Węgorzewo wykorzystano obowiązujący plan województwa (2002 r.) oraz projekt planu przesłany do zaopiniowania.

Jako podstawę określenia uwarunkowań rozwoju miasta i gminy w szerszym kontekście była przyjęta uchwałą Rady Ministrów (2013 r.) Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030.

9.1. Uwarunkowania zewnętrzne rozwoju miasta i gminy Gołdap wynikające z polityki przestrzennej państwa

I. Podstawowe zasady uznane za wiodące dla rozwoju województwa jako całości wynikające z polityki państwa.

Konieczność otwarcia na Europę i wykorzystanie płynących stąd możliwości i korzyści.

Konieczność przyjęcia we wszystkich formach działalności

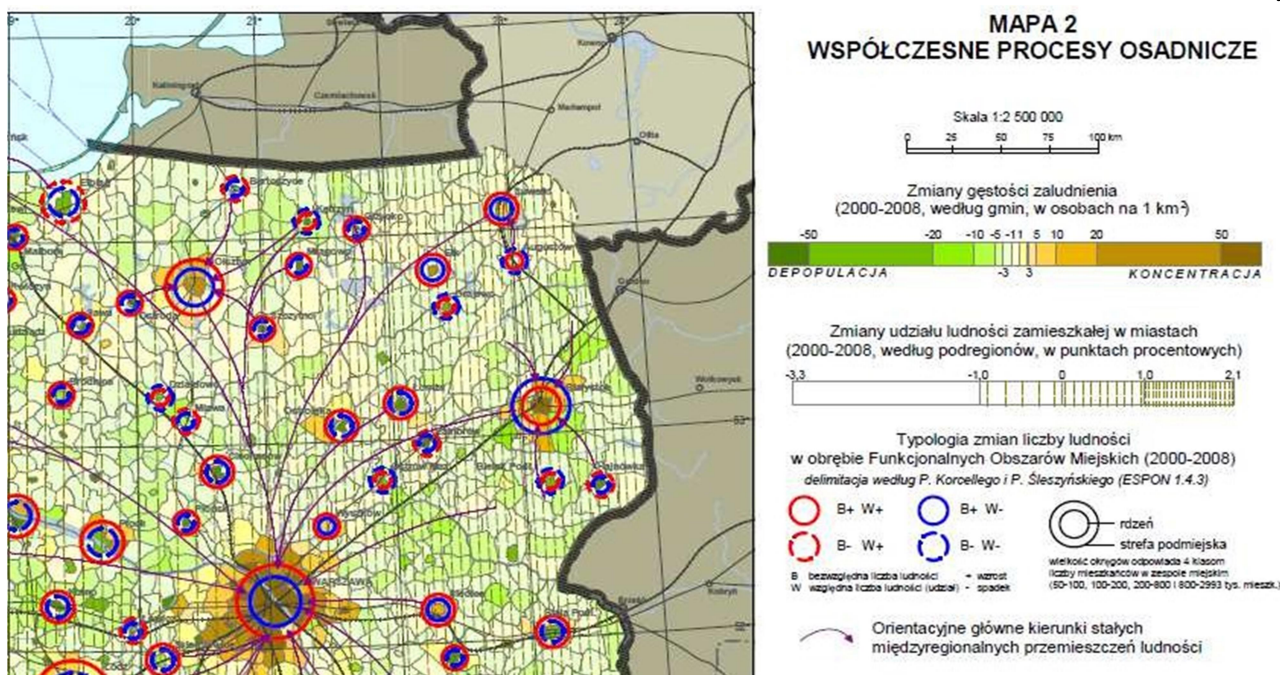
gospodarczej i przestrzennej zasady zrównoważonego rozwoju i ładu

przestrzennego.

II. Informacje ogólne wynikające z przyjętej polityki przestrzennej państwa i województwa w odniesieniu do obszaru miasta i gminy – wybrane zagadnienia.

Zgodnie z KPZK 2030 obszar gminy Gołdap objęty jest zjawiskiem dosyć silnej depopulacji oraz przesunięcia w zakresie miejsca zamieszkania na korzyść terenów miejskich (wyludnianie się wsi / powiększanie się miasta). Sytuację w tym zakresie na tle regionu pokazuje rysunek 6.

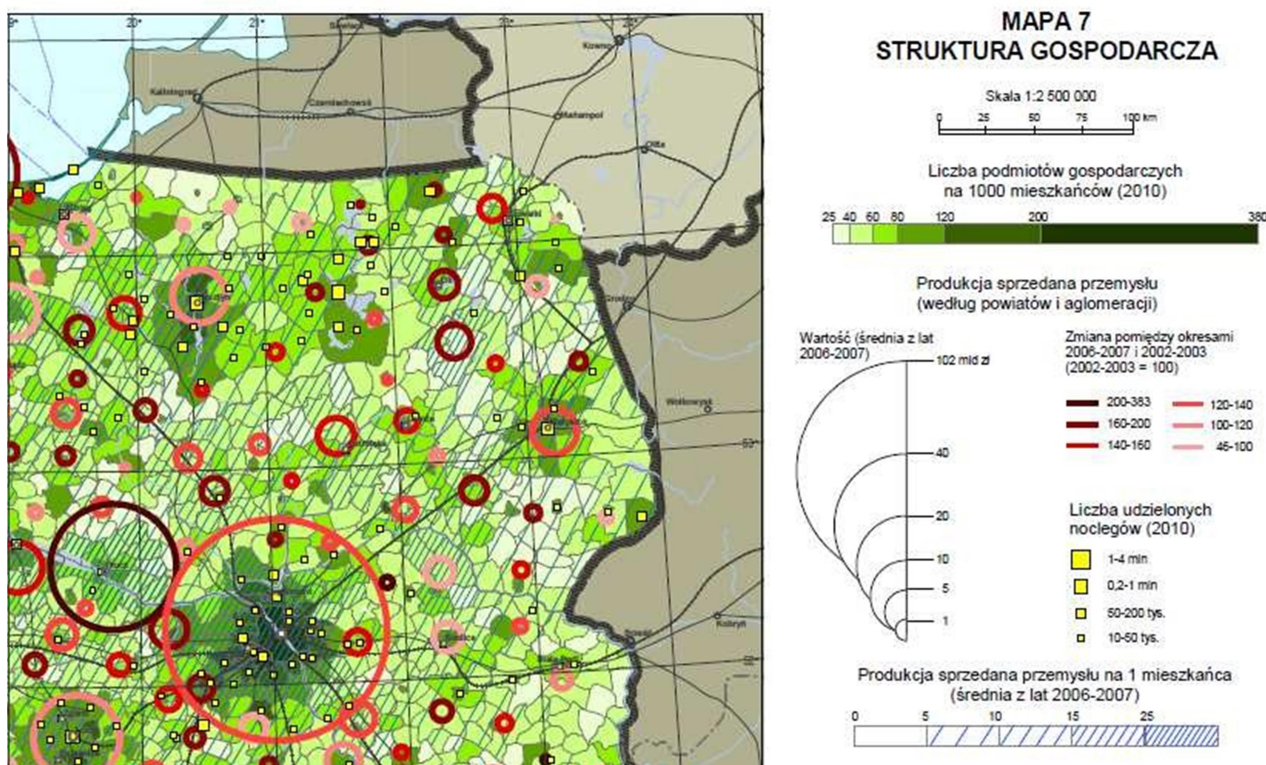
Rys.6

Źródło: *Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 – Mapa 2*

Pod względem udziału miasta i gminy w strukturze gospodarczej kraju sytuacja kształtuje się na przeciętnym poziomie. Gołdap należy do obszarów o stosunkowo niskim poziomie nasycenia podmiotami gospodarczymi w przeliczeniu na 1000 mieszkańców oraz najniższym w kraju poziomie produkcji sprzedanej przemysłu w przeliczeniu na 1 mieszkańca. Miasto Gołdap należy do grupy najmniejszych ośrodków pod względem produkcji sprzedanej przemysłu. Najbliższymi ośrodkami o lepszych wskaźnikach w tym zakresie są miasta: Giżycko, Olecko i Elk. Sytuację gospodarczą na tle regionu przedstawia rysunek 7.

Rys. 7

Źródło: *Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 – Mapa 7*

Rekreacja oraz produkcja rolna to podstawowe funkcje gminy. Miasto Gołdap - ośrodek administracyjno-usługowy oraz turystyczno-wypoczynkowy. W hierarchii sieci osadniczej województwa funkcjonuje jako wielofunkcyjny ośrodek o znaczeniu lokalnym.

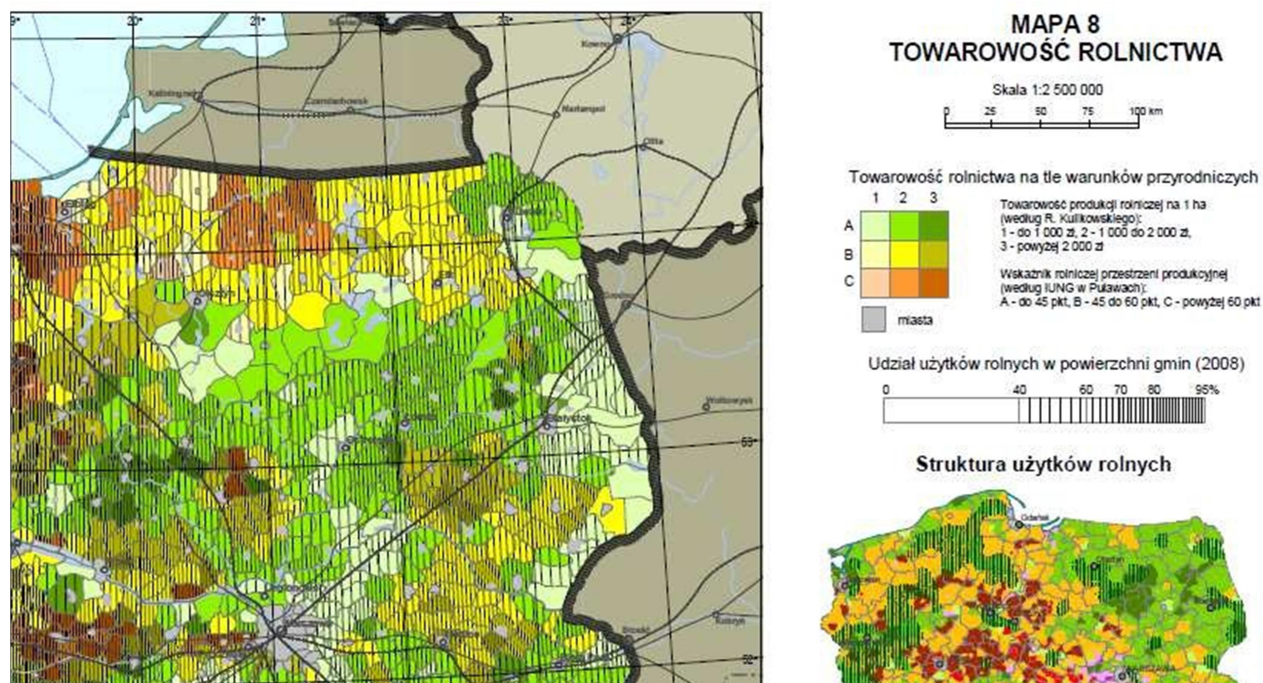
Szczególne preferencje dla rozwoju bazy turystyczno-wypoczynkowej oraz preferencje wynikające z transgranicznego położenia miasta (międzynarodowa wymiana handlowa, wymiana kulturalna itp.) wynikające z funkcjonującego przejścia granicznego.

Potencjał miasta i gminy wynika z położenia w potencjalnym pasie przyspieszonego rozwoju gospodarczego na kierunku: Granica Państwa – Olecko - Ełk.

Na terenie miasta i gminy występują obszary podwyższonej ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego. Zasady zagospodarowania na tych obszarach winny być uzgodnione z Konserwatorem Przyrody i Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Pod względem rozwoju rolnictwa jest to obszar o średnie produktywności towarowej zawierającej się w przedziale 1000 – 2000 zł/ha, przy średnim wskaźniku oceny jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej wynoszącym 45 punktów (wg skali IUNG w Puławach). Udział użytków rolnych w powierzchni gminy jest na jednym z niższych poziomów (ok. 50%). Sytuację rolnictwa w gminie Gołdap na tle regionu przedstawiono na rysunku 8.

Rys. 8

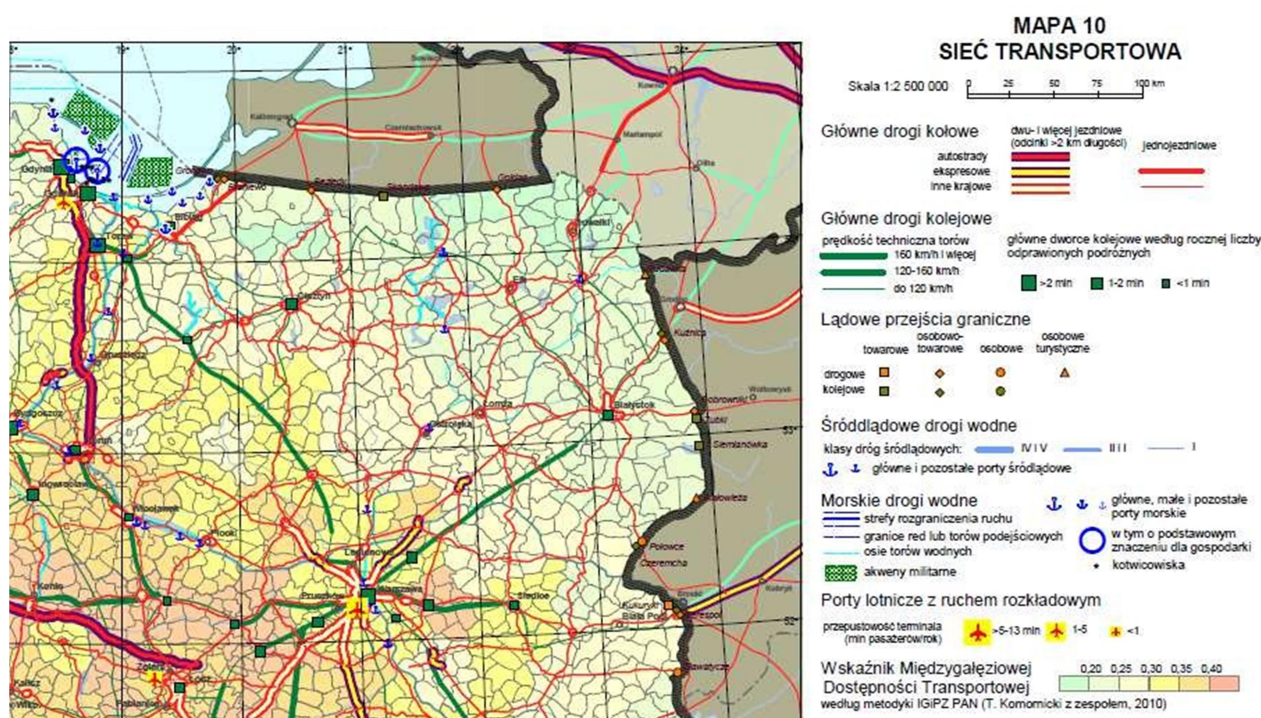

Źródło: *Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 – Mapa 8*

Podstawą rozwoju przestrzeni gminy i miasta są powiązania gospodarcze na poziomie regionalnym i krajowym. Miasto i gmina Gołdap odgrywa w rozwoju gospodarczym Polski marginalną rolę. Przepływy międzygałęziowe są prawie niezauważalne w skali kraju, a na terenie gminy nie jest zlokalizowana siedziba lub filia żadnego z przedsiębiorstw zaliczanych do „500” największych w Polsce. Głównym czynnikiem na poziomie krajowym stymulującym rozwój obszaru są powiązania transportowe, przy czym nie chodzi tylko o transport drogowy, ale o powiązania komunikacyjne w szerokim zakresie. Sytuację miasta i gminy Gołdap na tle krajowej polityki transportowej przedstawiono na rysunku 9.

Niestety badany obszar w polityce krajowej położony jest w znacznym oddaleniu od głównych korytarzy komunikacyjnych, co skutkuje utrzymywaniem się niekorzystnych tendencji w rozwoju gospodarczym. Oparcie powiązań gospodarczych (również turystycznych) obszaru tylko na transporcie kołowym należy uznać za niewystarczające. Likwidacji linii kolejowej i brak perspektyw rozwoju w tym zakresie przynosi dodatkowe negatywne skutki dla rozwoju gospodarczym. Należy również zauważyć, że wskaźnik międzygałęziowej dostępności transportowej kształtuje się na jednym z niższych poziomów w kraju.

Rys. 9

Źródło: *Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 – Mapa 10*

9.2. Uwarunkowania rozwoju miasta i gminy wynikające z obecnej i przyszłej polityki regionalnej - plan zagospodarowania przestrzennego województwa warmińsko - mazurskiego 2018

W zakresie środowiska przyrodniczego i kulturowego:

- ochrona różnorodności biologicznej, uzasadniona koniecznością zachowania, wzmocnienia oraz odbudowy funkcji ekosystemów i usług ekosystemowych, mających zasadnicze znaczenie dla funkcjonowania społeczeństw,
- ochronę cennych krajobrazów województwa warmińsko-mazurskiego przed przekształceniem i degradacją,
- zrównoważone wykorzystanie zasobów regionu,
- systemowa edukacja ekologiczna społeczeństwa, ważna dla uzyskania społecznej akceptacji polityki rozwoju przestrzennego,
- ochronę przed zagrożeniami, w tym przystosowanie zagospodarowania do zmian klimatu,
- ustanowione przyrodnicze obszary i obiekty chronione:
 - rezerваты przyrody,
 - obszary chronionego krajobrazu,
 - zespoły przyrodniczo - krajobrazowe,

- strefy ciszy na jeziorach i terenach do nich przyległych,
 - lasy ochronne,
 - pomniki przyrody,
- g) projektowane obszary chronione:
- sieć ekologiczna EKONET,
 - obszary NATURA 2000.
- h) miasto i gmina położone w obszarze ochronnym Głównego Zbiornika Wód Podziemnych,
- i) występowanie licznych obiektów objętych ochroną konserwatorską, wymagających przywrócenia atrakcyjności poprzez ich uporządkowanie i zagospodarowanie w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków,
- j) uwzględnianie w polityce przestrzennej wymogów ochrony i odtwarzania różnorodności gatunkowej i siedliskowej, w tym zapewnienie spójności terytorialnej i funkcjonalnej przestrzeni przyrodniczej dla zapobiegania jej fragmentacji, głównie poprzez realizację systemu korytarzy ekologicznych.

W zakresie rozwoju sieci osadniczej:

- a) miasto Gołdap zaliczone zostało w hierarchii sieci osadniczej do ośrodków lokalnych II rzędu,
- b) wspomaganie rozwoju ośrodków lokalnych, w tym przeciwdziałanie ich degradacji, następować będzie poprzez:
- wprowadzenie działań wspomagających obszary miejskie o najniższym poziomie dostępu do dóbr i usług warunkujących możliwości rozwoju,
 - rewitalizację obszarów miejskich zdegradowanych społecznie, ekonomicznie i fizycznie,
 - koncentrację funkcji gospodarczych i usługowych, również dla potrzeb obsługi obszarów wiejskich,
- c) potencjał usługowy i gospodarczy tych ośrodków powinien rozwijać się w zakresie:
- centrów obsługi, w tym usług publicznych podstawowych i średniego rzędu, w szczególnych przypadkach w standardzie usług powiatowych,
 - centrów tworzenia funkcji pozarolniczych,
 - pełnienia funkcje inkubatorów przedsięwzięć aktywizujących obszary wiejskie,
 - podwyższanie standardu infrastruktury technicznej oraz infrastruktury społecznej miast,
 - doprowadzenie do podwyższenia jakości życia w miastach,
 - włączenie ośrodków lokalnych w proces restrukturyzacji obszarów wiejskich.

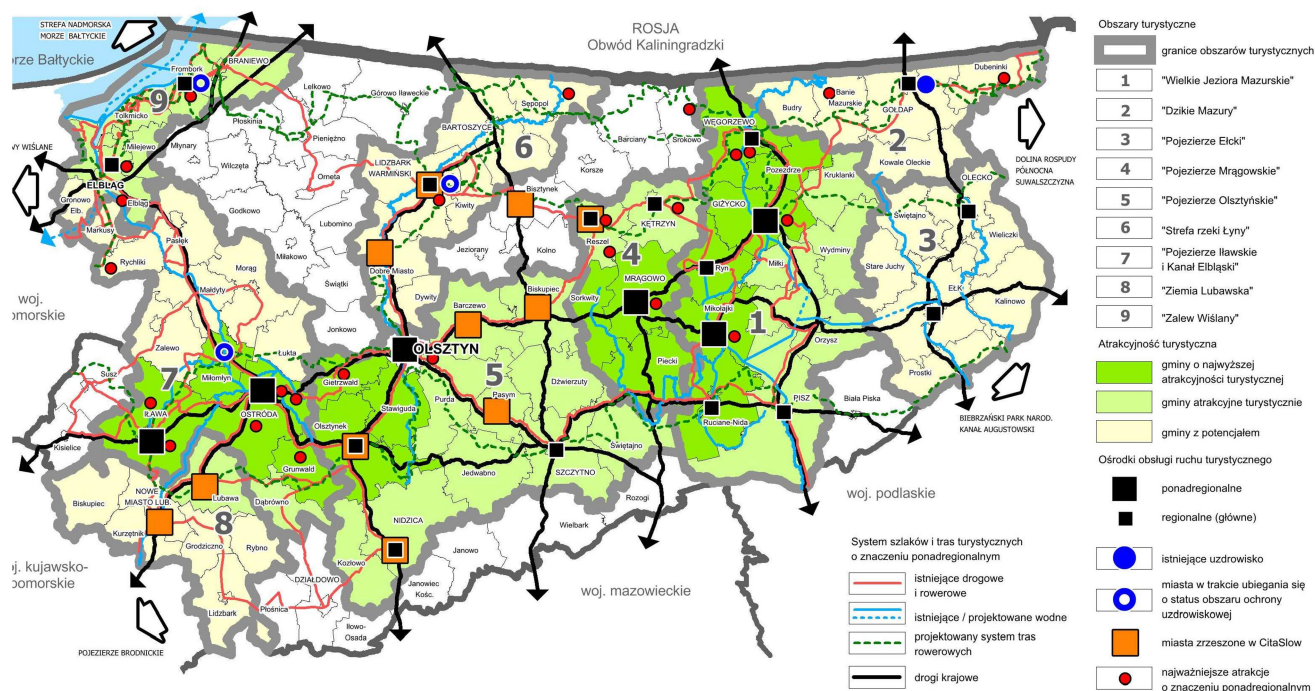
W zakresie turystyki i wypoczynku:

- a) turystyka i wypoczynek powinny być jednym z podstawowych elementów rozwoju miasta i gminy Gołdap i aby to osiągnąć należy:
- określić chłonność i pojemność terenów predysponowanych do rozwoju turystyki i wypoczynku,
 - podnieść standard wyposażenia istniejących obiektów turystyczno-wypoczynkowych zarówno całorocznych jak i sezonowych oraz budować nowe obiekty o standardzie odpowiadającym normom europejskim,
 - ograniczyć presję zabudowy letniskowej na tereny o wysokiej atrakcyjności turystycznej, lokalizując ją głównie w obrębie istniejącej zabudowy wiejskiej z możliwością powszechnego dostępu do brzegów jezior, poprzez wyznaczenie publicznych kąpielisk,
 - przygotowywać fachowe kadry do obsługi ruchu turystycznego krajowego i międzynarodowego,
 - miasto Gołdap - ośrodek koncentracji oraz obsługi ruchu turystycznego z dostatecznie rozbudowaną bazą noclegową, żywieniową i usługową (biura obsługi, biura podróży) oraz szerokim wachlarzem usług okołoturystycznych (obiekty służby zdrowia, rehabilitacji i uzdrowisk)
 - na obszarze gminy - rozwój turystyki kwalifikowanej wędrówkowej, wędrownej wodnej, jeździectwa, myślistwa, z możliwością uzupełnienia o rozwój wypoczynku stacjonarnego na bazie agroturystyki,
 - do jednej z form turystyki kwalifikowanej wędrówkowej należy turystyka rowerowa, dla której zaprojektowano ścieżki rowerowe o znaczeniu: międzynarodowym, międzyregionalnym i regionalnym, z głównym punktem obsługi ruchu rowerowego w Gołdapi,
- b) rozwój turystyki w miastach turystycznych (potencjalnych resortach), wyróżniających się uznaną pozycją w kraju, atrakcyjnością turystyczną, poziomem i wielkością zagospodarowania turystycznego, intensywnością ruchu turystycznego, ofertą i możliwością realizowania wielu rodzajów i form turystyki, szczególnie w oparciu o markę i potencjał obszaru,
- c) wzmacnianie ośrodków obsługi ruchu turystycznego o znaczeniu ponadregionalnym: Mikołajki, Giżycko, Mrągowo, Ostróda, Iława, Olsztyn oraz głównych, o znaczeniu regionalnym: Węgorzewo, Pisz, Ruciane Nida, Ryn, Gołdap, Olecko, Ełk, Kętrzyn, Reszel, Elbląg, Frombork, Lidzbark Warmiński, Szczytno, Nidzica, Olsztynek.

Zasady realizacji polityki przestrzennej województwa w zakresie turystyki przedstawiono na rysunku 10. Wyraźnie zaznaczone zostały korzyści płynące z położenia gminy Węgorzewo na szlaku Wielkich Jezior Mazurskich. Zwraca również uwagę potencjał terenu ze względu na

położenie w strefie przygranicznej.

Rys. 10

Źródło: Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Warmińsko – Mazurskiego 2015

Rozbudowa przejścia granicznego z Obwodem Kaliningradzkim pod kątem obsługi ruchu turystycznego powinna stać się jednym z priorytetów w polityce przestrzennej samorządu. Pozwoli to na aktywizację obszaru ze względu na możliwy dopływ klientów zagranicznych. Uwagę zwraca również niewykorzystany potencjał połączenia terenów gminy z obszarem Wielkich Jezior Mazurskich poprzez biegnący wzdłuż północnej granicy szlak rowerowy o randze międzyregionalnej.

W zakresie rolnictwa i leśnictwa:

- uwzględnienie ekorozwoju w działaniach zmierzających do wykorzystania rolniczej przestrzeni produkcyjnej,
- wspieranie działań zmierzających do wielokierunkowego rozwoju rolnictwa, rozwoju bazy przetwórczej i magazynowej, łączenie produkcji rolnej z przetwórstwem i agroturystyką,
- uwzględnienie możliwości trwałego zagospodarowania zasobów Agencji Nieruchomości Rolnej Skarbu Państwa,
- wykorzystanie warunków naturalnych do rozwoju hodowli ryb, z uwzględnieniem przetwórstwa,
- zalesienie gruntów nieprzydatnych dla rolnictwa ze szczególnym uwzględnieniem

- granicy polno-leśnej,
- f) uwzględnienie funkcji lasów zgodnie z operatem urządzeniowo-leśnym gospodarstwa leśnego,
 - g) ochrona gruntów leśnych przed zmianą funkcji na nieleśną,
 - h) dla realizacji powszechnego udostępniania lasów społeczeństwu wskazane jest wyposażenie ich w niezbędne elementy zagospodarowania turystycznego i rekreacyjnego oraz edukacji ekologicznej (tzw. ścieżki dydaktyczne),
 - i) utrzymanie wysokiej sprawności systemów urządzeń odwadniających i melioracyjnych w celu ochrony,
 - j) racjonalne wspieranie działań związanych z produkcją biomasy, biopaliw i biokomponentów wykorzystywanych, jako alternatywne źródło energii z zachowaniem zasad dotyczących ochrony produkcji roślinnej i zwierzęcej i optymalnego wykorzystania potencjału rolniczej przestrzeni produkcyjnej,
 - k) wzmacnianie rozwoju rolnictwa ekologicznego.

W zakresie układu transportowego i infrastruktury technicznej:

- a) modernizacja dróg wojewódzkich nr 650 Kętrzyn - Węgorzewo i nr 650 Węgorzewo-Gołdap w celu wzmocnienia powiązań komunikacyjnych ze pozostałą częścią regionu,
- b) rozwiązanie gospodarki wodno-ściekowej na obszarze gminy,
- c) poprawa gospodarki odpadami.

Jako zadanie publiczne o skali ponadlokalnej wpisane zostały również rowerowe w Polsce Wschodniej z perspektywą realizacji 2014 – 2039.

W zakresie infrastruktury technicznej jako cel publiczny wskazano tylko modernizację linii 110kV Węgorzewo – Wronki oraz realizację sieci szerokopasmowej Polski Wschodniej.